

บทที่ 5

การวิเคราะห์เพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาเทศบาลเมืองลพบุรี

การศึกษาเพื่อการอนุรักษ์และพัฒนาเมืองลพบุรี เป็นการศึกษาถึงองค์ประกอบที่มีความสำคัญของเมือง อันได้แก่โบราณสถานและสภาพแวดล้อมที่มีความสวยงามและทรงคุณค่า นอกจากนี้ยังเป็นการศึกษาถึงปัญหาและแนวทางในการแก้ไขปัญหาของเมือง ซึ่งจะรวมถึงการวิเคราะห์หาแนวทางที่เหมาะสมในการพัฒนาและอนุรักษ์เมือง

5.1 การศึกษาเพื่อการอนุรักษ์

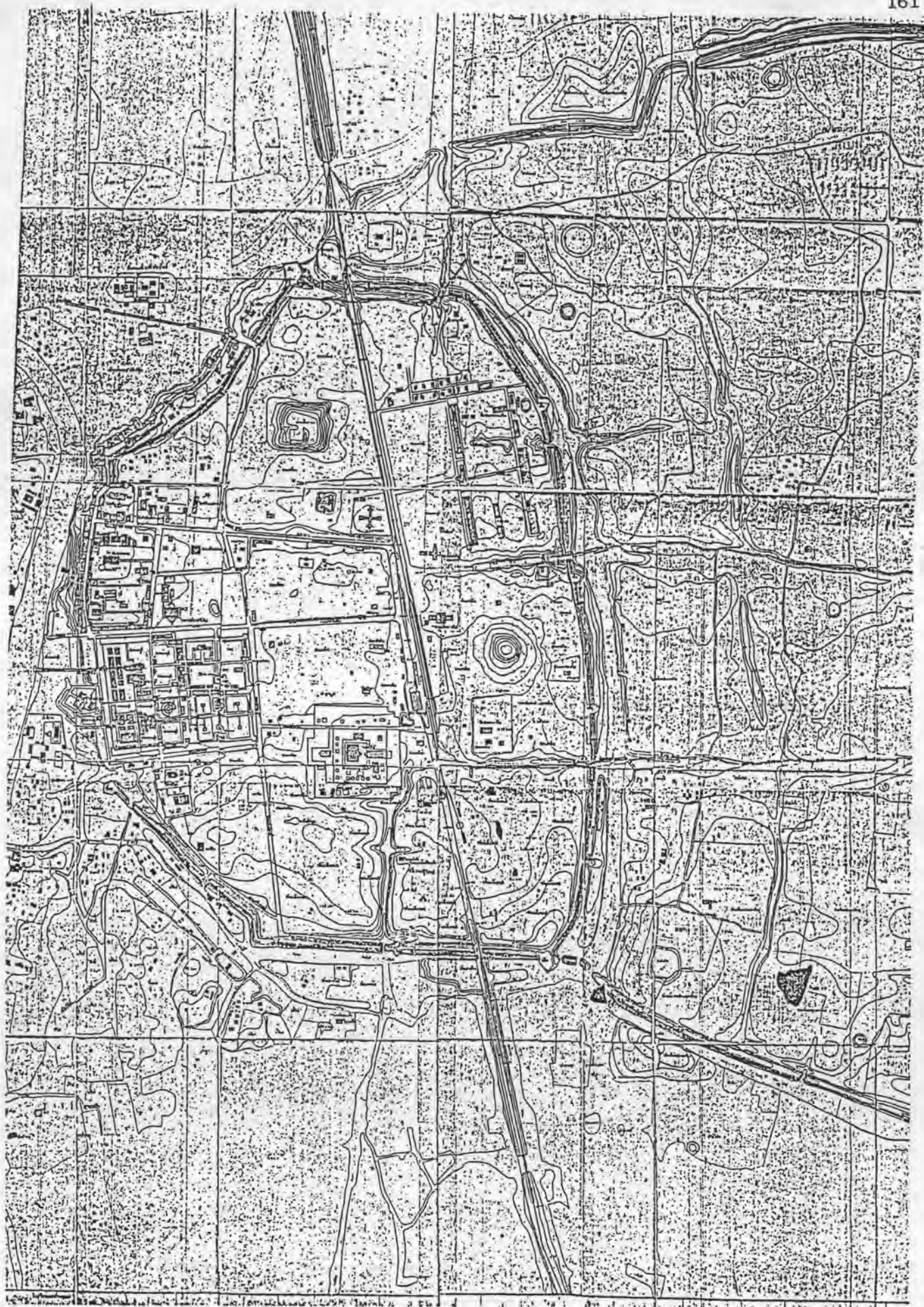
5.1.1 การศึกษาโบราณสถานภายในพื้นที่

การศึกษาโบราณสถานภายในเขตเทศบาลเมืองลพบุรีและพื้นที่ใกล้เคียงในลำดับแรก เป็นการรวบรวมรายชื่อและตำแหน่งของโบราณสถานที่ยังปรากฏตามหลักฐานต่าง ๆ จากอดีตถึงปัจจุบัน (แผนที่ 5.1) จากนั้นจึงเป็นการสำรวจสภาพที่เป็นอยู่จริงในพื้นที่ เพื่อกำหนดตำแหน่งโบราณสถานลงบนแผนที่ และทำการศึกษาในรายละเอียดด้านต่าง ๆ

1) ประเภทและจำนวน

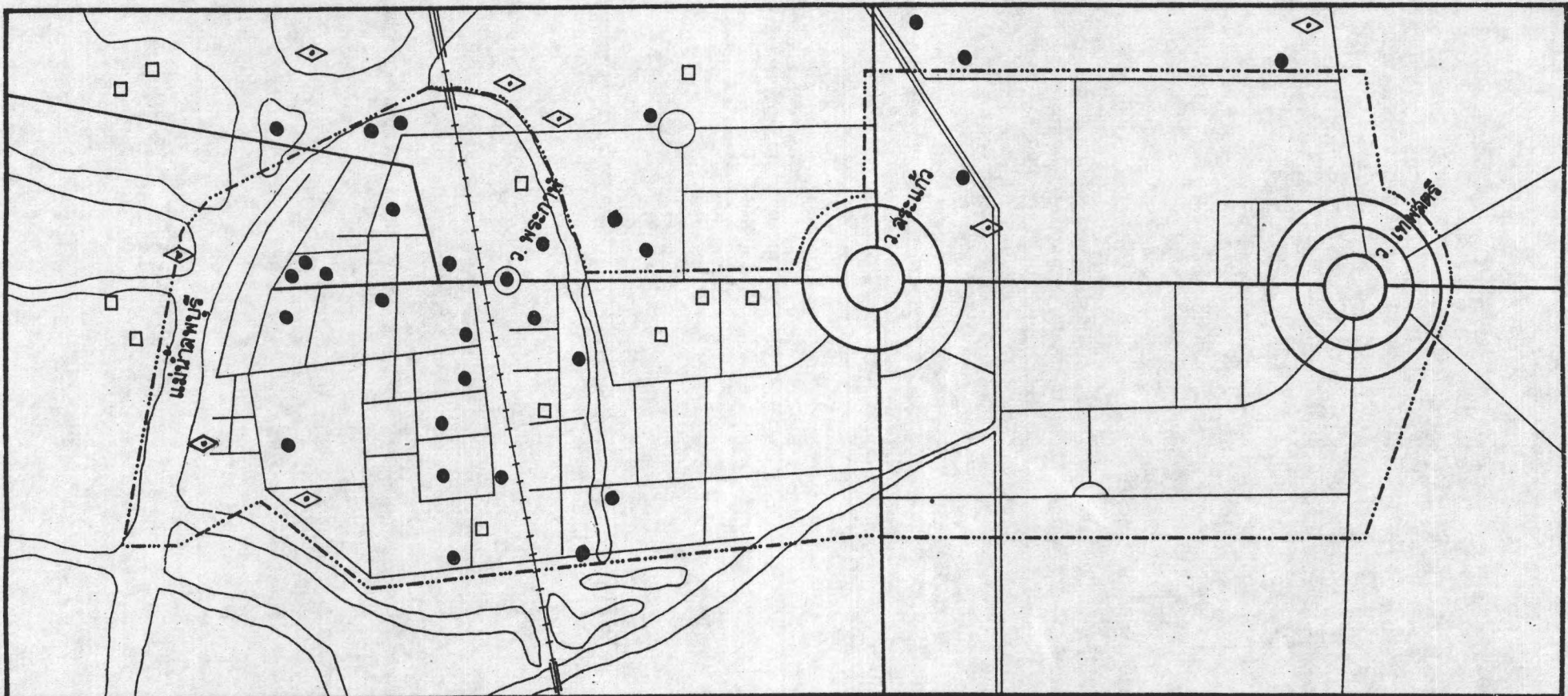
โบราณสถานเมืองลพบุรีมีอยู่เป็นจำนวนมาก จากแผนที่แสดงตำแหน่งที่ตั้งของโบราณสถานในอดีต เช่น แผนที่มณฑลกรุงเก่า แสดงที่ตั้งเมืองลพบุรี, แผนที่กรุงเก่าเมืองลพบุรี (กองหอจดหมายเหตุ พ.ศ. 2437 และ พ.ศ. 2457) และทะเบียนโบราณสถานจังหวัดลพบุรี (กองโบราณคดี 2532: 65-75) ประกอบกับการสำรวจภาคสนาม ทำให้สามารถแบ่งโบราณสถานภายในพื้นที่ออกได้เป็น 3 ประเภท (แผนที่ 5.2 และตารางที่ 5.1) คือ

- ก) โบราณสถานที่ขึ้นทะเบียน มีจำนวน 31 แห่ง แยกออกเป็น
- พระราชวังและพระที่นั่ง 2 แห่ง ได้แก่ พระนารายณ์ราชนิเวศน์ พระที่นั่งไกรสรสีหราช
  - ประตุมืองและป้อมปราการ 3 แห่ง ได้แก่ ประตูชัย ป้อมชัยชนะสงคราม ป้อมท่าโพธิ์

แผนที่ 5.1 แสดงแผนที่กรุงเก่า เมืองลพบุรี ปี พ.ศ. 2457

- แสดง ตำแหน่งที่ตั้งโบราณสถาน
- ประเภทขึ้นทะเบียน
  - ◊ ประเภทยังไม่ขึ้นทะเบียน
  - ประเภทยังไม่ขึ้นทะเบียน และหมดสภาพไปแล้ว

แผนที่ 5.2

ที่มา: กรมศิลปากร
และการสำรวจ

การศึกษาเพื่อวางแผนการใช้ที่ดินในชุมชนผสมระหว่างเมืองโบราณกับการตั้งถิ่นฐานในปัจจุบัน : เทศบาลเมืองลพบุรี

ตารางที่ 5.1 แสดงประเภทของโบราณสถานภายในพื้นที่

ประเภท/ลักษณะ	โบราณสถานที่ขึ้นทะเบียน	โบราณสถานที่ยังไม่ขึ้นทะเบียน	โบราณสถานที่ยังไม่ขึ้นทะเบียนแต่หมดสภาพ
-ศาสนสถาน(ร้าง)	วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ วัดราชา ปรางค์แขก ศาลพระกาฬ ปรางค์สามยอด วัดนครโกษา วัดอินทรา วัดบันไดหิน ศาลลูกศร วัดปิ่น วัดมเหศวร วัดพระยาออก วัดสันเปาโล วัดนิโครธ วัดไก่ วัดซาก ศาลเทพารักษ์		วัดละโว้ วัดสองคน วัดเจาะหู วัดแจ้ง วัดลงกา วัดกองทัพ วัดกุฎี วัดไก่เตี้ย วัดไก่จั้น วัดราชอุทัย วัดไหล
-ศาสนสถาน(มีกิจกรรม)	วัดเสาชิงช้า วัดมณีชลขันธ์	วัดตองปุ วัดชีป่าสิตาราม วัดกวีศราราม วัดเชิงท่า วัดป่าธรรมโสภณ วัดพรหมศาสตร์	
-สาธารณูปโภค	ประตูช่องกุฎี ปากท่อ สระมนโอร่า สระแก้ว	สระเสวย ปากจั่น	
-พระราชวังและพระที่นั่ง	พระนารายณ์ราชนิเวศน์ พระที่นั่งไกรสรสีหราช		
-ประตูและป้อม	ประตูชัย ป้อมชัยชนะสงคราม ป้อมท่าโพธิ์		
-สถานที่ราชการ	อาคารไม้สักทรงปั้นหย้า		
-ประเภทอื่น ๆ	บ้านหลวงรับราชทูต ประตูและเพนียดคล้องช้าง ช้าง		

- ศาสนสถาน (ร้าง) 17 แห่ง ได้แก่ วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ
วัดราชา ปรากฏแชก ศาลพระกาฬ ปรากฏสามยอด วัดนครโกษา วัดอินทรา วัดบันไดหิน
ศาลลูกศร (ศาลหลักเมือง) วัดปิ่น วัดมเหศวร วัดพระยาออก วัดสันเปาโล วัดนิโครธ วัดไก่อ
วัดซาก ศาลเทพารักษ์

- ศาสนสถาน (มีภิกษุ) 2 แห่ง ได้แก่ วัดเสาชิงทอง วัด
มณีชลขันธ์

- สาธารณูปโภค 4 แห่ง ได้แก่ ประตูช่องกุฎี ปากท่อ
(ประตูท่อ) สระมนโนราห์ สระแก้ว

- อาคารสถานที่ราชการ 1 แห่ง ได้แก่ หน่วยศิลปากร
จังหวัดลพบุรี (อาคารเรือนไม้สักทรงปั้นหยา)

- ประเภทอื่น ๆ 2 แห่ง ได้แก่ บ้านหลวงรับราชทูต ประตู
และเพ็ชรดคลองช้าง

ข) โบราณสถานที่ยังไม่ได้ขึ้นทะเบียน มีจำนวน 8 แห่ง

- ศาสนสถาน (มีภิกษุ) 6 แห่ง ได้แก่ วัดตองปุ วัดชีป่า
สิตาราม วัดกวิศราราม วัดเชิงท่า วัดป่าธรรมโสมณ วัดพรหมาสูตร

- สาธารณูปโภค 2 แห่ง ได้แก่ สระเสวย ปากจั่น

ค) โบราณสถานที่ยังไม่ได้ขึ้นทะเบียนและหมดสภาพไปแล้ว มีจำนวน
11 แห่ง

- ศาสนสถานร้าง 11 แห่ง ได้แก่ วัดละโว้ วัดสองคน วัด
เจาะหู วัดแจ้ง วัดลงกา วัดกองทอง วัดกุฎี วัดไก่อเตี้ย วัดไก่อจัน วัดราชอุทัย วัดไหล

โดยสรุปแล้ว โบราณสถานภายในพื้นที่มีจำนวนรวมทั้งสิ้น 50
แห่ง และโบราณสถานเหล่านี้จะตั้งกระจายอยู่ทั่วไปตามบริเวณต่าง ๆ ของเมือง

2) การกระจายตัว

การศึกษาการกระจายตัวของโบราณสถานได้แบ่งพื้นที่ศึกษาออกเป็น 5
ส่วน เพื่อสะดวกในการจัดกลุ่ม และทราบถึงการกระจายของโบราณสถานในพื้นที่ โดยอาศัย
แนวกำแพงและคูเมืองชั้นในเป็นหลักในการกำหนด

โบราณสถานภายในพื้นที่ศึกษา แบ่งออกตามกลุ่มที่ตั้งได้ ดังนี้

ก) กำแพงและคูเมืองชั้นใน

กำแพงและคูเมืองชั้นในเมืองลพบุรี ปัจจุบันนี้ ยังมีเหลือให้เห็น แนวคันดินอยู่หลายแห่ง โดยเฉพาะทางด้านทิศเหนือ ทิศตะวันออกและทิศใต้ นอกจากกำแพงและคูเมืองแล้ว บริเวณนี้ยังเป็นที่ตั้งของโบราณสถาน 3 แห่งด้วยกัน คือ ประตูชัย ป้อมชัยชนะสงครามและป้อมท่าโพธิ์

ข) โบราณสถานภายในเขตกำแพงเมืองชั้นใน

โบราณสถานกลุ่มนี้มีจำนวนทั้งสิ้น 23 แห่ง ซึ่งลักษณะการกระจายตัวของโบราณสถานส่วนใหญ่ เป็นโบราณสถานที่ขึ้นทะเบียนแล้วถึง 19 แห่ง ได้แก่ พระนารายณ์ราชนิเวศน์ วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ วัดราชา ปรากฏ์แขก ศาลพระกาฬ ปรากฏ์สามยอด วัดนครโกษา วัดอินทรา วัดบันไดหิน ประตูช่องกุฎิ อาคารเรือนไม้สักทรงปั้นหยา วัดเสาชงทอง บ้านหลวงรับราชทูต ศาลลูกศร วัดปิ่น สระมโนราห์ ประตูท้อ วัดพระยาออก วัดมเหศวร (หมดสภาพ)

นอกจากนี้ ยังมีโบราณสถานที่ยังไม่ได้ขึ้นทะเบียนอีก 1 แห่ง ได้แก่ วัดกวิศราราม และโบราณสถานที่ยังไม่ได้ขึ้นทะเบียน แต่หมดสภาพไปแล้ว 3 แห่ง ได้แก่ วัดราชอุทัย วัดเจาะหู วัดสองคน

ค) โบราณสถานภายนอกกำแพงเมืองชั้นใน ด้านทิศตะวันตก

โบราณสถานบริเวณนี้มีจำนวนเพียง 1 แห่ง เป็นโบราณสถานที่ยังไม่ได้ขึ้นทะเบียน ได้แก่ วัดเชิงท่า ซึ่งเป็นวัดที่มีภิกษุ และตั้งอยู่ริมแม่น้ำลพบุรี

ง) โบราณสถานภายนอกกำแพงเมืองชั้นใน ทางด้านทิศตะวันตก บนฝั่งตรงข้ามแม่น้ำลพบุรี

โบราณสถานกลุ่มนี้มีจำนวน 7 แห่ง เป็นโบราณสถานที่ขึ้นทะเบียนแล้ว 1 แห่ง ได้แก่ วัดมณีชลขันธ์ โบราณสถานที่ยังไม่ได้ขึ้นทะเบียน 2 แห่ง ได้แก่ สระเสวย วัดพรหมาสูตร และโบราณสถานที่ยังไม่ได้ขึ้นทะเบียน แต่หมดสภาพอีก 4 แห่ง ได้แก่ วัดแจ้ง วัดลงกา วัดกองทอง วัดไหล

จ) โบราณสถานภายนอกกำแพงเมืองชั้นใน ด้านทิศตะวันออก

โบราณสถานกลุ่มนี้มีจำนวน 16 แห่ง ลักษณะการกระจายตัวของโบราณสถาน เป็นโบราณสถานที่ขึ้นทะเบียนแล้ว 8 แห่ง ได้แก่ วัดสันเปาโล วัดนิโครธ ศาลเทพารักษ์ (หมดสภาพ) ประตูและเพนียดคล้องช้าง สระแก้ว วัดไก่ วัดซาก พระที่นั่งไกรสรสีหราช ส่วนโบราณสถานที่ยังไม่ได้ขึ้นทะเบียนมี 4 แห่ง ได้แก่ วัดป่าธรรมโศภณ วัดทองปู่ วัดชีपालิตาราม ปากจั่น และโบราณสถานที่ยังไม่ได้ขึ้นทะเบียนแต่หมดสภาพ 4 แห่ง ได้แก่ วัดกุฎี วัดละโว้ วัดไก่เตี้ย วัดไก่อัน

5.1.2. การศึกษาคุณค่าภูมิทัศน์ชุมชน

ภูมิทัศน์เป็นเรื่องของการให้ความสนใจเมืองในแง่ของการมองเห็น (Vision) และการรับรู้ (Perception) ซึ่งผลที่ได้รับ ได้แก่ ความสุนทรีย์ (Aesthetics) โดยเนื้อหาของความเป็นเมืองนั้น มิได้มีอยู่แต่เพียงความสวยงาม หากแต่ประกอบขึ้นด้วยโครงสร้างทางสังคมวัฒนธรรม และเศรษฐกิจ ดังนั้น ความสุนทรีย์ที่จะเกิดขึ้นก็ควรจะต้องเกิดบนโครงสร้างพื้นฐานแห่งสังคม วัฒนธรรม และเศรษฐกิจอันเดียวกันนั้น

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า ความสุนทรีย์ของเมืองเกิดขึ้นด้วยองค์ประกอบ 2 ประการ ดังนั้นในการศึกษาภูมิทัศน์ชุมชน จึงแยกองค์ประกอบของเมืองเป็น 2 ประเภท (เดชาบุญคำ 2528: 5-6) ดังนี้

1) องค์ประกอบของเมืองทางด้านกายภาพ

การศึกษาองค์ประกอบทางด้านกายภาพของชุมชนเมืองเป็นการศึกษาเพื่อพิจารณาในคุณค่าทางสุนทรีย์ภาพขององค์ประกอบนั้น ที่ผสมผสานกับองค์ประกอบทางสังคมขึ้นเป็นภูมิทัศน์ชุมชนเมือง องค์ประกอบทางด้านกายภาพจะเป็นตัวก่อให้เกิดทัศนภาพในสถานที่ต่าง ๆ ของเมือง ภายหลังจากที่เราได้ทราบถึงจินตภาพของเมือง (Image of the City) ที่สามารถจดจำคิดถึงได้อยู่เสมอ ตัวทัศนภาพจากองค์ประกอบทางด้านกายภาพต่าง ๆ จะเป็นตัวบ่งชี้ในรายละเอียด รูปลักษณ์ และสภาพแวดล้อมของเมืองว่า มีสุนทรีย์ภาพอย่างไรบ้าง

Lawrence Halprin (1968) ได้ศึกษาองค์ประกอบทางด้านกายภาพของชุมชนเมือง สามารถสรุปเป็นแนวความคิดในการศึกษาได้ดังนี้

องค์ประกอบทางกายภาพของภูมิทัศน์ชุมชนเมืองจะประกอบด้วย

ก) ที่โล่งว่าง (Urban Space) เป็นที่โล่งที่ว่างปราศจากอาคารปกคลุม ล้อมรอบด้วยอาคารหนาแน่น ใช้ในการสัญจร การรับอากาศและแสงแดด ป้องกันเพลิงไหม้และพักผ่อนหย่อนใจ เป็นตัวแสดงสุนทรียภาพที่สำคัญของเมือง ดังคำกล่าวที่ว่า "เนื้อหาที่แท้จริงของเมือง ก็คือที่ว่าง"

การเกิดของที่ว่างอาจเป็นลักษณะของการปิดล้อม (Enclosure) จากอาคารที่มีที่ว่างอยู่ภายในเพื่อการประกอบกิจกรรมต่าง ๆ หรือลักษณะของการกำหนดให้เป็นที่โล่งว่าง สาธารณะ ฯลฯ

การพิจารณาคูณค่าทางทัศนียภาพของที่โล่งว่าง ขึ้นอยู่กับ

- ระนาบทางนอน (Base Plane) ได้แก่ พื้นผิวประดิษฐ์ (Paved) เช่น ถนน ทางเดิน ลานและพื้นผิวธรรมชาติ (Green) เช่น สนามหญ้า ท้องโล่ง ฯลฯ

- ระนาบทางตั้ง (Vertical Plane) ได้แก่ รูปร่างหน้าตา (Facade) ของอาคาร หอนาฬิกา ต้นไม้ ฯลฯ

- ระนาบเหนือระดับศีรษะ (Overhead Plane) ได้แก่ ท้องฟ้า หลังคา ช่องโค้ง ฯลฯ

- ตัวประกอบของที่ว่าง (Furnitures) อาจให้ทั้งสุนทรียภาพและประโยชน์ใช้สอย ได้แก่ ม้านั่ง โคมไฟ รูปปั้นต่าง ๆ ฯลฯ ที่อยู่ในที่โล่งว่างนั้น ๆ

ข) พื้นผิวของเมือง (Floor of the City) สามารถสัมผัสและรับสุนทรียภาพได้เป็นอย่างดี โดยพิจารณาได้จากรูปแบบ (Pattern) ผิวพรรณ (Texture) สี (Colour) ซึ่งจะประกอบด้วย

- วัสดุพื้น (Floor Materials) อันเป็นพื้นสำหรับการประกอบกิจกรรมและสัญจรต่าง ๆ เช่น หินอ่อน อิฐ กระเบื้อง คอนกรีต กรวด ฯลฯ

- ทางลาด ขึ้น และบันได (Ramps, Steps and Stairs) เป็นตัวเชื่อมต่อของระดับต่าง ๆ ของพื้นผิว ซึ่งจะเกี่ยวเนื่องกับการใช้วัสดุพื้นด้วย
- ช่องและทางระบายน้ำ (Drain) โดยอาจเป็นช่องเปิด หรือมีฝาปิดเป็นลวดลายหรือปิดทึบ

ค) เฟอร์นิเจอร์ของเมืองหรือเครื่องประกอบถนน (Urban Furnitures or Street Furnitures) ได้แก่ องค์ประกอบต่าง ๆ ในชุมชนเมืองที่เป็น การให้ประโยชน์และสุนทรียภาพ เป็นตัวแสดงทัศนภาพของเมืองได้ดีพอสมควร เช่น ชุมน้ำพุ ตู้ โทรศัพท ตู้ไปรษณีย์ ถังขยะ ม้านั่ง โคมไฟ ฯลฯ

ง) รูปลักษณ์ธรรมชาติ (Natural Features) ในชุมชนเมือง รูปลักษณ์ของธรรมชาติ จะให้คุณค่าทางด้านสุนทรียภาพ และในขณะเดียวกันก็ให้ประโยชน์ใช้สอย ตามมาด้วย ได้แก่

- น้ำ อาจเป็นแหล่งน้ำตามธรรมชาติหรือที่ประดิษฐ์ขึ้น เช่น ลำธาร แอ่งน้ำ สระน้ำ อ่างเก็บน้ำ ฯลฯ

- ต้นไม้ ให้ร่มเงาและตกแต่งประดับประดา เป็นสิ่งที่สร้าง สุนทรียภาพได้อย่างดีและง่ายที่สุด

- พื้นผิวโลก ได้แก่ พื้นดิน หิน ระดับภูมิประเทศ ฯลฯ

จ) โครงสร้าง (Structures) เป็นลักษณะรูปทรงที่มนุษย์ได้ ประดิษฐ์ขึ้นเพื่อประโยชน์ใช้สอยเป็นหลัก ซึ่งจะมีความงามหรือไม่นั้น ขึ้นอยู่กับการสร้างสรรค์ และกำลังทางเศรษฐกิจ ได้แก่ อาคาร บ้านเรือน อนุสรณ์สถาน ถนนหนทาง สาธารณูปโภค ต่าง ๆ ฯลฯ

2) องค์ประกอบของเมืองทางการรับรู้

Kevin Lynch ได้ศึกษาถึงการรับรู้ทางด้านทัศนภาพของเมือง (The City's Visual Perception) จากแนวทางที่ว่า ภาพในสมองของแต่ละเมืองจะมีผลต่อ ประชากรในเมือง ผู้ที่ผ่านมาและทำให้ประชากรในเมืองมีความประหลาดและจิตใจต่างกัน เมือง บางเมืองจะให้ความประทับใจแก่คนที่เข้าไปอย่างมาก สามารถบันทึกและจดจำได้อย่างแม่นยำ

Kevin Lynch (1960: 140-159) ได้ศึกษาเมืองตัวอย่าง 3 เมือง คือ Boston New Jersey และ Los Angeles สรุปได้ว่า เมืองแต่ละเมืองจะมีองค์ประกอบที่เป็นจินตภาพสาธารณะ (Public Image) ซึ่งคนทั่วไปจะมองเห็น โดยที่องค์ประกอบนั้นจะมีความชัดเจน (Legibility) ในรูปร่าง สามารถจดจำได้ง่าย อ้างอิงได้เป็นอย่างดี มีเอกลักษณ์ในตัวเอง ถือได้ว่าองค์ประกอบนั้นมี (Imagibility) ที่ดี ก่อให้เกิดเป็นจินตภาพแก่เมืองได้

องค์ประกอบของจินตภาพมี 5 ประการ ดังนี้ คือ

ก) ช่องทาง (Path) ได้แก่ สิ่งที่เราสามารถรับรู้ได้ในลักษณะเป็นเส้น เป็นแนว พาดผ่านส่วนต่าง ๆ ของเมือง ซึ่งอาจเป็นถนน ทางเท้า แม่น้ำ ลำธาร ฯลฯ

Lynch กล่าวว่า ในจำนวนองค์ประกอบด้านการรับรู้ 5 สิ่งนี้ ช่องทางเป็นองค์ประกอบที่ช่วยสร้างความเข้าใจได้ดีที่สุด เนื่องจากเป็นสิ่งเชื่อมโยงส่วนต่าง ๆ ของเมืองให้สัมพันธ์กัน

ข) แนวขอบ (Edge) ได้แก่ แนวขอบของสิ่งต่าง ๆ ของเมือง เกิดจากการเปลี่ยนจากสิ่งหนึ่งเป็นอีกสิ่งหนึ่งที่แตกต่างกันไป ในทันทีทันใด เช่น แผ่นดินต่อกับพื้นที่น้ำ กลุ่มอาคารต่อกับที่โล่ง หรือป่าไม้ เป็นต้น

ค) ย่าน (District) ได้แก่ กลุ่มของอาคารหรือกิจกรรมที่มีความคล้ายคลึงกัน รวมกลุ่มอยู่ด้วยกัน เช่น ย่านธุรกิจ ย่านการค้า ย่านพักอาศัย หรืออาจแยกย่อยออกไปเป็นย่านธุรกิจการเงิน ย่านขายเสื้อผ้าราคาถูกลง ฯลฯ

ง) ที่รวมหรือจุดรวม (Node) ในความหมายของเมือง ที่รวมหรือจุดรวมหมายถึง ส่วนที่มีการรวมตัวกันหนาแน่นเป็นพิเศษของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง อาจเป็นอาคารหรือเป็นกิจกรรมก็ได้ ถือเป็นจุดอ้างอิงอย่างหนึ่งของเมืองได้

จ) ที่หมายตา (Landmark) ได้แก่ โครงสร้างที่เด่นขึ้นมาจากสิ่งต่าง ๆ ของเมือง เช่น หอนาฬิกา อนุสาวรีย์ อาคารรูปทรงแปลก ๆ ที่สังเกตเห็นในระยะไกล ที่หมายตานี้แยกออกได้เป็น 2 ประเภทคือ

- ที่หมายตาระยะไกล (Distance Landmark) ได้แก่ โครงสร้างที่เห็นได้แต่ไกล แม้ยังไม่เข้ามาในย่านก็สามารถมองเห็นได้

- ที่หมายตาระยะใกล้ (Local Landmark) ได้แก่ สิ่งที่
 แปรจากสิ่งอื่น ๆ ในย่านนั้น และสามารถใช้เป็นจุดอ้างอิงในย่านนั้นได้

ทั้งที่รวมและที่หมายตาระยะใกล้ สามารถใช้เป็นจุดอ้างอิงของเมืองได้
 และมักถูกอ้างอิงในการบอกทิศทางภายในเมืองนั้น ๆ

จากองค์ประกอบทางด้านกายภาพ มนุษย์จะแปลสิ่งเหล่านั้นออกเป็น
 เป็นสิ่งที่รับรู้ได้ 5 สิ่งดังกล่าว มนุษย์จะเข้าใจสิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ได้ดีเพียงใด ขึ้นอยู่กับความ
 สัมพันธ์ขององค์ประกอบทางจินตภาพที่ชัดเจนเพียงใด และองค์ประกอบเหล่านั้นควรได้รับการ
 พิจารณาเชื่อมโยงให้เป็นระบบเดียวกัน ผสมผสานกันได้เป็นอย่างดี

การสำรวจองค์ประกอบต่าง ๆ เหล่านี้ จะทำให้ทราบปัญหา
 ด้านจินตภาพของเมือง เพื่อส่งเสริมส่วนที่เด่น และกำจัดส่วนที่ด้อยหรืออาจส่งเสริมให้มีความ
 เด่นชัดขึ้น

5.1.3 การศึกษาคุณค่าโบราณสถาน

การศึกษาเพื่อวิเคราะห์คุณค่าโบราณสถาน จะเริ่มภายหลังจากการสำรวจ
 สภาพโบราณสถานภายในพื้นที่ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อจัดลำดับความสำคัญของโบราณสถาน และ
 ประเมินความเร่งด่วนในการอนุรักษ์ การกำหนดหลักเกณฑ์การวัดคุณค่าได้ศึกษาจาก สุวัฒน์
 คุ่มวงศ์ (2525) และปรานอม ตันสุชาพันธ์ (2530) และได้นำมาปรับปรุงให้เหมาะสมกับ
 ลักษณะของโบราณสถานเมืองลพบุรี

การพิจารณาค่าโบราณสถาน ได้แบ่งการศึกษาตามความสำคัญของโบราณ
 สถาน ได้ดังนี้

1) ด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดี

เป็นการให้ค่าความสำคัญแก่โบราณสถาน โดยศึกษาเรื่องราวจากหลัก
 ฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี ในส่วนของประวัติความเป็นมาและวิวัฒนาการของเมือง
 (ดูรายละเอียดในบทที่ 3)

เกณฑ์วัดคุณค่าของโบราณสถานทางด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดี
 จะพิจารณาถึงองค์ประกอบ 2 ประการคือ

ก) อายุของโบราณสถาน การให้ค่าความสำคัญทางด้านอายุนั้นจะถือตามกาลเวลาหรือความเก่าแก่ของการสร้างโบราณสถาน ซึ่งจะเน้นถึงบริเวณทั้งหมดของโบราณสถาน โดยกำหนดจากหลักฐานที่เหลืออยู่บนพื้นผิวดิน และที่ปรากฏหลักฐานใต้ดินจากข้อมูลปัจจุบันทางโบราณคดี

การพิจารณาคูณค่าความสำคัญด้านอายุ แบ่งออกเป็น 5 ระดับดังนี้

คูณค่าความสำคัญ	เกณฑ์วัดความเก่าแก่ (อายุ)
5	บริเวณหรือโบราณสถานที่มีหลักฐานแสดงความเก่าแก่หรือมีอายุมากที่สุด ได้แก่ โบราณสถานที่ยังสร้างขึ้นในราวพุทธศตวรรษที่ 15-18 หรือช่วงเวลาก่อนหน้านั้น
4	บริเวณหรือโบราณสถานที่ยังสร้างขึ้นในราวพุทธศตวรรษที่ 18-19
3	บริเวณหรือโบราณสถานที่ยังสร้างขึ้นในสมัยอยุธยา พุทธศตวรรษที่ 20-23
2	บริเวณหรือโบราณสถานที่ยังสร้างขึ้นในสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นรัชกาลพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (พ.ศ. 2394-พ.ศ. 2411)
1	โบราณสถานที่มีอายุน้อยที่สุด สร้างในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล (พ.ศ. 2477-พ.ศ. 2489)

(ที่มา : เกณฑ์การวัดคูณค่า ดังที่กล่าวไว้ในบทที่ 2 หน้าที่ 45-46)

ข) ความสำคัญทางประวัติศาสตร์ เป็นการพิจารณาถึงเหตุการณ์และเรื่องราวจากหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่บันทึกไว้ในเอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับประวัติของโบราณสถาน โดยแบ่งค่าความสำคัญออกเป็น 5 ระดับ ดังนี้

คุณค่าความสำคัญ	เกณฑ์วัดความสำคัญทางประวัติศาสตร์
5	โบราณสถานที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์สำคัญทางประวัติศาสตร์ เช่น ผู้สร้าง ผู้อยู่อาศัย เป็นพระมหากษัตริย์ หรือปรากฏเรื่องราวในพงศาวดารต่าง ๆ
4	คุณค่าความสำคัญเท่ากับระดับ 5 แต่มีความสำคัญรองลงมา
3	โบราณสถานที่มียุคค่าความสำคัญระดับกลาง มีการกล่าวถึงในหลักฐานต่าง ๆ ผู้สร้างหรือผู้อยู่อาศัยเป็นบุคคลที่มีฐานะ เช่น ขุนนาง
2	โบราณสถานที่ทั่วไปที่มีคุณค่าน้อยในทุก ๆ ด้าน หรือปรากฏหลักฐานว่าราษฎรเป็นผู้สร้าง
1	โบราณสถานที่ไม่ปรากฏหลักฐานแสดงความสำคัญทางประวัติศาสตร์

2) ด้านสถาปัตยกรรม

จากการศึกษาศิลปสถาปัตยกรรมในประเทศไทย นักวิชาการได้แบ่งยุคสมัยทางศิลปเป็น 2 สมัยกว้าง ๆ คือ สมัยก่อนที่ชนชาติไทยเข้าปกครองประเทศ และสมัยที่ชนชาติไทยเข้าปกครองประเทศแล้ว สมัยแรกแบ่งได้อีก 5 สมัยคือ วัฒนธรรมเก่าที่ค้นพบในประเทศไทย ศิลปะทวารวดี เทวรูปรุ่นเก่า ศิลปะศรีวิชัย และศิลปะลพบุรี ส่วนสมัยหลังแบ่งเป็นอีก 5 สมัยเช่นกันคือ สมัยศิลปะเชียงแสน ศิลปะสุโขทัย ศิลปะอู่ทอง ศิลปะอยุธยา และศิลปะสมัยรัตนโกสินทร์ (ม.จ.สุภัทรดิศ ดิศกุล 2526: 1)

สำหรับศิลปะและลักษณะทางสถาปัตยกรรมที่ปรากฏหลักฐานบนพื้นที่จังหวัดลพบุรีนั้น ได้แสดงถึงร่องรอยการอยู่อาศัยของผู้คนในยุคสมัยต่าง ๆ ถึง 5 สมัยด้วยกัน ซึ่งแต่ละสมัยจะมีลักษณะทางศิลปที่มีความคล้ายคลึงหรือแตกต่างกันออกไปดังนี้

ศิลปทวารวดี (พุทธศตวรรษที่ 12-16)

จังหวัดลพบุรีได้ค้นพบศิลปสมัยทวารวดีตั้งแต่สมัยแรกจนถึงสมัยสุดท้าย เป็นศิลปกรรมทางด้านพุทธศาสนา ซึ่งในระยะแรกได้รับอิทธิพลศิลปอินเดียสมัยคุปตะ และหลัง คุปตะ อันได้แก่ พระพุทธรูปสลักด้วยหินปูนมีจารึกภาษาสันสกฤตและภาษามอญ ซึ่งมีอายุอยู่ในราว พุทธศตวรรษที่ 12 ลงมาถึงพระพุทธรูปศิลปะประทับนั่งปางมารวิชัย ในราวพุทธศตวรรษที่ 16 ซึ่งมีอิทธิพลของศิลปะขอมเข้ามาปะปนแล้ว

สำหรับลักษณะทางสถาปัตยกรรมและประติมากรรมสมัยทวารวดีนั้น เท่าที่พบในจังหวัดต่าง ๆ เช่น นครปฐม สุพรรณบุรี จะเป็นอาคารขนาดใหญ่ ก่อด้วยอิฐใช้เสา ดิน ส่วนที่เมืองลพบุรี ได้เคยขุดพบซากเจดีย์ และค้นพบประติมากรรมปูนปั้นเป็นจำนวนมาก เช่น เศียรพระพุทธรูปสิงห์ทวารบาล ซึ่งมีอายุอยู่ในราวพุทธศตวรรษที่ 12-13

นอกจากนี้ผลจากการขุดแต่งเจดีย์ก่ออิฐ ที่วัดนครโกษาได้แสดงให้เห็น ถึงฐานเก่าของเจดีย์และชิ้นส่วนงานปูนปั้นที่เป็นรูปแบบศิลปทวารวดีในช่วงพุทธศตวรรษที่ 13-14 ซึ่งได้รับอิทธิพลจากศิลปะคุปตะของอินเดียอย่างชัดเจน

ศิลปลพบุรี (พุทธศตวรรษที่ 12-18)

บริเวณภาคกลาง ภาคตะวันออกและภาคตะวันออกเฉียงเหนือของ ประเทศไทย ได้พบศิลปกรรมที่มีลักษณะคล้ายกับที่พบในสาธารณรัฐเขมรปัจจุบัน และกำหนดเรียก ศิลปกรรมแบบนี้ว่า ศิลปลพบุรี ตามชื่อเมืองสำคัญในระยะนั้น

ในราวพุทธศตวรรษที่ 15-18 เมืองลพบุรีได้ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลทาง อารยธรรมของอาณาจักรขอมหรือขอม ศิลปกรรมสมัยลพบุรี มีทั้งที่เป็นสถาปัตยกรรมและ ประติมากรรม ลักษณะทางสถาปัตยกรรมก็คือ ปราสาทที่สร้างขึ้นเป็นพุทธสถานหรือเทวาลัย การก่อสร้างอาคารทางพุทธสถานมักนิยมสร้างบนที่ราบ และถ้าเป็นอาคารทางศาสนาพราหมณ์ มักยกพื้นสูง ลักษณะการก่อสร้างในสมัยแรกก่อด้วยอิฐเรียบ ใ้ียงไม้สอ สมัยต่อมาจะใช้ ศิลาลงและหินทรายประดับผนัง ประติมากรรมที่สำคัญสมัยลพบุรีก็คือ พระพุทธรูปนาคปรก พระ โพธิสัตว์อวโลกิเตศวร หรือเทวรูปพระอิศวร พระนารายณ์ ฯลฯ

สถาปัตยกรรมศิลปสมัยลพบุรีที่พบบริเวณเมืองลพบุรีได้แก่ เทวสถาน ปรารงค์แขก ปรารงค์สามยอด และที่สำคัญคือ ศาลพระกาฬ ซึ่งแสดงถึงอาคารสมัยลพบุรีอีก ประการหนึ่ง ที่มักจะสร้างไม่เสร็จสมบูรณ์และถูกตัดแปลงเพิ่มเติมขึ้นในภายหลัง

ศิลปะสุโขทัย (พุทธศตวรรษที่ 19-20)

ศิลปะสุโขทัยเป็นศิลปะไทยที่มีความงดงามและมีลักษณะเป็นตัวของตัวเองมากที่สุด โดยเฉพาะพระพุทธรูปสมัยสุโขทัย ในสมัยสุโขทัยได้มีการติดต่อรับพุทธศาสนาลัทธิเถรวาท นิกายลังกาวงศ์ มาจากเกาะลังกา ดังนั้นอิทธิพลของศิลปะลังกาจึงมีต่อศิลปะสุโขทัยโดยเฉพาะทางด้านสถาปัตยกรรม

ลักษณะทางสถาปัตยกรรมเจดีย์แบบสุโขทัยแบ่งออกเป็น 3 แบบ คือ เจดีย์ทรงพุ่มข้าวบิณฑ์ เจดีย์ทรงกลมแบบลังกาและเจดีย์แบบศรีวิชัย สำหรับเจดีย์แบบสุโขทัยที่มีอิทธิพลต่อรูปแบบทางสถาปัตยกรรมเมืองลพบุรี ได้แก่ เจดีย์ทรงกลมแบบลังกา ซึ่งในช่วงสมัยอยุธยาของเมืองลพบุรี ได้ปรากฏหลักฐานเจดีย์แบบอิทธิพลสุโขทัยเป็นจำนวนหลายแห่ง แต่ได้แก้ไขรูปทรงแตกต่างกันออกไปบ้างเล็กน้อย

ศิลปะอุททอง (พุทธศตวรรษที่ 17-20)

บริเวณตอนกลางของประเทศไทยเคยเป็นที่ตั้งของอาณาจักรทวารวดี แต่ต่อมาถูกชาวขอมเข้าปกครอง ศิลปะอุททองจึงเป็นศิลปะที่ได้รับอิทธิพลจากที่ต่าง ๆ ผสมกัน โดยเฉพาะทางด้านพระพุทธรูป

พระพุทธรูปสมัยอุททองมี 3 ลักษณะ คือ แบบที่ได้รับอิทธิพลของศิลปะทวารวดีและขอมผสมกัน แบบที่มีอิทธิพลของศิลปะขอมหรือลพบุรีมากขึ้น และแบบที่มีอิทธิพลของศิลปะแบบสุโขทัยเข้ามาปะปนอยู่มาก สำหรับสถาปัตยกรรมแบบศิลปะอุททองที่เมืองลพบุรี ได้แก่ พระปรางค์องค์ใหญ่ที่วัดพระศรีรัตนมหาธาตุและพระปรางค์องค์เล็กในวัดนครโกษา ซึ่งแต่เดิมเชื่อกันว่า สร้างขึ้นภายใต้อิทธิพลของขอม แต่เมื่อพิจารณาจากรูปทรงแล้ว จะมีลักษณะที่แตกต่างไปจากปรางค์ขอมหลายประการเช่น มีย่อมุมมากและลดลายนูนบนที่ฐานสูงเกือบเท่ากับระดับของทับหลังมุขด้านหน้า พระพุทธรูปนูนบนที่มีลักษณะคล้ายกับศิลปะอุททอง ทำให้เชื่อว่าน่าจะสร้างขึ้นในราวพุทธศตวรรษที่ 18-19 และเป็นต้นเค้าของปรางค์ไทยในสมัยต่อมา

ศิลปะอยุธยา (พุทธศตวรรษที่ 20-23)

ศิลปะสมัยอยุธยา เริ่มต้นตั้งแต่สมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 (พระเจ้าอู่ทอง) ทรงสร้างพระนครศรีอยุธยาขึ้นเป็นราชธานี ตั้งแต่ พ.ศ. 1893 ลงมาจนเสียกรุงครั้งที่ 2 เมื่อ พ.ศ. 2310

ศิลปอยุธยาแบ่งออกตามลักษณะการเปลี่ยนแปลงและวิวัฒนาการทาง
ศิลปะได้ 3 สมัย คือ

- สมัยอยุธยาตอนต้น

ยุคนี้เริ่มตั้งแต่สมัยสมเด็จพระรามาธิบดีที่ 1 (พระเจ้าอู่ทอง) ถึง
สมัยสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ (พ.ศ. 1893-พ.ศ. 2031) แบบอย่างของสถาปัตยกรรมในยุคนี้
นิยมสร้างตามแบบสมัยลพบุรีหรืออู่ทองยิ่งกว่าสมัยสุโขทัย พระสถูปอันเป็นประธานของศาสนสถาน
มักสร้างเป็นปราสาทแบบลพบุรีหรืออู่ทอง คือ มีลักษณะทรวดทรงสูงกว่าปราสาทขอม ทำย่อมุมมาก
ขึ้น ส่วนฐานมีความสูงเกือบเท่าส่วนบนขององค์ปราสาท

โบสถ์หรือวิหารมักสร้างเป็นห้องรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า บนฐานสูงเล็ก
น้อย ประดับด้วยลวดบัวโดยรอบ ตรงกลางลวดบัวทำโค้งลงจากเส้นระดับเล็กน้อย ผนังก่อด้วย
อิฐถือปูน มีประตูแต่ไม่นิยมทำหน้าต่าง เจาะผนังให้เป็นช่องเพื่อให้แสงสว่าง เข้าภายในเพียง
สลัว ๆ บางแห่งเจาะเป็นช่องลูกทรงแบบลูกฟัก เป็นช่องเรียบ ๆ บ้าง หลังคาทำเป็นจั่วลด
หลั่นลงมาเป็นชั้น ๆ โบสถ์วิหารไม่นิยมสร้างให้มีชายคายื่นออกมาจากหัวเสามาก อาจมองหลังคา
ด้วยกระเบื้องดินเผาธรรมดา ผนังภายในโบสถ์วิหารส่วนมากนิยมตกแต่งด้วยจิตรกรรมฝาผนัง

เมืองลพบุรีในช่วงนี้มีกษัตริย์จากกรุงศรีอยุธยาเข้ามามีบทบาทใน
การปกครอง 2 องค์คือ พระราเมศวรและพระรามราชา

- สมัยอยุธยาตอนกลาง

เริ่มตั้งแต่สมัยพระรามาธิบดีที่ 2 จนถึงรัชกาลพระเจ้าทรงธรรม
(พ.ศ. 2034-พ.ศ. 2171) สถาปัตยกรรมในยุคนี้ได้รับอิทธิพลของศิลปสมัยสุโขทัย พระสถูปอัน
เป็นหลักของวัด มักสร้างเป็นเจดีย์แบบลังกา ซึ่งมีอยู่ที่เมืองสุโขทัย แต่ช่วงสมัยอยุธยาได้แก้ไข
ลักษณะบางอย่างเช่น องค์ระฆัง ให้สูงกว่าของสุโขทัยซึ่งทำผายกว้าง และที่เป็นลักษณะเฉพาะ
ของเจดีย์ทรงระฆังของอยุธยา คือ สร้างบัลลังค์เป็นแปดเหลี่ยมและเพิ่มเสาหาบ แล้วจึงต่อเป็น
ปล้องโถง ตามลักษณะเจดีย์แบบสุโขทัย

ในยุคนี้ไม่นิยมการตกแต่งลวดลายประดับเจดีย์ จะมีบ้างก็เฉพาะ
ที่ส่วนฐาน ซึ่งมักจะทำเป็นรูปครุฑหรือมารแบก สำหรับโบสถ์หรือวิหารในสมัยนี้เริ่มทำหน้าต่าง
เป็นรูปสี่เหลี่ยม โดยมีคานไม้รับน้ำหนักจากผนังข้างบน แล้วจึงทำกรอบหน้าต่างบานไม้ ปลาย
เสาของโบสถ์หรือวิหารนิยมประดับปูนปั้นเป็นรูปกลีบบัว ผนังโบสถ์วิหารไม่นิยมทำลวดลายประดับ

คงถือปูนเรียบ ๆ เท่านั้น

บทบาทของกษัตริย์สมัยอยุธยาตอนกลางที่มีต่อเมืองลพบุรีนี้ได้แก่ สมเด็จพระมหาจักรพรรดิและสมเด็จพระนเรศวรมหาราช

- สมัยอยุธยาตอนปลาย

ยุคนี้ เริ่มตั้งแต่สมัยสมเด็จพระเจ้าปราสาททองมาจนถึงสมัยพระเจ้าเอกทัศ จนเสียกรุง (พ.ศ. 2173-พ.ศ. 2310) ลักษณะทางสถาปัตยกรรมในยุคนี้เปลี่ยนไป จากยุคต้น ๆ มาก มีการนำวิชาการการก่อสร้างใหม่ ๆ เข้ามาใช้ พร้อมกับการติดต่อกับชาวต่างประเทศมากขึ้น โดยเฉพาะในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช อิทธิพลของศิลปะแบบตะวันตกจึงเข้ามามีอิทธิพลเป็นอย่างมาก มีการสร้างตึกและอาคารที่อยู่อาศัยด้วย วัสดุที่ถาวรคือ อิฐ ซึ่งแต่เดิมจะใช้เฉพาะในการสร้างศาสนสถานเท่านั้น

การสร้างสถาปัตยกรรมในยุคนี้ นิยมสร้างเจดีย์เหลี่ยมหรือเจดีย์ย่อมุมไม้สิบสองมากกว่าแบบอื่น สำหรับโบสถ์วิหารมักทำฐานและหลังคาเป็นเส้นอ่อนโค้งแบบเรือสำเภา ลักษณะของโบสถ์ ถ้าเป็นโบสถ์ขนาดย่อมจะก่อผนังด้านหน้าและด้านหลัง เป็นหน้าบันยื่นออกไถ่ และบนนั้นเป็นลายเครือเถาประดับด้วยชาม มีการเจาะช่องหน้าต่างถี่ขึ้น มีเสารับชายคาปีกนก เสาด้านหน้าและหลังเป็นเสาย่อมุมไม้สิบสอง บัวหัวเสากลีบยาว ถ้าเป็นโบสถ์ขนาดใหญ่ หน้าต่างจะเรียงเป็นแถวของทุกช่วงเสา ประตูด้านหน้ามี 3 บาน บานกลางจะเป็นบานขนาดใหญ่ มีซุ้มทรงมณฑป บานข้างจะเป็นบานขนาดเล็ก มีซุ้มทรงบันแถลง

ลักษณะทางสถาปัตยกรรมที่เกิดขึ้นเป็นพิเศษในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช คือ มีการเจาะช่องกำแพงเป็นช่องเล็ก ๆ แต่ไม่ทะลุ ตอนบนของช่องทำเป็นรูปโค้งแหลม ช่องเหล่านี้เจาะเรียงรายตามกำแพงเพื่อใช้เป็นที่ตั้งตะเกียงน้ำมัน จุดให้แสงสว่างในวันนักขัตฤกษ์ เช่น ที่พระราชวังนารายณ์ราชนิเวศน์

- ศิลปสมัยรัตนโกสินทร์ (พุทธศตวรรษที่ 24-ปัจจุบัน)

สมัยรัตนโกสินทร์ เริ่มตั้งแต่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ทรงสถาปนากรุงเทพมหานครขึ้นเป็นราชธานี ตั้งแต่ พ.ศ. 2325 ลงมาจนถึงปัจจุบัน

ศิลปสมัยรัตนโกสินทร์แบ่งออกเป็น 2 ช่วงคือ ช่วงตั้งแต่รัชกาลที่ 1 - รัชกาลที่ 3 และช่วงรัชกาลที่ 4 ถึงปัจจุบัน ลักษณะศิลปสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้นเป็น

การสร้างตามแบบศิลปะอยุธยา ทั้งนี้เพราะช่วงเวลาที่ต่อเนื่องกันและเป็นฝีมือช่างกลุ่มเดียวกัน คือ ช่างชาวกรุงศรีอยุธยา สมัยนี้ยังคงนิยมสร้างปราสาทและเจดีย์ไม่ลือสอง โบสถ์และวิหารมีฐานอ่อนโค้งเหมือนสมัยอยุธยาตอนปลาย ศิลปะในช่วงเวลาต่อมา คือ สมัยรัชกาลที่ 4 เริ่มมีการติดต่อกับต่างประเทศมากขึ้น มีการนำศิลปะสมัยใหม่เข้ามาใช้ เมืองลพบุรีในสมัยนี้ สถาปัตยกรรมที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่เป็นการสร้างเพิ่มเติมและบูรณะขึ้นใหม่ ลักษณะการก่อสร้างสถาปัตยกรรมเป็นแบบไทยผสมกับแบบตะวันตก

ในสมัยรัชกาลที่ 8 ลักษณะสถาปัตยกรรมเป็นอาคารที่สร้างในสมัยจอมพล ป.พิบูลสงครามเป็นนายกรัฐมนตรี รูปแบบทางสถาปัตยกรรมสมัยนี้ที่เมืองลพบุรี มีลักษณะเป็นอาคารทรงกล่อง เส้นตั้งและเส้นนอนตัดกันเป็นมุมฉาก มีการใช้ผนังโค้งในบางส่วนเพื่อลดความแข็งกระด้าง หลังคาแบนราบ มีกันสาดเป็นคอนกรีตยื่นออกมาจากผนัง วัสดุที่ใช้เป็นคอนกรีตเสริมเหล็ก อาคารที่ก่อสร้างในช่วงนี้มีทั้งที่เป็นสถานที่ราชการ สถานศึกษา โรงภาพยนตร์และโรงแรม

การศึกษาทางด้านสถาปัตยกรรม เป็นการให้ความสำคัญกับโบราณสถานตามคุณค่าทางสถาปัตยกรรมของโบราณสถานแต่ละแห่ง ซึ่งลักษณะทางสถาปัตยกรรมจะพิจารณาจากองค์ประกอบ 3 ประการด้วยกันคือ

ก) ลักษณะพิเศษ ได้แก่ โบราณสถานที่มียุคประกอบทางสถาปัตยกรรมพิเศษทางด้านใดด้านหนึ่ง เช่น มีลักษณะเด่น หายาก มีคุณค่าต่อการศึกษาด้านต่างๆ

คุณค่าความสำคัญ	เกณฑ์วัดลักษณะพิเศษทางสถาปัตยกรรม
5	โบราณสถานที่มียุคพิเศษทางสถาปัตยกรรม
4	เช่นเดียวกับระดับ 5 แต่มีความสำคัญรองลงมา
3	มีคุณค่าความสำคัญปานกลาง
2	มีคุณค่าความสำคัญอยู่ในขั้นพอใช้
1	โบราณสถานทั่วไปที่ไม่มีลักษณะพิเศษแต่อย่างใด

ข) ความงาม เป็นการให้คุณค่าโบราณสถานด้านรูปแบบทางสถาปัตยกรรม เช่น การออกแบบ องค์ประกอบฝีมือและวัสดุก่อสร้าง

คุณค่าความสำคัญ	เกณฑ์วัดความงามทางสถาปัตยกรรม
5	โบราณสถานที่มีลักษณะทางสถาปัตยกรรมงดงาม
4	เช่นเดียวกับระดับ 5 แต่มีความสำคัญรองลงมา
3	มีคุณค่าความสำคัญปานกลาง
2	มีคุณค่าความสำคัญอยู่ในขั้นพอใช้
1	โบราณสถานทั่วไปที่ไม่มีลักษณะเด่นทางความงาม

ค) องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม ลักษณะของโบราณสถานส่วนใหญ่ จะประกอบไปด้วยองค์ประกอบหลาย ๆ ส่วน รวมตัวกันอยู่เป็นกลุ่ม การให้ค่าองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม จึงเน้นถึงสภาพบริเวณโบราณสถาน ซึ่งจะบ่งบอกถึงความสมบูรณ์ของโบราณสถานนั้น ๆ โดยมีรายละเอียดการให้ค่าความสำคัญดังนี้

คุณค่าความสำคัญ	เกณฑ์วัดองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม
5	มีองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมครบสมบูรณ์ที่สุด
4	องค์ประกอบค่อนข้างสมบูรณ์
3	องค์ประกอบอยู่ในขั้นปานกลาง
2	องค์ประกอบเหลือเพียง 2-3 แห่ง
1	องค์ประกอบเหลือน้อยที่สุด เพียงแห่งเดียว

3) ด้านภูมิทัศน์ชุมชน

เป็นการให้คุณค่าโบราณสถานโดยพิจารณาจากสภาพภูมิทัศน์ชุมชน หรือภาพรวมของเมือง โดยแนวทางในการพิจารณาได้ศึกษาจาก ประพนอม ต้นสุขานันท์ (2530: 307-309) ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ประการคือ

ก) คุณค่าต่อย่าน การให้คุณค่าโบราณสถานต่อภูมิทัศน์ชุมชนหรือที่ตั้งโบราณสถานนั้น แบ่งออกเป็น 5 ระดับได้แก่

คุณค่าความสำคัญ	เกณฑ์วัดคุณค่าโบราณสถานที่มีต่อย่าน
5	โบราณสถานที่มีคุณค่าสูง มีลักษณะเฉพาะตัวหรือเป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่ที่โบราณสถานนั้นตั้งอยู่
4	โบราณสถานที่มีคุณค่าสูง ก่อให้เกิดคุณค่าแก่ที่ตั้งมากกว่าที่โบราณสถานจะได้รับจากที่ตั้งนั้น
3	โบราณสถานที่มีคุณค่าในตัวเองและคุณค่าทางภูมิทัศน์เท่า ๆ กัน
2	โบราณสถานที่มีคุณค่าในตัวเองไม่สูง แต่เมื่อพิจารณาเป็นกลุ่ม จะส่งเสริมให้บริเวณนั้นเกิดความสวยงาม
1	โบราณสถานที่มีค่าน้อย แต่ถ้ามีการเปลี่ยนแปลงใด ๆ จะทำให้กลุ่มหรือบริเวณนั้น ขาดคุณค่าลง

ข) ความสำคัญของถนนที่ตั้ง

เป็นการให้ความสำคัญแก่ที่ตั้งของโบราณสถาน กรณีที่โบราณสถานมีคุณค่าความสำคัญเท่ากันในทุก ๆ ด้าน แต่ถ้าโบราณสถานนั้นตั้งอยู่ในถนนที่มีความสำคัญทางด้านต่าง ๆ ก็น่าที่จะมีความสำคัญมากกว่า ซึ่งแบ่งค่าความสำคัญออกเป็น 5 ระดับคือ

คุณค่าความสำคัญ	เกณฑ์ที่วัดความสำคัญของถนนที่ตั้ง
5	โบราณสถานที่ตั้งอยู่บนถนนที่มีความสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์ ภูมิทัศน์ ชุมชน ประเพณีและวัฒนธรรม
4	-----
3	โบราณสถานที่ตั้งอยู่บนถนนที่มีความสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์ ประเพณี วัฒนธรรม ภูมิทัศน์ชุมชน ใดๆ หนึ่ง
2	-----
1	โบราณสถานที่ตั้งอยู่บนถนนทั่วไปที่ไม่มีความสำคัญ

4) ด้านการท่องเที่ยว

การให้คุณค่าความสำคัญแก่โบราณสถานทางด้านการท่องเที่ยว เป็นการพิจารณาถึงคุณค่าของแหล่งและความพร้อมทางการท่องเที่ยว โดยเป็นผลมาจากการศึกษาและการจัดกลุ่มแหล่งท่องเที่ยวของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ดูรายละเอียดในบทที่ 3) ซึ่งแบ่งคุณค่าความสำคัญได้ 5 ระดับ คือ

คุณค่าความสำคัญ	เกณฑ์วัดคุณค่าโบราณสถานด้านการท่องเที่ยว
5	โบราณสถานที่จัดอยู่ในกลุ่มแหล่งท่องเที่ยวที่มีความสำคัญสูงสุด
4	โบราณสถานที่จัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวในกลุ่มที่มีความสำคัญสูง
3	โบราณสถานที่จัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวในกลุ่มที่มีความสำคัญปานกลาง
2	โบราณสถานที่จัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวในกลุ่มที่มีความสำคัญต่ำ
1	โบราณสถานทั่วไปที่ไม่ได้ถูกระบุเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่มีความสำคัญ

5.2 การวิเคราะห์เพื่อการอนุรักษ์

5.2.1 ความสัมพันธ์ของโบราณสถานกับการใช้ที่ดิน

ลักษณะของการใช้ที่ดิน แบ่งออกเป็นหลายประเภท แต่ละประเภทจะมีความสัมพันธ์กับตัวโบราณสถานในแง่ของที่ตั้ง ซึ่งถ้าหากโบราณสถานนั้นตั้งอยู่ในบริเวณพื้นที่ที่เหมาะสม จะได้รับการดูแลรักษา แต่ถ้าหากตั้งอยู่ในพื้นที่ที่ไม่เหมาะสม โบราณสถานนั้นก็จะเกิดการเสียหายได้

การวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของโบราณสถานกับกิจกรรมการใช้ที่ดิน มีรายละเอียด ดังนี้

1) บริเวณที่อยู่อาศัย

การใช้ที่ดินประเภทที่อยู่อาศัยของพลเมืองลพบุรี มีประมาณร้อยละ 20.35 และเนื่องจากโบราณสถานของเมืองลพบุรี ส่วนใหญ่ไม่มีขอบเขตที่แน่ชัด ปัญหาที่เกิดขึ้นกับตัวโบราณสถาน คือ ปัญหาการรุกล้ำพื้นที่โบราณสถานเพื่อใช้เป็นที่อยู่อาศัย หรือปลูกอาคารเป็นที่อยู่อาศัยชิดเขตโบราณสถาน

โบราณสถานที่ประสบกับปัญหาเช่นนี้ ได้แก่ วัดราชา วัดอินทรา วัดปิ่นสระมโนราห์ วัดราชอุทัย และตลอดแนวคูเมืองทางด้านทิศใต้และตะวันตก

2) บริเวณพาณิชย์กรรม

เนื่องจากโบราณสถานส่วนใหญ่ของเมืองตั้งอยู่ในบริเวณเมืองเก่า ซึ่งปัจจุบันเป็นย่านพาณิชย์กรรมของเมือง ดังนั้นปัญหาที่เกิดขึ้นจากบริเวณนี้จึงมีลักษณะเช่นเดียวกับที่หน้าอาศัย โบราณสถานถูกอาคารพาณิชย์ตั้งหนาหรือชิดมากเกินไป ซึ่งผลที่ตามมา คือ การบดบังทัศนภาพมุมมองที่สวยงาม

บริเวณโบราณสถานที่มีปัญหานี้ ได้แก่ ปรากฏสามยอด ปรากฏแขก บ้านหลวงรับราชทูต

3) บริเวณสถานที่ราชการและสถานศึกษา

โบราณสถานตั้งกระจายอยู่ทั่วไปตามพื้นที่ต่าง ๆ ของเมือง ดังนั้น จึงมีโบราณสถานบางแห่งอยู่ในเขตของสถานที่ราชการหรือสถานศึกษา ซึ่งมีปริมาณการใช้ที่ดินประมาณร้อยละ 15.38 และ 7.55 โบราณสถานเหล่านี้ ได้แก่ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เรือนไม้สักทรงปั้นหยาตั้งอยู่ในหน่วยศิลปากรจังหวัด ประตูล้อมและเพนียดคล้องช้าง อยู่ในกองบัญชาการจังหวัดทหารบก ส่วนสถานศึกษานั้นมี วัดพระยาออก ตั้งอยู่ในเขตโรงเรียนปิบูลวิทยาลัย ซึ่งลักษณะของโบราณสถานเช่นนี้ จะอยู่ในสภาพที่ดีจากการดูแลรักษา

4) การคมนาคม

โบราณสถานส่วนใหญ่ตั้งอยู่บริเวณที่มีความเจริญ ประกอบกับมีเส้นทางคมนาคมตัดผ่านพื้นที่เมือง ดังนั้นปัญหาที่เกิดขึ้นและพบเห็นอยู่ทั่วไป คือ โบราณสถานตั้งอยู่ติดทางรถไฟหรือรถยนต์ ซึ่งจาก ลักษณะของที่ตั้งเช่นนี้ มีผลทำให้โบราณสถานเกิดการชำรุดจากแรงสั่นสะเทือน โบราณสถานที่เกิดปัญหาเช่นนี้ ได้แก่ ปราสาทสามยอด ปราสาทแขก วัดนครโกษา และแนวกำแพงเมือง

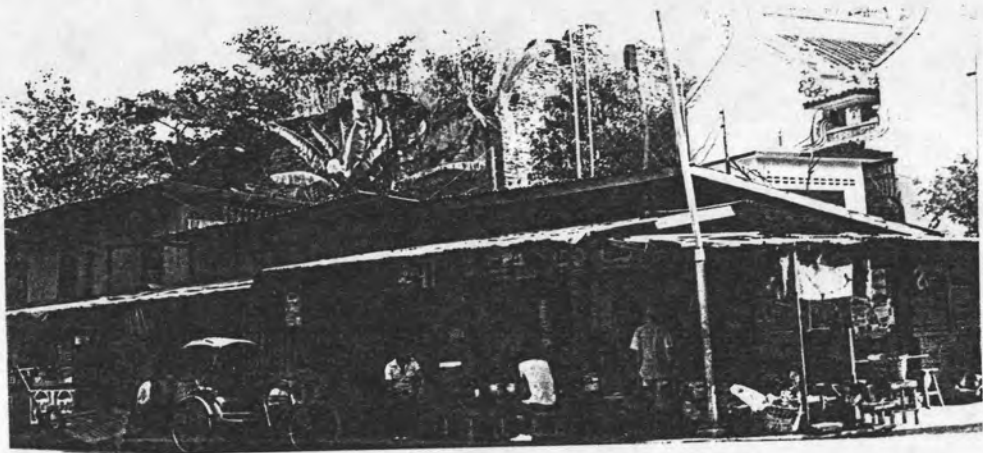
5) พื้นที่เกษตร

โบราณสถานบางส่วนตั้งอยู่ห่างออกไปจากบริเวณเมืองเก่า ซึ่งปัจจุบันสภาพพื้นที่เหล่านี้ได้กลายเป็นพื้นที่ทำการเกษตร โบราณสถานลักษณะเช่นนี้ถูกปล่อยปละละเลยจากความสนใจ สภาพที่เหลือจึงมีลักษณะเป็นพื้นดินปกคลุมด้วยพืชและเศษอิฐ แต่ถ้าโบราณสถานตั้งอยู่ในบริเวณที่ไม่ห่างไกลจากชุมชนเท่าใดนัก ก็ยังคงสภาพอยู่ได้ โบราณสถานเช่นนี้ ได้แก่ วัดสันเปาโล วัดนิโครธ วัดไก่ วัดซาก เป็นต้น ส่วนโบราณสถานที่อยู่ห่างไกลและหมดสภาพไป ได้แก่ วัดละโว้ วัดสองคน วัดแจ้ง เป็นต้น

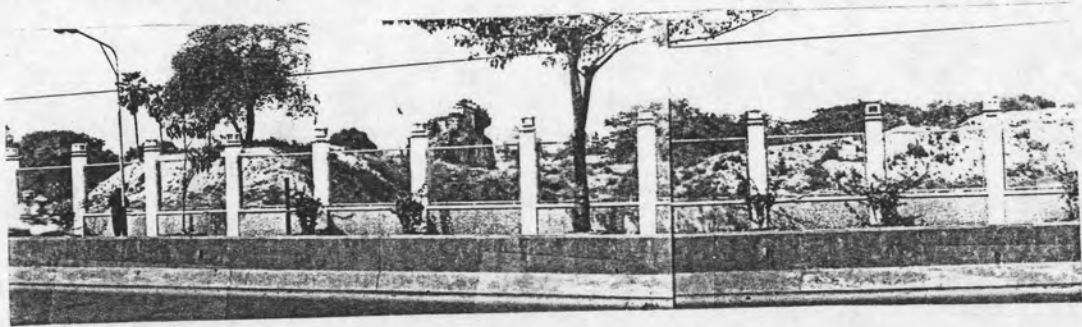
จากการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ของโบราณสถานกับการใช้ที่ดินในปัจจุบันพบว่า โบราณสถานที่ได้รับการดูแล เอาใจใส่ มีสภาพดี จะเป็นโบราณสถานที่ตั้งอยู่ในสถานที่ราชการและสถานศึกษา ส่วนโบราณสถานที่ตั้งอยู่ในใจกลางเมืองนั้น แม้จะมีสภาพที่ดี แต่ปัจจุบันกำลังมีปัญหาในเรื่องของความคงทนของโบราณสถานต่อสภาพแวดล้อมโดยรอบ ส่วนโบราณสถานที่ตั้งอยู่ห่างไกลออกไปออกไป มักจะถูกทำลายจนกลายเป็นโบราณสถานที่หมดสภาพไปในที่สุด

ปรากฏสามยอด

วัดปิ่น

ประตูและเพนียดคล้องช้าง

ความสัมพันธ์ของ โบราณสถานกับ บริเวณพาณิชย์กรรม ที่อยู่อาศัย และสถานที่ราชการ

การศึกษาเพื่อวางแผนการใช้ที่ดินในชุมชนผสมระหว่างเมืองโบราณกับการตั้งถิ่นฐานในปัจจุบัน
เทศบาลเมืองลพบุรี

วัดราชา

วัดอินทรา

สระมโนราห์

ความสัมพันธ์ของ โบราณสถานกับ บริเวณที่อยู่อาศัย

การศึกษาเพื่อวางแผนการใช้ที่ดินในชุมชนผสมระหว่างเมืองโบราณกับการตั้งถิ่นฐานในปัจจุบัน
เทศบาลเมืองลพบุรี

5.2.2 การวิเคราะห์คุณค่าภูมิทัศน์ชุมชน

1) องค์ประกอบของเมืองทางด้านกายภาพ

ก) สภาพภูมิทัศน์โดยทั่วไป

เมืองลพบุรีปัจจุบัน มีลักษณะพิเศษอันเป็นลักษณะเฉพาะตัวของเมืองคือ มีกำแพงเมือง คูเมือง ตลอดจนซากโบราณสถานต่าง ๆ ตั้งอยู่ภายในเมือง สภาพและลักษณะพิเศษเหล่านี้ได้ถูกความเจริญและสิ่งก่อสร้างใหม่ ๆ เข้ามาปะปน ทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ มากมาย เช่น การก่อสร้างอาคารบ้านเรือนรุกล้ำเข้าไปในพื้นที่โบราณสถาน สร้างคร่อมซากโบราณสถาน หรือก่อสร้างอาคารชิดเขตโบราณสถาน ลักษณะเช่นนี้ทำให้เกิดการบดบังทัศนียภาพและลดความสำคัญของโบราณสถานจนด้อยคุณค่าลงไป

สภาพของเมืองลพบุรีปัจจุบันเป็นเมืองที่ขาดความชัดเจน (Legibility) ความสวยงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความกลมกลืนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน (Unity) ขององค์ประกอบต่าง ๆ ทั้งทางด้านรูปทรง (Form) สี (Colour) และขนาด (Size) ตลอดจนขาดความสะอาดตามที่ต่าง ๆ ทั่วไป โดยเฉพาะตามทางน้ำสาธารณะ นอกจากนี้ ยังเกิดความเสื่อมโทรมของแหล่งที่อยู่อาศัย จนกลายเป็นชุมชนแออัดหรือสลัมภายในเมือง

เมื่อพิจารณาในด้านความสวยงามและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของเมือง จะพบเห็นสิ่งก่อสร้าง อาคารบ้านเรือนที่ก่อสร้างไม่ถูกสุขลักษณะ บางแห่งสร้างเพียงเพื่อพอลู่อาศัย สภาพตึกแถวที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ขาดคุณค่าความงามทางด้านศิลปะและสถาปัตยกรรม การก่อสร้างขาดการควบคุมให้เป็นไปตามเทศบัญญัติ ขนาดและความสูงเป็นไปตามความพอใจของผู้สร้าง มีการต่อเติมหน้าร้านให้ยื่นเข้ามาบนทางเท้าสาธารณะ ทำให้ทางเท้ามีระดับไม่เท่ากัน เกิดปัญหาในการสัญจรไปมา และลักษณะของทางเท้า ส่วนใหญ่จะมีขนาดค่อนข้างแคบ เพราะมีตึกแถวมาอยู่ชิดเกินไป ทำให้พื้นที่บริเวณทางเท้าไม่สามารถปลูกต้นไม้ใหญ่ได้ เพราะจะไปติดกับกันสาดของตึกแถว ลักษณะเช่นนี้จึงเป็นผลทำให้ถนนบางสายขาดความร่มรื่นของต้นไม้ นอกจากนี้วัสดุที่ใช้ปูทางเท้า ซึ่งส่วนใหญ่เป็นพื้นคอนกรีตธรรมดาขาดความงามและความน่าสนใจที่จะส่งเสริมสภาพภูมิทัศน์ของเมือง

การออกแบบสิ่งประกอบต่าง ๆ ของเมือง (Street Furniture) ยังขาดหลักการที่ถูกต้อง ทำให้เกิดความไม่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของรูปร่างลักษณะและสีสันทันทั้งนี้เนื่องจากการออกแบบ ไม่ได้มีการพิจารณาถึงรูปแบบโดยรวมของสิ่ง

5.1 ป้าย-ถังขยะตั้งอยู่ระเกะระกะและมีขนาดไม่เหมาะกับการใช้งาน

5.2 ขนาดของทางเท้าคับแคบ

สภาพภูมิทัศน์โดยทั่วไปของเมืองลพบุรี

5.3 ทางเท้าไม่สามารถปลูกต้นไม้ใหญ่ได้

5.4 การรกร้างพื้นที่ทางเท้า

การศึกษาเพื่อวางแผนการใช้ที่ดินในชุมชนผสมระหว่างเมืองโบราณกับการตั้งถิ่นฐานในปัจจุบัน
เทศบาลเมืองลพบุรี

ประกอบเหล่านี้ แต่จะออกแบบและตั้งวางเป็นแต่ละประเภทไป โดยไม่ได้คำนึงถึงตำแหน่งที่ตั้ง หรือออกแบบวางผังรวมทั้งหมด ดังนั้นผลที่ออกมาทำให้พบเห็นป้ายถนน เสาไฟ โคมไฟ หรือ ถังขยะ ฯลฯ ตั้งเกะกะไม่เป็นระเบียบอยู่ทั่วไป นอกจากนี้ รูปร่างหรือสีส้มของสิ่งประกอบยัง ขาดความกลมกลืน ซึ่งทำให้ความสวยงามในการที่จะส่งเสริมทัศนภาพโดยรวมของเมืองขาดหายไป และประการสำคัญ คือ สิ่งประกอบต่าง ๆ เหล่านี้ มีความขัดแย้งกันอย่างรุนแรงต่อตัว โบราณสถาน ซึ่งถือว่าเป็นเอกลักษณ์ของเมืองลพบุรี

ข) สภาพภูมิทัศน์บริเวณโบราณสถาน

สภาพภูมิทัศน์บริเวณโดยรอบโบราณสถานเมืองลพบุรี มีลักษณะ เป็นแบบย่านชุมชนเมือง (Urban Landscape) โบราณสถานตั้งอยู่ท่ามกลางตัวเมืองที่เจริญขึ้นขึ้นมาในภายหลัง ภาพที่มองเห็นโดยทั่วไปจะเป็นลักษณะของซากโบราณสถานตั้งอยู่บริเวณสนามหญ้า ล้อมรอบด้วยอาคารบ้านเรือนและถนน พื้นที่บางแห่งมีอาคารและสิ่งปลูกสร้างรุกล้ำขอบเขตโบราณสถาน ทำให้ไม่สามารถกำหนดขอบเขตของโบราณสถานได้แน่ชัด โบราณสถานหลายแห่ง ถูกบกรุกและทำลายจนไม่มีหลักฐานหลงเหลืออยู่ นอกจากเศษอิฐเศษปูน ซึ่งบางครั้งผู้อยู่อาศัยในพื้นที่ดังกล่าวเอง ก็อาจไม่ทราบว่าพื้นที่ที่ตนอาศัยอยู่นั้น ตั้งอยู่บนซากโบราณสถาน

สำหรับโบราณสถานที่มีขอบเขตที่แน่ชัด เช่น พระราชวังนารายณ์ราชนิเวศ วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ บ้านหลวงรับราชทูต สภาพของกำแพงและประตูทางเข้า ยังคงอยู่ในสภาพสมบูรณ์ ยกเว้น บ้านหลวงรับราชทูต ที่เหลือซากกำแพงเพียง 3 ด้าน และบางส่วนยังถูกอาคารตึกแถวปลูกชิดติดแนวกำแพง ส่วนโบราณสถานอื่น ๆ นั้น ปัจจุบันยังไม่มี การขุดแต่งเพื่อหาขอบเขตที่แน่นอน ส่วนใหญ่จึงคงเหลือแต่เพียงตัวโบราณสถานเท่านั้น

เมื่อพิจารณาในด้านทัศนคุณภาพ (Visual Quality) ของมุมมองไปยังโบราณสถาน พบว่า มุมมองส่วนใหญ่ขาดความงาม ความเป็นระเบียบเรียบร้อย และความกลมกลืนที่จะส่งเสริมคุณค่าของโบราณสถาน ทั้งนี้เป็นผลสืบเนื่องมาจากปัญหามลภาวะทางทัศนภาพ (Visual Pollution) ของเมืองที่เกิดขึ้นเสมอ ในกรณีที่เมืองเจริญเติบโตโดยขาดการควบคุม และผลจากการที่ประชาชนส่วนใหญ่ขาดความรู้ ความเข้าใจ ความรัก และความหวงแหนในตัวโบราณสถาน จึงทำให้ประชาชนไม่มีความสนใจในอันที่จะช่วยกันดูแลรักษาโบราณสถาน

การวิเคราะห์สภาพภูมิทัศน์บริเวณโบราณสถาน เป็นวิธีการวิเคราะห์มุมมอง โดยจะแบ่งการศึกษาบริเวณโบราณสถานต่าง ๆ ได้ดังนี้

- บริเวณกำแพงเมืองและคูเมืองชั้นใน

ลักษณะของแนวกำแพงเมืองชั้นในทั้ง 4 ด้าน เป็นคันดินที่มีสภาพไม่สมบูรณ์ แนวกำแพงทางด้านทิศตะวันตก ปัจจุบันถูกปรับสภาพเป็นถนนและตึกแถว ทางทิศเหนือมีป้อมทำโพธิ์ตั้งอยู่ จากจุดนี้มีแนวคันดินต่อออกมาเป็นกำแพงเมืองด้านทิศตะวันออก ซึ่งอยู่ด้านหลังโรงเรียนวิบูลวิทยาลัย และถูกถนนนารายณ์มหาราชตัดผ่านออกไปถึงแนวกำแพงเมืองด้านทิศใต้ ซึ่งมีป้อมชัยชนะสงครามตั้งอยู่บริเวณมุมทิศตะวันออกเฉียงใต้

แนวกำแพงเมืองด้านทิศใต้เป็นบริเวณที่อยู่ในเขตชุมชนและมีปัญหาทางด้านภูมิทัศน์ โดยเฉพาะบริเวณประตูชัย จะมีสิ่งประกอบทางภูมิทัศน์ เช่น เสาและสายไฟที่ตั้งอยู่ชิดติดแนวกำแพงเมือง บนตัวคันดินมีการปลูกพืชคลุมดินและไม่ประเภทพุ่ม เพื่อรักษาหน้าดินและตกแต่งสภาพบริเวณแนวกำแพงเมือง ด้านนี้จะขาดหายไปเป็นช่วง ๆ โดยเฉพาะบริเวณที่ถูกทางรถไฟสายเหนือตัดผ่าน นอกจากนี้ สภาพพื้นที่บริเวณใกล้เคียงถูกบุกรุกเป็นที่อยู่อาศัยเป็นแนวยาวติดกำแพงเมือง และทำให้บางบริเวณของแนวกำแพงเมืองถูกตัดออกเพื่อเปิดทางเข้าสู่ที่อยู่อาศัย

บริเวณป้อมทำโพธิ์และป้อมชัยชนะสงคราม ในอดีตเป็นจุดที่มีความสวยงามและเด่นชัดมากของเมือง เนื่องจากสภาพบริเวณเป็นที่ดอนสูง เป็นจุดเปิดโล่งที่มองเห็นได้รอบทิศ และถ้ามองจากบริเวณนี้ออกไปยังที่ลุ่มทุ่งพรมศาสตร์ หรือบริเวณแม่น้ำลพบุรี จะพบที่อยู่อาศัยและร้านค้าที่ต่อเติมกันอย่าง ไม่ถูกต้องยื่นล้ำเข้ามาในบริเวณริมแม่น้ำ ทำให้เกิดมลภาวะทางสายตา

ส่วนบริเวณคูเมืองชั้นในหรือคลองเรือกั้น สภาพปัจจุบันขึ้นเขินเป็นบางส่วน แต่ยังคงสภาพพอที่จะมองออกได้ว่าเป็นคูเมือง ซึ่งจะต่างกับคูเมืองทางด้านทิศใต้ ที่บริเวณคลองบางปี สภาพพื้นที่ถูกบุกรุกสร้างบ้านเรือนเป็นที่อยู่อาศัยจนไม่สามารถทราบได้เลยว่าเป็นพื้นที่คลอง ลักษณะของการก่อสร้างบ้านเรือนบริเวณนี้ค่อนข้างมั่นคง แข็งแรง มีรั้วปิดกันโดยรอบ

- บริเวณปราสาทสามยอด ศาลพระกาฬ วัดนครโกษาและ

ปราสาทแขก

ปราสาทสามยอดและศาลพระกาฬ เป็นโบราณสถานที่มีความสำคัญและถือได้ว่าเป็นสัญลักษณ์ของเมืองลพบุรี แต่จากสภาพแวดล้อมในปัจจุบัน ทำให้บริเวณดังกล่าวดูต้อยคุณค่าลงไป

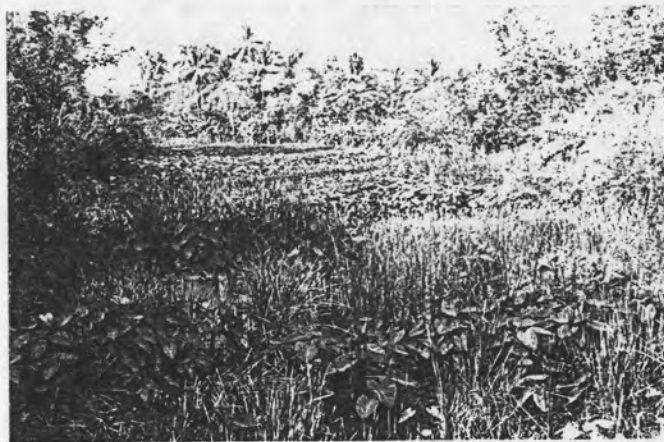

(5.5 ก.)

(5.5 ข.)

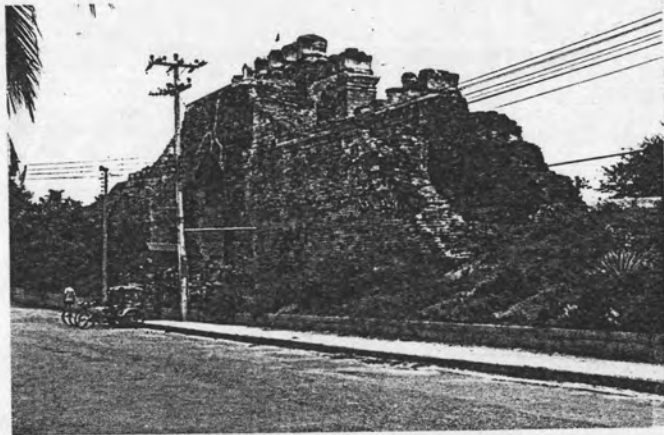
5.5 กำแพงเมืองลพบุรีในอดีต

คูเมืองชั้นใน

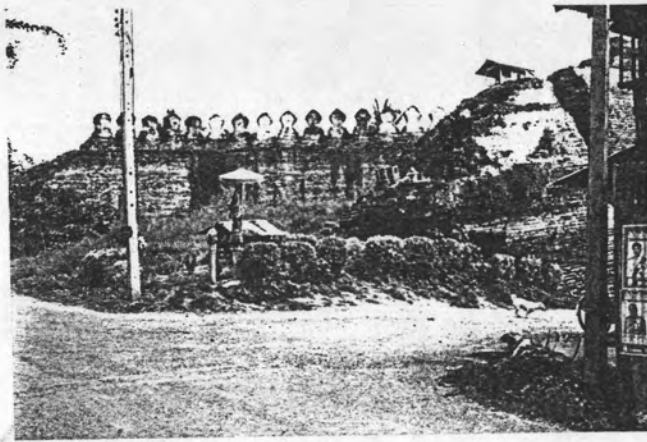
5.6

การศึกษาเพื่อวางแผนการใช้ที่ดินในชุมชนผสมระหว่างเมืองโบราณกับการตั้งถิ่นฐานในปัจจุบัน
เทศบาลเมืองลพบุรี

ประดู่ชัย

5.7

ป้อมชัยชนะสงคราม

5.8

ป้อมท่าโพธิ์

5.9

ภูมิทัศน์บริเวณประดู่และป้อม

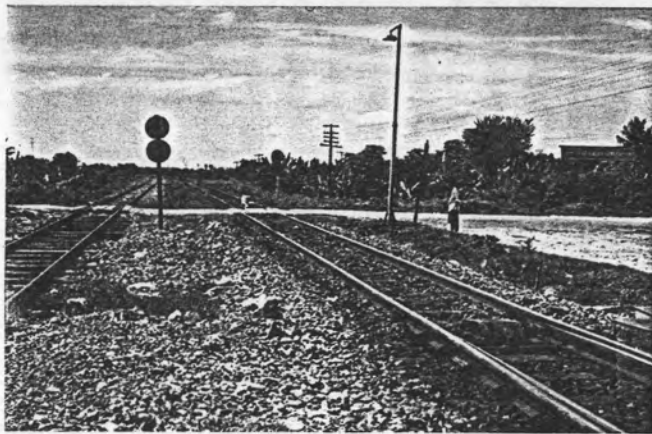
การศึกษาเพื่อวางแผนการใช้ที่ดินในชุมชนผสมระหว่างเมืองโบราณกับการตั้งถิ่นฐานในปัจจุบัน
เทศบาลเมืองลพบุรี

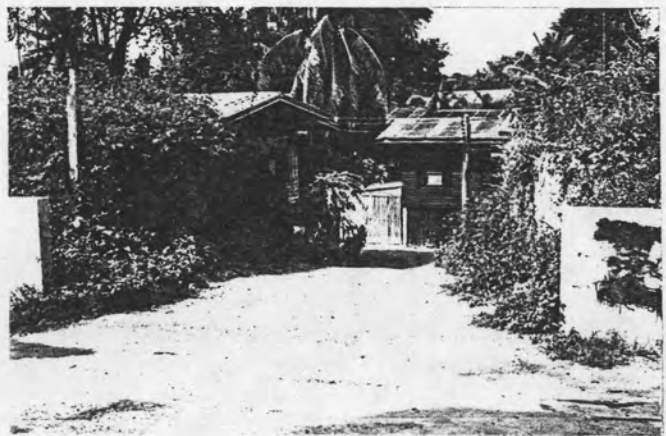
บริเวณกำแพงเมืองชั้นใน

5.10 สิ่งประกอบทางภูมิทัศน์ตั้งอยู่
ชิดแนวกำแพงเมือง

5.11 ทางรถไฟตัดผ่านแนวกำแพงเมือง

5.12 แนวกำแพงถูกเปิด เพื่อเข้าที่อยู่อาศัย

การศึกษาเพื่อวางแผนการใช้ที่ดินในชุมชนผสมระหว่างเมืองโบราณกับการตั้งถิ่นฐานในปัจจุบัน
เทศบาลเมืองลพบุรี

5.13 มลภาวะทางสายตาดบริเวณริมแม่น้ำลพบุรี

(5.13 ก.)

(5.13 ข.)

(5.13 ค.)

(5.13 ง.)

การศึกษาเพื่อวางแผนการใช้ที่ดินในชุมชนผสมระหว่างเมืองโบราณกับการตั้งถิ่นฐานในปัจจุบัน
เทศบาลเมืองลพบุรี

และเมื่อพิจารณาเฉพาะบริเวณปราสาทสามยอดปัญหาอันดับแรก คือ ทางรถไฟและถนน ที่โอบล้อมองค์ปราสาทอยู่ถึง 3 ด้าน ทำให้บริเวณนี้เกิดความจอบแจ เต็มไปด้วยเสียงรบกวนจากขบวนรถ กลิ่นควัน และกลิ่นน้ำมันอยู่ทั่วไป สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เป็นตัวลดความสนใจของผู้ที่อยากชมองค์โบราณสถาน นอกจากนี้ ที่บริเวณด้านข้างขององค์ปราสาททางทิศใต้ซึ่งเป็นที่ตั้งของป้ายรถประจำทาง จะมีรถมาจอดขวาง บังมุมมองโบราณสถาน โดยเฉพาะจากฝั่งถนนตรงข้าม ทำให้ดูเกะกะต่อทัศนภาพเป็นอย่างยิ่ง ปัญหาอันดับต่อมาคือ อาคารและสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ที่ตั้งขนานไปกับแนวถนนและล้อมรอบองค์ปราสาท ก่อปัญหาให้เกิดแก่โบราณสถาน โดยบดบังทัศนภาพของปราสาทสามยอดจากบริเวณโดยรอบ นอกจากนี้ตัวตึกแถวยังขาดความงามทางสถาปัตยกรรมและความกลมกลืนทั้งทางด้านสี ขนาดและรูปทรง จึงยิ่งเพิ่มความไม่เป็นทัศนียภาพ (Visual Pollution) มากขึ้น และถ้าหากตึกแถวเหล่านี้มีความงามและความกลมกลืนไปกับตัวโบราณสถานแล้ว ทัศนภาพโดยรวมจะดูดีกว่าที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน

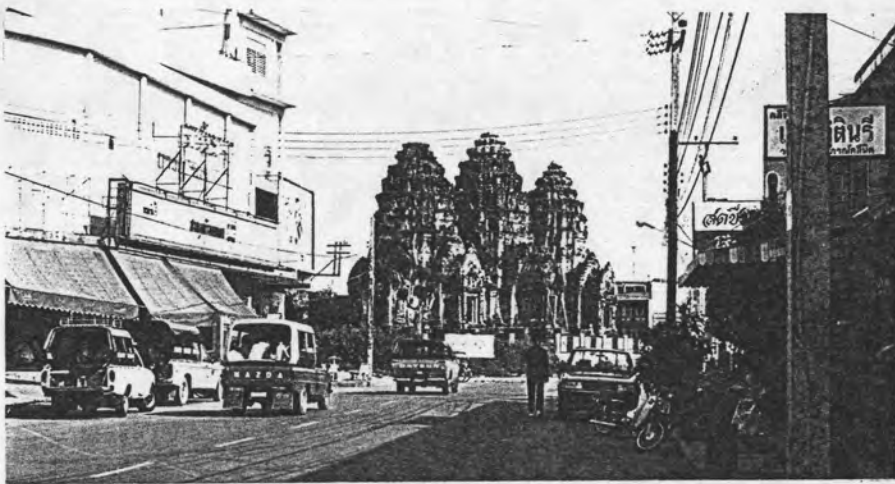
สิ่งประกอบทางภูมิทัศน์บริเวณปราสาทสามยอด ศาลพระกาฬ และวัดนครโกษา ก่อให้เกิดความไม่เป็นระเบียบในมุมมอง สิ่งประกอบต่าง ๆ เหล่านี้ ได้แก่ เสาและสายไฟ ศาลาพักคอยรถประจำทาง ถังขยะ ป้ายสัญญาณและโคมไฟต่าง ๆ ที่ขาดความสวยงามและกลมกลืนกับบริเวณโดยรอบ ตลอดจนขาดการเน้นให้มีลักษณะเฉพาะตัวที่เป็นของเมืองลพบุรี และได้ทำลายทัศนียภาพอันสวยงามไปจนหมดสิ้น

สำหรับโบราณสถานปราสาทแขก ถนนที่โอบล้อมและอยู่ชิดติดตัวโบราณสถานมากเกินไป มีผลทำให้สัดส่วน (Proportion) ระหว่างองค์ปราสาทกับพื้นฐานที่รองรับ เสียความสมดุลและความพอดี ทำให้ความสวยงามที่จะเกิดขึ้นจากสัดส่วนที่สัมพันธ์กันทางด้านสถาปัตยกรรมถูกทำลายลงไป ปราสาทแขกปัจจุบันจึงมีลักษณะคล้ายหรือเช่นเดียวกับเสาไฟสัญญาณจราจรที่ถูกตั้งไว้กลางสี่แยก

ความร่มรื่นของต้นไม้บริเวณนี้มีค่อนข้างน้อย เนื่องจากไม่สามารถปลูกต้นไม้ใหญ่ได้ สภาพพื้นที่จึงมีแต่ต้นไม้ประเภทไม้พุ่ม บริเวณที่มีต้นไม้ขนาดใหญ่อยู่บ้างได้แก่ บริเวณมุมมองปราสาทแขกจากถนนศรีศักดิ์ ซึ่งบริเวณนี้ จะไม่มีมุมใดเลยที่จะมองตัวปราสาทแขกได้โดยไม่เห็นถนน รถยนต์และตึกแถว

ทางด้านทิศตะวันตกของปราสาทแขกติดกับศาลจังหวัดลพบุรี พื้นที่บริเวณนี้เป็นที่โล่ง มีรั้วแสดงขอบเขตของศาลมาเกินไป โดยที่ตัวอาคารนั้นตั้งอยู่ห่างออกไปจากมุมมองจะเห็นบ้านหลวงรับราชทูตตั้งอยู่ฝั่งตรงข้าม มีอาคารศาลจังหวัดและตึกแถวตั้งบังอยู่

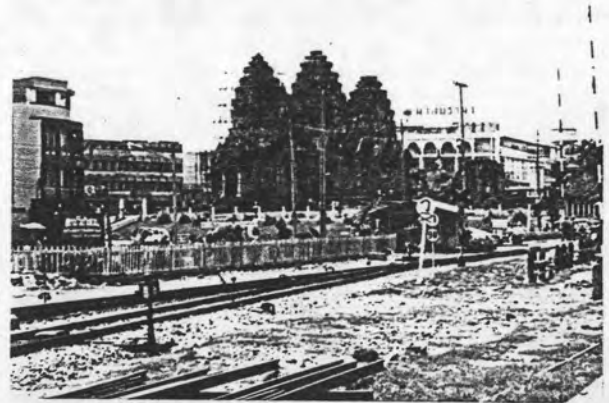
มุมมอง

5.14 จากถนนปรางค์สามยอด

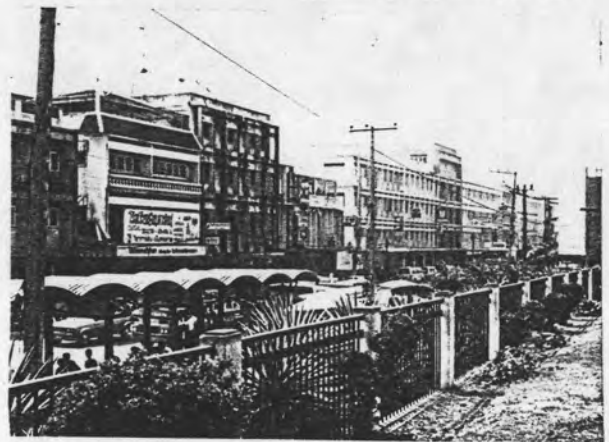

5.15 จากถนนหน้าพระกาฬ

5.16 สิ่งประกอบทางภูมิทัศน์และอาคารที่ขึ้นชิงเด่น

5.17 อาคารโดยรอบองค์ปรางค์

การศึกษาเพื่อวางแผนการใช้ที่ดินในชุมชนผสมระหว่างเมืองโบราณกับการตั้งถิ่นฐานในปัจจุบัน
เทศบาลเมืองลพบุรี

5.18 ปรากฏ์แขก

(5.18 ก.)

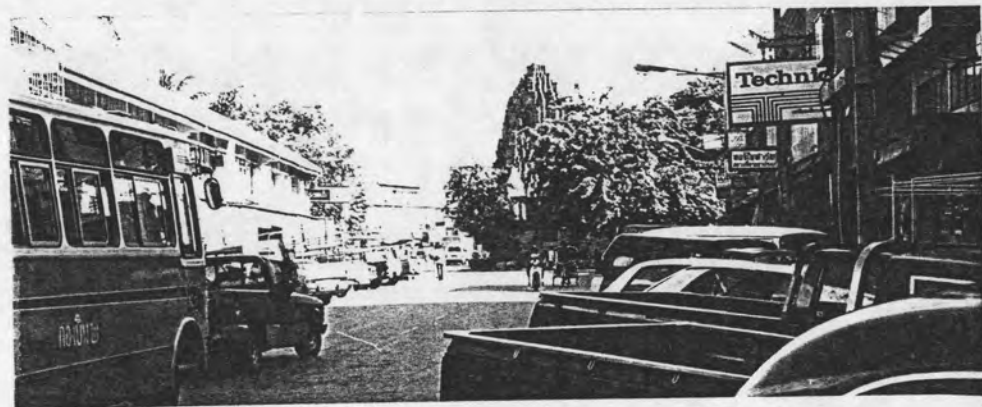

(5.18 จ.)

ถนนตัดชิดฐานปรากฏ์

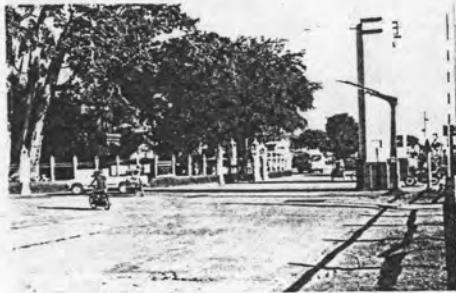
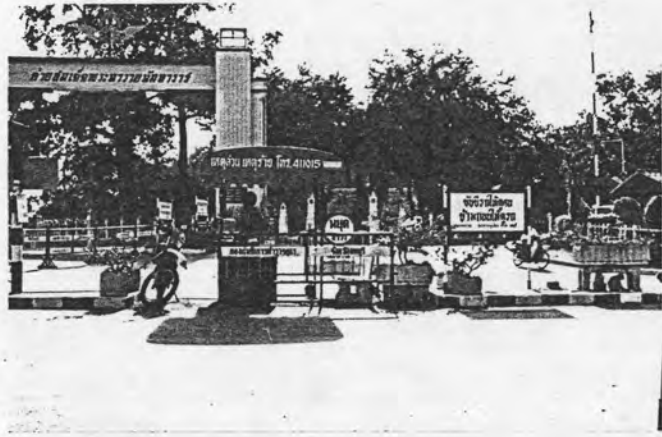

5.19 มุมมองจากถนนวิชาเยนทร์

5.20 มุมมอง
จากถนนศรีศักดิ์

การศึกษาเพื่อวางแผนการใช้ที่ดินในชุมชนผสมระหว่างเมืองโบราณกับการตั้งถิ่นฐานในปัจจุบัน
เทศบาลเมืองลพบุรี

5.21 บริเวณศาลพระกาฬ

5.22 บริเวณวัดนครโกษา

การศึกษาเพื่อวางแผนการใช้ที่ดินในชุมชนผลระหว่างเมืองโบราณกับการตั้งถิ่นฐานในปัจจุบัน
เทศบาลเมืองสุพรรณบุรี

- บริเวณพระราชวังนารายณ์ราชนิเวศน์

สภาพของพระนารายณ์ราชนิเวศน์ปัจจุบันถูกกำหนดบริเวณโดยแนวกำแพงอันสูงใหญ่ทั้ง 4 ด้าน เมื่อมองจากภายนอกจะทำให้รู้สึกถึงความยิ่งใหญ่ในอดีต และทำให้อยากจะเข้าไปสัมผัสสภาพในกำแพงนั้น ถัดจากกำแพงออกมาจะเป็นทางเท้ากว้างประมาณ 3-5 เมตร แล้วจึงจะเป็นถนน บนทางเท้ามีการปลูกต้นไม้ใหญ่ไว้ตลอดระยะทาง เพื่อความร่มรื่นของผู้สัญจรไปมา

ในบางมุมของกำแพงวัง จะมีป้อมยื่นล้ำออกมาบิทางเท้าให้แคบลง ทำให้ทางเท้ายื่นล้ำเข้ามาในถนนเป็นช่วง ๆ เกิดช่องว่างที่ใช้เป็นที่จอดรถทัศนอาครข้อเสี่ยของพื้นที่บริเวณนี้ คือ การปลูกต้นไม้มากเกินไป ทำให้พุ่มไม้ไปปิดบังแนวกำแพงและมุมมองที่สวยงาม นอกจากบริเวณป้อมแล้ว ประตูทางเข้าพระราชวังยังขาดการเห็นบริเวณให้มีความสวยงามขึ้น ซึ่งสมควรได้รับการแก้ไขต่อไป

เมื่อมองไปยังฝั่งตรงข้ามพระราชวัง จะเห็นตึกแถวเรียงรายอยู่โดยรอบ ซึ่งจะทำให้เกิดความรู้สึกที่ขัดแย้งกับการมองกำแพง สมควรที่จะมีการปิดบังทัศนภาพที่ไม่สวยงามเหล่านี้

การเข้าไปยังพระราชวังนารายณ์จะพบว่า การเข้าถึงจากถนนพระยาภิรมย์เป็นเส้นทางที่ดีที่สุด เพราะแนวถนนมุ่งตรงไปยังประตูทางเข้าวังพอดี เมื่อนักท่องเที่ยวมาตามถนนสายนี้ จะสามารถรู้ได้ทันทีว่า ทางเข้าวังคือเส้นทางนี้ อันเป็นการแสดงถึงการเข้าถึงบริเวณ (Approach to the Site) ที่มีลักษณะสง่างามชัดเจนโดยตรง ลักษณะของเส้นทางเช่นนี้จะพบได้อีกที่ถนนฝรั่งเศส ซึ่งเป็นเส้นทางหน้าวัดเสาชิงช้า ช่องระหว่างประตูทางเข้าบ้านหลวงรับราชทูตกับประตูเข้าวังด้านทิศเหนือ (ปัจจุบันถูกปิด) ถนนสายนี้ในอดีตเป็นเส้นทางที่ราชทูตใช้ในการเดินทางมาเข้าเฝ้าสมเด็จพระนารายณ์ ฯ ปัจจุบันเส้นทางนี้ขาดความร่มรื่นและสวยงาม ตลอดจนการสื่อความหมายถึงเรื่องราวในอดีตดังกล่าว ทำให้ถูกละเลยจากความสนใจของนักท่องเที่ยว ในการที่จะรับรู้เรื่องราวทางประวัติศาสตร์จากภาพที่มองเห็น

บริเวณนอกกำแพงวังด้านทิศเหนือ ใกล้กับสี่แยกถนนราชดำเนินติดกับถนนศรีศักดิ์ เป็นบริเวณที่มีรถประจำทางสายต่าง ๆ มาจอดรับส่งหนาแน่นในเวลาเช้าและเย็น มีหีบเร่งแห่งลอยมาตั้งขายสินค้าอยู่ทั่วไปทั้งสองฟากถนน โดยเฉพาะบริเวณด้านติดกับกำแพงวังที่ถูกปิดบัง จึงทำให้กำแพงวังด้านนี้ขาดความน่าสนใจลงไป ทั้ง ๆ ที่มีมุมมองที่สวยงามในลักษณะของมุมมองแบบกว้าง (Panoramic View)

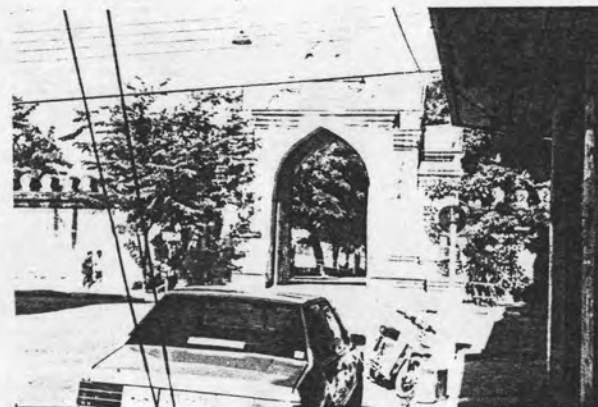
5.23 บริเวณด้านข้างวังนารายณ์

5.24 ทางเท้าข้างวัง

5.25 การเข้าถึงจากถนนฝรั่งเศส

5.26 การเข้าถึงจากถนนพระยาทำจัด

การศึกษาเพื่อวางแผนการใช้ที่ดินในชุมชนผสมระหว่างเมืองโบราณกับการตั้งถิ่นฐานในปัจจุบัน
เทศบาลเมืองลพบุรี

ในบริเวณด้านหลังวัง (ด้านติดกับแม่น้ำลพบุรี) บริเวณนี้มีทางลาดปูลูอิฐทอดยาวลงไปยังศาลาท่าน้ำ ซึ่งใช้เป็นที่ยืนลงเรือและสร้างน้ำของเจ้านายและพระเจ้าแผ่นดินในอดีต มีศาลาเก่าสมัยรัชกาลที่ 4 ที่ยังคงสภาพพอให้เห็นเป็นรูปร่าง บริเวณ 2 ซ้างทางลาดลงไปยังแม่น้ำนั้น ในปัจจุบันมีอาคารบ้านเรือนปลูกสร้างชิดกับขอบทางไปตลอดแนวสภาพอาคารบ้านเรือนทรุดโทรม ทำให้สภาพภูมิทัศน์ในบริเวณนี้ขาดความสวยงามและประทับใจ นอกจากนี้มีแนวถนนลาดยางตัดผ่านทางเดินนี้ถึง 2 แห่ง ทำให้แนวทางลงนี้ถูกแบ่งเป็นส่วน เกิดความไม่ต่อเนื่องของช่องทางจากประตูท้ายวังมายังศาลาท่าน้ำเหมือนเช่นในอดีต

- บริเวณวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ

จากสภาพปัจจุบัน บริเวณด้านหน้าวัดมหาธาตุ มีรั้วต้นไม้สูงอยู่โดยรอบ ทำให้มุมมองจากภายนอกเข้ามาในวัดถูกกั้นโดยแนวรั้ว จะมองเห็นแต่เฉพาะยอดเจดีย์หรือยอดพระปราสาทเท่านั้น แต่เนื่องจากเป็นรั้วสีเขียวของต้นไม้ จึงดูไม่ขัดสายตามากนัก ถัดออกมาจากแนวรั้ว เป็นทางเข้าแคบ ๆ กว้างประมาณ 2-3 เมตร มีการปลูกต้นไม้ใหญ่บ้างในบางบริเวณ ทำให้สภาพโดยรวมมีความร่มรื่นพอสมควร

บริเวณฝั่งตรงข้ามด้านทิศใต้ จะเป็นบ้านเรือนและที่อยู่อาศัยเป็นส่วนใหญ่ มีอาคารพาณิชย์อยู่บ้างไม่มากนัก อาคารพาณิชย์จะมีหนาแน่นในบริเวณด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือของวัด ทิศนี้สภาพโดยทั่วไปอยู่ในเกณฑ์ต่ำ เนื่องจากความไม่เป็นระเบียบของอาคารบ้านเรือน รวมทั้งสิ่งประกอบทางภูมิทัศน์ต่าง ๆ

เมื่อพิจารณาทางด้านมุมมองด้านทิศตะวันออก ซึ่งติดกับสถานีรถไฟ บริเวณนี้เป็นพื้นที่เปิดโล่ง ถูกกั้นด้วยที่จอดรถ จากสภาพปัจจุบัน มุมมองจากสถานีไปยังวัดมหาธาตุ ไม่ได้เน้นให้เห็นคุณค่าความสำคัญเท่าใดนัก บริเวณด้านหน้าวัดถูกปกคลุมด้วยต้นไม้และแนวรั้ว จึงทำให้ไม่สามารถเห็นตัวโบราณสถานได้ชัด นอกจากนี้ ตัวอาคารและสถานีได้กลายมาเป็นตัวบังมุมมองไปยังวัดสำหรับคนที่อยู่บนรถไฟ ซึ่งจะเห็นวัดมหาธาตุได้ก็ต่อเมื่อรถไฟเคลื่อนออกจากสถานี แต่ก็ยังมองเห็นได้ไม่ชัดเช่นเดียวกัน

บริเวณทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของวัด มีถนนสายสั้น ๆ ตัดตรงไปยังกำแพงพระนารายณ์ราชนิเวศน์ จากจุดนี้เป็นมุมมองที่เชื่อมต่อกันได้ระหว่างวัดและวัง กล่าวคือ ถ้าขึ้นตรงบริเวณนี้จะมองเห็นกำแพงวังได้ และหากไปยืนตรงกำแพงวังก็จะมองเห็นเจดีย์ของวัดได้เช่นกัน

5.27 บริเวณด้านหลังวัง

(5.27 ก.)

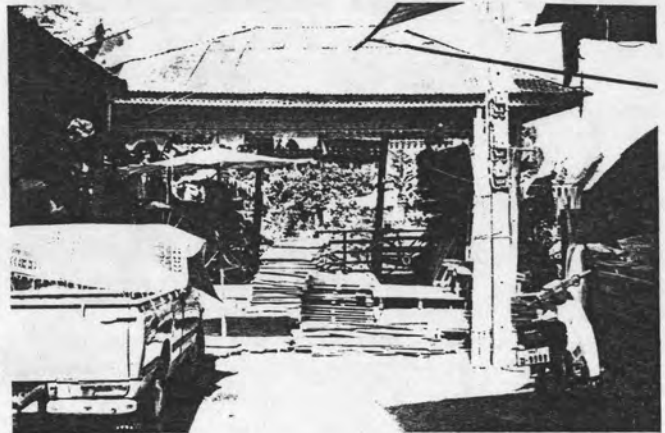

(5.27 ข.)

ปัญหาการบุกรุกโบราณสถานซึ่งพบเห็นได้โดยทั่วไปทั้งเมือง

(5.27 ค.)

(5.27 ง.)

การศึกษาเพื่อวางแผนการใช้ที่ดินในชุมชนผสมระหว่างเมืองโบราณกับการตั้งถิ่นฐานในปัจจุบัน
เทศบาลเมืองลพบุรี

5.28 วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ

5.29 มุมมองจากถนนหน้าพระกาฬและ
สถานีรถไฟ

5.30 แนวรั้วด้านหน้าวัด

การศึกษาเพื่อวางแผนการใช้ที่ดินในชุมชนผสมระหว่างเมืองโบราณกับการตั้งถิ่นฐานในปัจจุบัน
เทศบาลเมืองลพบุรี

- บริเวณบ้านหลวงรับราชทูต วัดปิ่น และวัดเสาชิงทอง

สภาพภูมิทัศน์บริเวณโดยรอบบ้านหลวงรับราชทูตปัจจุบัน ถูกล้อมรอบด้วยถนน ซึ่งอยู่ชิดติดแนวเขตกำแพงของโบราณสถานถึง 3 ด้าน บริเวณด้านหน้ามีทางเท้าแคบขนาดกว้างประมาณ 1-1.50 เมตรเท่านั้น ทางด้านทิศตะวันออก ตั้งแต่แนวกำแพงไปจนถึงถนนสุรสงคราม จะติดกับอาคารพาณิชย์ ซึ่งทำสัญญาเช่าที่ดินกับกรมศิลปากร สภาพโดยทั่วไปของโบราณสถานค่อนข้างแห้งแล้งจากการขาดร่มเงาของต้นไม้ใหญ่ บริเวณด้านหน้ามีปัญหาจากความจอบางของการสัญจรของขบวนยานยนต์ ซึ่งจะเห็นตัวปิดกั้นความรู้สึกในการเข้าถึงโบราณสถาน และลดคุณค่าของโบราณสถานลง นอกจากนี้ยังเกิดปัญหาจากความเกะกะตาจากเสาไฟ และป้ายโฆษณาต่าง ๆ รวมทั้งความไม่น่าดูของตึกแถวและอาคารบ้านเรือนที่อยู่โดยรอบ ทำให้สภาพภูมิทัศน์บริเวณโดยรอบขาดความน่าสนใจ

ทางด้านติดกับถนนถนนเมือง ในตอนเช้าจะกลายเป็นส่วนหนึ่งของตลาดบน ตามแนวกำแพงมีรถสามล้อจอดและมีสิ่งของวางพียงบนกำแพงอยู่ทั่วไป ถัดมาทางถนนด้านทิศตะวันตก จะมีรถบรรทุกจอดรอขนส่งสินค้าในบริเวณตลาดอย่างเกะกะต่อมุมมองโบราณสถาน

บริเวณวัดปิ่นและวัดเสาชิงทอง ปัญหาสภาพภูมิทัศน์ที่โบราณสถานทั้ง 2 แห่งประสบอยู่ มีลักษณะคล้ายกัน คือ การบุกรุกเข้าไปสร้างอาคารบ้านเรือนร้านค้า จนขีดตัวโบราณสถาน และบางบริเวณสร้างคร่อมซากโบราณสถาน โดยเฉพาะบริเวณวัดปิ่น หากไม่สังเกตเห็นแล้ว จะมองไม่เห็นตัวโบราณสถานเลย เพราะสภาพพื้นที่ถูกปิดบังมุมมองจนเกือบหมด ทั้งจากอาคารและรถประจำทาง

บริเวณวัดเสาชิงทองนั้น มีทางเข้าวัดอยู่ 2 ด้านคือ ด้านทิศตะวันตกติดริมแม่น้ำ และด้านทิศตะวันออกติดถนนฝรั่งเศส สภาพของโบราณสถานยังคงสภาพสมบูรณ์ มีความสวยงาม ถัดจากบริเวณทางเข้าวัด มีร้านค้าสร้างรุกล้ำเขตวัด ปราภฏให้เห็นไปตลอดแนวกำแพง ซึ่งบดบังทัศนภาพในบริเวณวัดจนหมดสิ้น

- บริเวณสระมนิราห์

สภาพของสระมนิราห์ในปัจจุบัน ต้นเขิน มีวัชพืชประเภทผักตบชวา บอนและหญ้าขึ้นจนมองไม่เห็นผิวน้ำ บริเวณรอบ ๆ สระเป็นแหล่งชุมชนแออัดที่มีสภาพเสื่อมโทรม มีสะพานไม้แคบ ๆ ใช้เดินติดต่อกัน ถ้ามองจากถนนปรากฏสามยอดเข้ามาจะพบตึกแถวร้านค้าล้อมอยู่โดยรอบ จนไม่ทราบได้เลยว่าเป็นบริเวณโบราณสถาน

5.31 บ้านหลวงรับราชทูต

การเข้าถึงจากถนนฝรั่งเศส

(5.32 ก.)

5.32 การใช้พื้นที่ด้านหน้าวัดเป็นที่จอดรถ

(5.32 ข.)

การศึกษาเพื่อวางแผนการใช้ที่ดินในชุมชนผสมระหว่างเมืองโบราณกับการตั้งถิ่นฐานในปัจจุบัน
เทศบาลเมืองลพบุรี

ค) ปัญหาทางด้านภูมิทัศน์ชุมชน

จากการศึกษาทางด้านภูมิทัศน์ชุมชน ทำให้ทราบถึงองค์ประกอบ และปัญหาทางด้านภูมิทัศน์ของชุมชนเมืองลพบุรีได้เป็นอย่างดี ซึ่งจะแบ่งลักษณะของสภาพปัญหา ได้ดังนี้. (แผนที่ 5.3)

(1) ปัญหาด้านสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ

เช่น อาคาร บ้านเรือน หอสูง ถังประปา ฯลฯ

โดยเฉพาะตึกแถวหรืออาคารพาณิชย์ สิ่งก่อสร้างเหล่านี้ขาดคุณค่าและความงามทางสถาปัตยกรรม รวมทั้งขาดความกลมกลืนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ทั้งสี รูปทรง และขนาด อีกทั้งยังมีความสูง และมีรูปทรงที่เกิดการชิงเด่นและบดบังทัศนภาพอันสวยงามของโบราณสถาน รวมทั้งโบราณสถานในเขตวัดที่มีการต่อเติมหรือการสร้างโบสถ์วิหารใหม่ที่ไม่มี ความงามทางสถาปัตยกรรมและความกลมกลืน

(2) ปัญหาด้านสิ่งประกอบทางภูมิทัศน์

เช่น ป้ายชนิดต่าง ๆ โคมไฟ ม้านั่ง ถังขยะ ฯลฯ

ขาดการออกแบบเป็นลักษณะเดียวกัน และกีดขาดความงาม ความกลมกลืนกับเมืองและโบราณสถาน

(3) ปัญหาด้านสาธารณูปโภค

เช่น สายไฟ เสาไฟฟ้า ระบบระบายน้ำ ฯลฯ

สายไฟฟ้าและเสาไฟฟ้า ขาดความเป็นระเบียบ ติดตั้ง เกะกะดูรุงรัง บางแห่งพันกันยุ่งเหยิง เสริมสร้างความไม่น่าดูให้แก่เมืองมากยิ่งขึ้น

ท่อระบายน้ำขาดการจัดระบบที่ถูกต้องและเป็นระเบียบ ทำให้แนวท่อและฝาปิดเกิดขึ้นเปะปะ ไปทั้งถนน และทางเท้ารวมทั้งฝาปิดท่อก็มีหลายแบบขาด ความกลมกลืน ทางเท้าที่แคบ และข้างใต้ก็มีท่อระบายน้ำอีก จึงไม่สามารถปลูกต้นไม้ใหญ่ได้

(4) ปัญหาด้านการสัญจร

- ถนน เป็นตัวนำเอามลภาวะหลายชนิดเข้ามาสู่เมือง เช่น เสียง ควัน กลิ่น และโดยเฉพาะมลภาวะทางสายตา (Visual Pollution) จากภาพของรถยนต์ที่วิ่งกันขวักไขว่ไปมา และจากภาพของรถติดท่ามกลางไอร้อนของเปลวแดด

โบราณสถานหลายแห่งในลพบุรี ถูกถนนตัดผ่านหรือตัดเฉียดแนวเขตรั้ว บางแห่งถนนก็โอบล้อมโบราณสถาน หรือตัดทับไปบนซากโบราณสถาน ถนนเหล่านี้เสมือนเป็นตัวกั้นแบ่งแยกโบราณสถานออกจากความสนใจของคน และทำให้การเข้าไปชมโบราณสถานไม่สะดวกเท่าที่ควร

- ทางเท้า ทางเท้าที่มีอยู่แคบเกินไปสำหรับปริมาณคนภายในเมืองใหญ่เช่นนี้ ทำให้ปลูกต้นไม้ใหญ่บนทางเท้าไม่ได้ เพราะนอกจากทางเท้าบางแห่งจะแคบแล้ว ยังมีท่อระบายน้ำใต้ทางเท้าอีก

พื้นผิวทางเท้าในบางจุด เป็นผิวตะปุ่มตะป่ำไม่ราบเรียบเสมอกัน บางแห่งพื้นมาชนกันไม่พอดี ก็ใช้วิธีเทคอนกรีตปิดช่องว่าง ทำให้ลวดลายของพื้นขาดความต่อเนื่องกัน วัสดุที่ใช้ก็ยิ่งขาดความสวยงามและกลมกลืนกับบรรยากาศของเมือง โดยเฉพาะกับโบราณสถาน อีกทั้งลวดลายที่เกิดจากการใช้วัสดุพื้นที่เป็นอยู่ ก็ขาดความงามและความหมายที่ต่อเนื่องกับรูปทรง ขนาด และพื้นที่เว้นว่าง

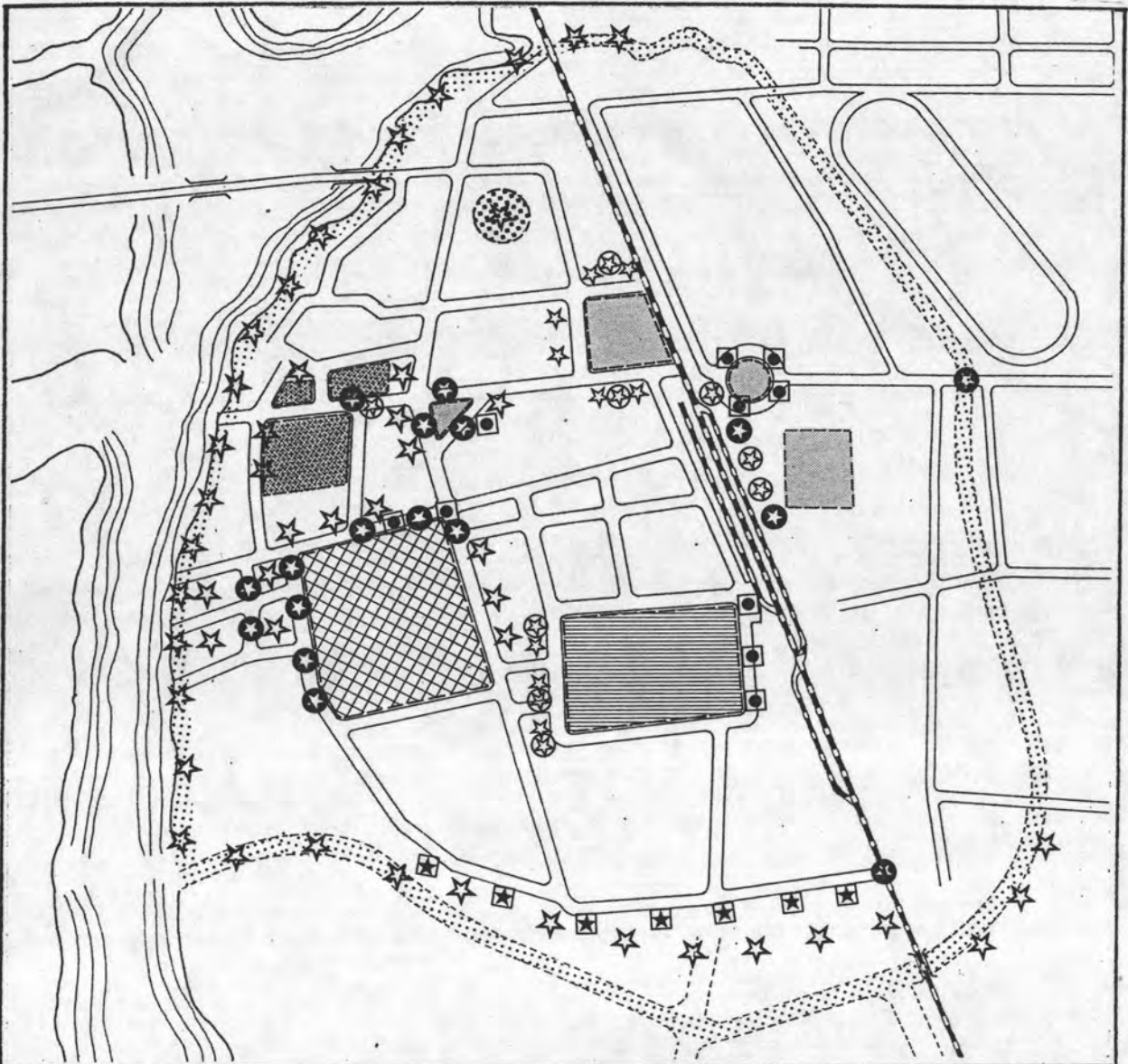
- ทางน้ำคลองโบราณต่าง ๆ ในปัจจุบันนี้ ต้นหินกรกรูปร่างไปด้วยท่อน้ำดินนานาชนิด ทำให้เกิดความไม่น่าดู

(5) ปัญหาด้านพืชพันธุ์

- ไม้ยืนต้น เนื่องจากทางเท้าแคบ และตึกแถวมีกันสาดยื่นออกมามาก ต้นไม้ใหญ่หลายชนิดไม่สามารถปลูกได้ ทำให้เมืองขาดความเขียว

- ไม้พุ่ม ยังเลือกพันธุ์ไม้ที่ไม่เหมาะสมกับบรรยากาศและการใช้สอย โดยเฉพาะที่ปรางค์แขก มีการปลูกไม้ประเภทพวงพุดติดชิดกับโบราณสถาน ผลทำให้บดบังโบราณสถานโดยเฉพาะที่บริเวณฐาน ทำให้เกิดความชื้นในบริเวณนั้น ซึ่งมีผลต่อการผุพังของโบราณสถานด้วย

แผนที่ 5.3 แสดง ตำแหน่งและบริเวณที่มีปัญหาทางด้านภูมิทัศน์ชุมชน

- ☆ ปัญหาด้านสิ่งก่อสร้าง
- ปัญหาด้านการฉ้อฉล
- ปัญหาด้านพืชพันธุ์
- ⊠ ปัญหาด้านสาธารณูปโภค
- ⊕ ปัญหาด้านสิ่งประกอบภูมิทัศน์

- กำแพงเมือง และคูเมืองชั้นใน
- วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ
- พระราชวังนารายณ์ราชินีเวคน์
- ลัทธิมโนราห์
- บ้านหลวงรับราชทูต วัดปิ่น วัดเล่าทอง
- ปรางค์ด้ามยอด ศาลพระกาฬ วัดนครโกษา ปรางค์แขก

ที่มา : จากการสำรวจ

การศึกษาเพื่อวางแผนการใช้ที่ดินในชุมชนผสมระหว่างเมืองโบราณกับการตั้งถิ่นฐานในปัจจุบัน
เทศบาลเมืองลพบุรี

2) องค์ประกอบของเมืองทางด้านจินตภาพ

ก) การวิเคราะห์จินตภาพ

เมืองลพบุรีเป็นเมืองที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์มาเป็นเวลานาน จินตภาพ (Image) ของเมือง จึงอยู่ที่ความเป็นเมืองประวัติศาสตร์ที่มีบทบาทสำคัญอยู่ 2 ช่วงเวลา คือ สมัยลพบุรี (ราวกลางพุทธศตวรรษที่ 15-18) ซึ่งปรากฏหลักฐานโบราณสถานสำคัญในสมัยนี้ คือ ปราสาท ปราสาทสามยอด วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ และช่วงสมัยอยุธยา ในแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช (ราว พ.ศ.2199-พ.ศ.2231) ซึ่งมีโบราณสถานสำคัญหลายแห่ง เช่น พระนารายณ์ราชนิเวศน์ และวัดวาอารามต่าง ๆ

ถึงแม้ว่า เมืองลพบุรีจะเป็นเมืองที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว แต่จากสภาพของเมืองปัจจุบันโดยเฉพาะบริเวณเมืองเก่า ลักษณะของเมืองยังขาดความสวยงาม และการเน้นให้เห็นถึงลักษณะเด่นและความสำคัญของโบราณสถาน ซึ่งถือว่าเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งเสริมความงามน่าจดจำของเมือง

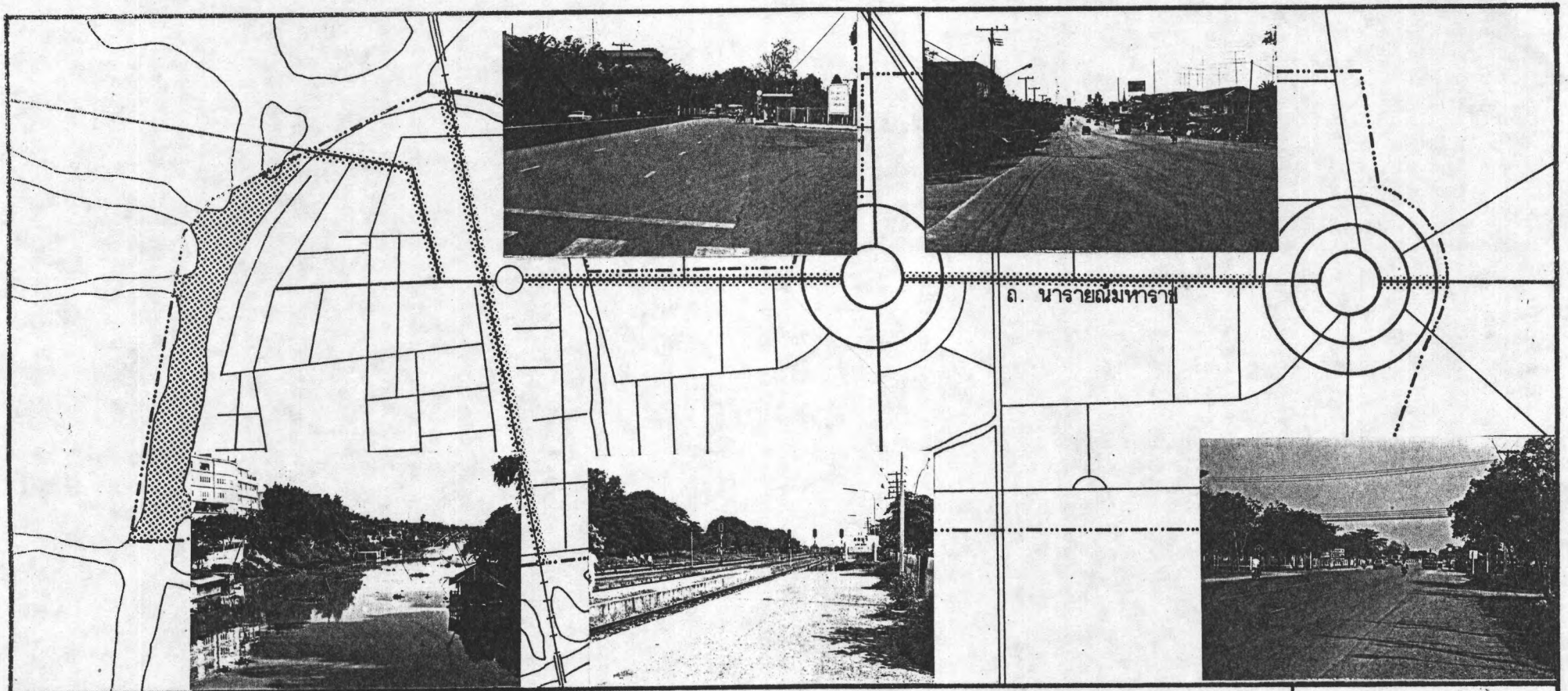
การศึกษาองค์ประกอบทางด้านจินตภาพของเมืองจะชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ของแต่ละองค์ประกอบที่ส่งผลต่อทัศนคุณภาพที่มีต่อโบราณสถาน ซึ่งจะนำไปสู่การปรับปรุงเสริมความต่อเนื่องของสถานที่ เพื่อสร้างความเข้าใจต่อผู้พบเห็น ตลอดจนเสริมสร้างและปรับปรุงจินตภาพความเป็นเมืองประวัติศาสตร์ให้เด่นชัดมากขึ้น

องค์ประกอบทางด้านจินตภาพของเมืองลพบุรีมี ดังนี้

(1) ช่องทาง (Path)

ช่องทางที่เด่นชัดที่สุดของเมืองลพบุรี คือ ถนนแกนหลักที่เชื่อมระหว่างเมืองเก่าและเมืองใหม่ เข้าด้วยกัน อันได้แก่ ถนนนารายณ์มหาราช ถนนสายนี้มีจุดสังเกตที่สำคัญของเมืองตั้งอยู่ถึง 3 จุด คือ อนุสาวรีย์สมเด็จพระนารายณ์มหาราช สระแก้วและศาลพระกาฬ ทำให้เมืองมีลำดับการเข้าถึง (Sequence) ที่น่าสนใจและมีความสวยงาม

ในบริเวณเมืองเก่า สภาพช่องทางหรือถนนที่มีอยู่ยังไม่ส่งผลต่อทัศนภาพที่ดี ในมุมมองไปยังโบราณสถาน ในการที่จะนำหรือสร้างความสำคัญในการเข้าถึงโบราณสถาน โดยจะพบได้ที่บริเวณปราสาทสามยอด ปราสาทแขก และในขณะเดียวกับที่บริเวณ

แสดง องค์ประกอบด้านจิตภาพของเมืองลพบุรี

..... ช่องทาง

แผนที่ 5.4

1 0 1 2 3 กม.

ที่มา: การสำรวจ

การศึกษาเพื่อวางแผนการใช้ที่ดินในชุมชนผสมระหว่างเมืองโบราณกับการตั้งถิ่นฐานในปัจจุบัน : เทศบาลเมืองลพบุรี

ประตูประราชวังนารายณ์ราชนิเวศน์ บ้านวิชาเยนทร์ ประตูชัย เราสามารถกำหนดทิศทางที่จะไปจากการมองเห็นได้ง่ายขึ้น ซึ่งจะเป็นสิ่งที่ให้ผลทางด้านการส่งเสริมทางการท่องเที่ยว

เส้นทางรถไฟสายเหนือที่ผ่านตัวเมืองเป็นช่องทางที่สำคัญรองลงมา สำหรับผู้ที่นั่งอยู่บนรถไฟจะมองเห็นคันกำแพงเมืองและบริเวณวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ ซึ่งเป็นเสมือนจุดสังเกตจุดแรกที่บ่งบอกว่ามาถึงเมืองลพบุรีแล้ว และที่บริเวณพื้นที่เปิดโล่ง (Open Space) ของปราสาทสามยอดและศาลพระกาฬ ซึ่งเป็นจุดที่สำคัญและถือเป็นสัญลักษณ์ของเมืองที่ทุกคนรู้จัก ในปัจจุบันช่องทางที่เปิดสู่บริเวณดังกล่าวยังขาดการเห็นให้ถึงถึงความสำคัญเท่าที่ควร

ช่องทางที่สำคัญอีกแห่งหนึ่ง คือ แม่น้ำลพบุรี เป็นช่องทางที่ให้ความประทับใจในมุมมองมาก ทั้งนี้เนื่องจากลักษณะทางกายภาพของสองฝั่งแม่น้ำและการเป็นพื้นที่ที่มีการเคลื่อนไหวในตัวเอง และชีวิตสองฝากแม่น้ำ ตลอดจนความสามารถในการสะท้อน (Reflection) สิ่งต่าง ๆ ทำให้บริเวณริมแม่น้ำมักเป็นสถานที่ที่คนจะมานั่งพักผ่อนหย่อนใจ แต่ในปัจจุบันแม่น้ำลพบุรีได้ถูกรบกวนด้วยการอยู่อาศัยรุกล้ำบริเวณริมตลิ่ง ทำให้บดบังมุมมองไปยังโบราณสถานที่เป็นพระราชวัง ซึ่งในอดีตสามารถมองเห็นได้จากแม่น้ำ และที่บริเวณป้อมท่าโพธิ์ และป้อมชัยชนะสงคราม ก็เช่นเดียวกัน ปัจจุบันถูกบดบังจากบ้านพักอาศัยจนไม่สามารถมองเห็นได้ชัดเจน การปรับปรุงบริเวณสองฝั่งแม่น้ำโดยการรื้อถอนสิ่งที่ยับยั้งและเกะกะต่อทัศนียภาพอันมีคุณค่าและความสวยงาม จะช่วยสร้างขอบของช่องทางนี้ให้เด่นชัดขึ้น

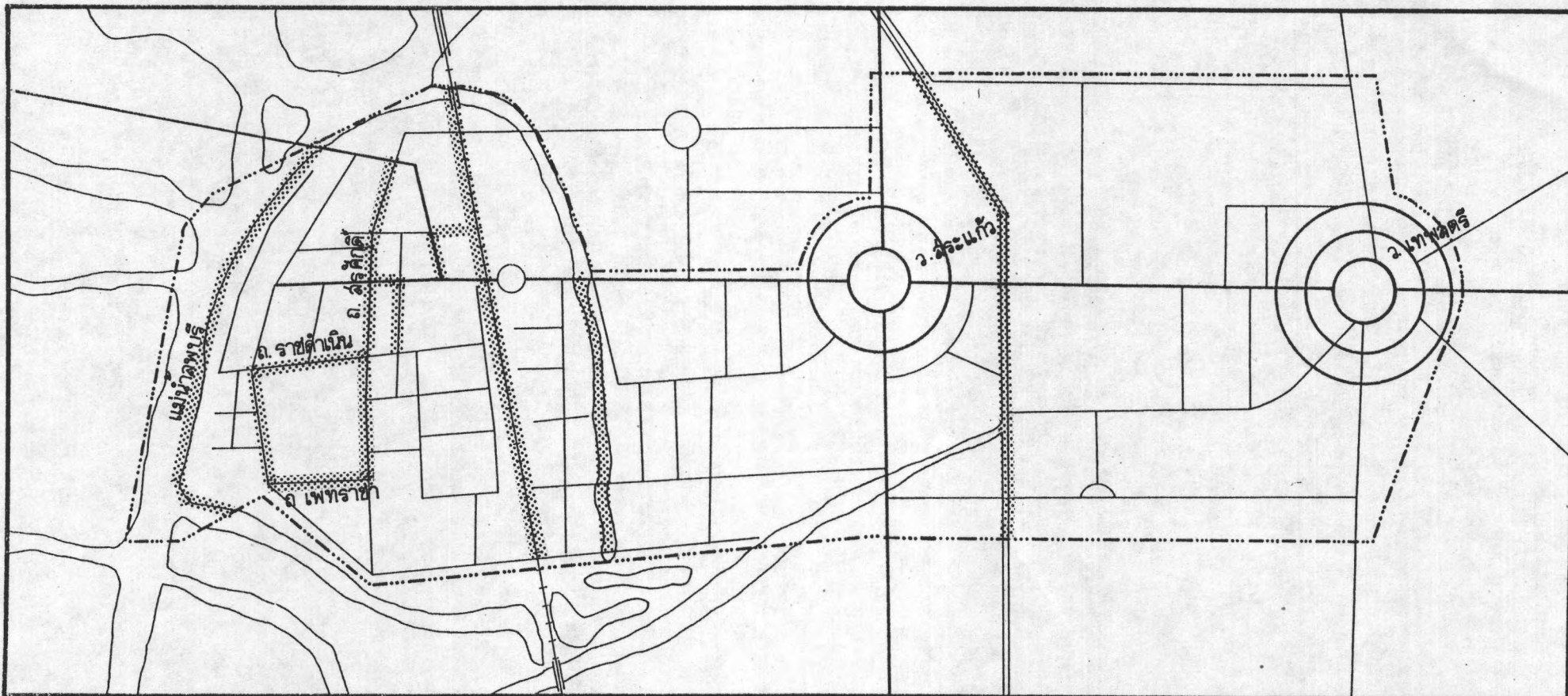
สำหรับปัญหาในเรื่องของช่องทางภายในเมือง ซึ่งมีสภาพของปัญหาลักษณะเดียวกัน ก็สามารถแก้ไขได้เช่นเดียวกัน

(2) แนวขอบ (Edge)

ในเรื่องของช่องทาง เราพบว่าปัญหาของช่องทางที่ขาดความชัดเจนนั้น สาเหตุส่วนใหญ่มาจากการขาดแนวขอบที่แน่นอน และบางบริเวณก็ขาดแนวขอบที่เหมาะสมและส่งเสริมช่องทางนั้น ๆ เช่น ขอบของตึกแถวที่นำสายตาไปสู่โบราณสถาน เส้นขอบที่ไม่มีระเบียบของตึกแถวที่อยู่ด้านหลังของโบราณสถาน ทำให้โบราณสถานดูด้อยคุณค่า แต่ถ้าหากมีต้นไม้มาเสริมด้านหลังโบราณสถาน ขอบสีเขียวจากธรรมชาติจะช่วยเน้นขอบเบื้องล่างของโบราณสถานให้ดูเด่นชัดและมีคุณค่ามากขึ้น

บริเวณช่องทางแม่น้ำลพบุรี ลักษณะของแนวขอบที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ขาดความแน่นอน ความชัดเจน และความต่อเนื่องกลมกลืนกันทั้งสี รูปทรง ระหว่ง

แสดง องค์ประกอบด้านจิตภาพของเมืองลพบุรี

..... แนวขอบ

แผนที่ 5.6

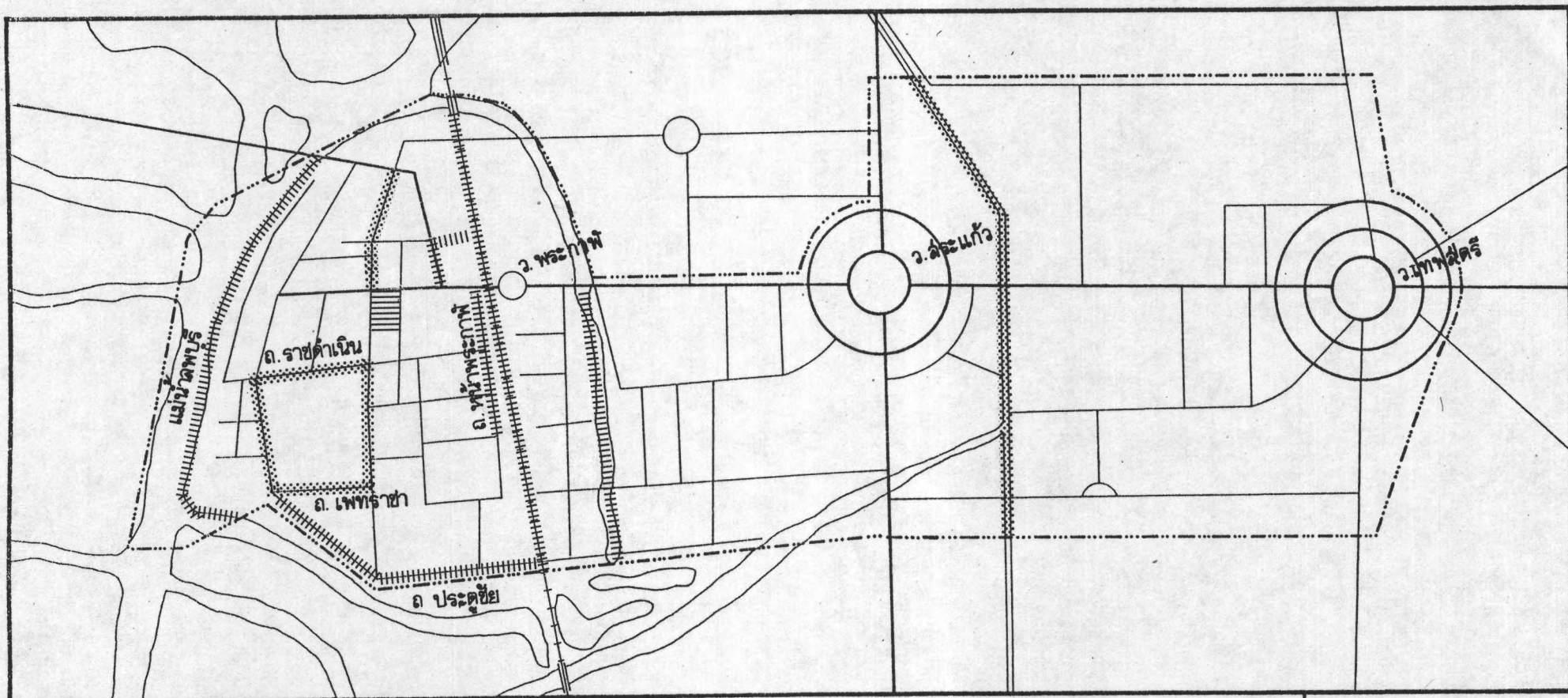

1 0 1 2 3 กม.

ที่มา: การสำรวจ

การศึกษาเพื่อวางแผนการใช้ที่ดินในชุมชนผสมระหว่างเมืองโบราณกับการตั้งถิ่นฐานในปัจจุบัน: เทศบาลเมืองลพบุรี

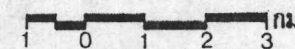

แสดง ลักษณะองค์ประกอบด้านจินตภาพของเมือง - แนวขอบ

มีขีดเส้น มีความชัดเจน

มีปัญหา ควรปรับปรุง

แผนที่ 5.7

ที่มา:

การศึกษาเพื่อวางแผนการใช้ที่ดินในชุมชนผสมระหว่างเมืองโบราณกับการตั้งถิ่นฐานในปัจจุบัน : เทศบาลเมืองลพบุรี

ฝั่งกับแม่น้ำ การรื้อล้างพื้นที่ริมแม่น้ำ โดยการก่อสร้างบ้านเรือนที่ไม่ถูกสุขลักษณะ ทำให้เกิดความสกปรกกรุงรัง ไม่น่าดู โดยเฉพาะในมุมที่สามารถมองเห็นโบราณสถานริมแม่น้ำได้ ก็ถูกบดบังโดยขอบที่ขาดความสวยงามและไร้คุณค่าเสียสิ้น หากมีการเปิดมุมมองโดยการรื้อถอนสิ่งก่อสร้างที่ขาดความสวยงามดังกล่าว เพื่อให้เห็นขอบระหว่างโบราณสถานกับริมแม่น้ำอย่างเด่นชัดแล้วทัศนียภาพที่เห็นจะมีคุณค่ามากยิ่งขึ้น

ปัญหาสำคัญในเรื่องของแนวขอบที่ควรต้องคำนึงถึงอีกประการหนึ่งก็คือ จะต้องพิจารณาลักษณะของขอบที่มีอยู่แล้วถึงคุณค่าความสวยงาม และความเป็นตัวของตัวเอง ในบางบริเวณหากขอบที่เกิดขึ้นแม้จะไม่มีความเป็นระเบียบ แต่หากมีคุณค่าและมีลักษณะพิเศษ (Unique) ที่น่าสนใจในตัวเองแล้ว ก็ไม่ควรเปลี่ยนแปลง เช่น ความไม่มีระเบียบบริเวณตลาดล่าง ซึ่งทั้งจากสภาพอาคารและการวางหาบเร่ แผงลอย อาจก่อให้เกิดสภาพบริเวณที่มีชีวิตชีวา

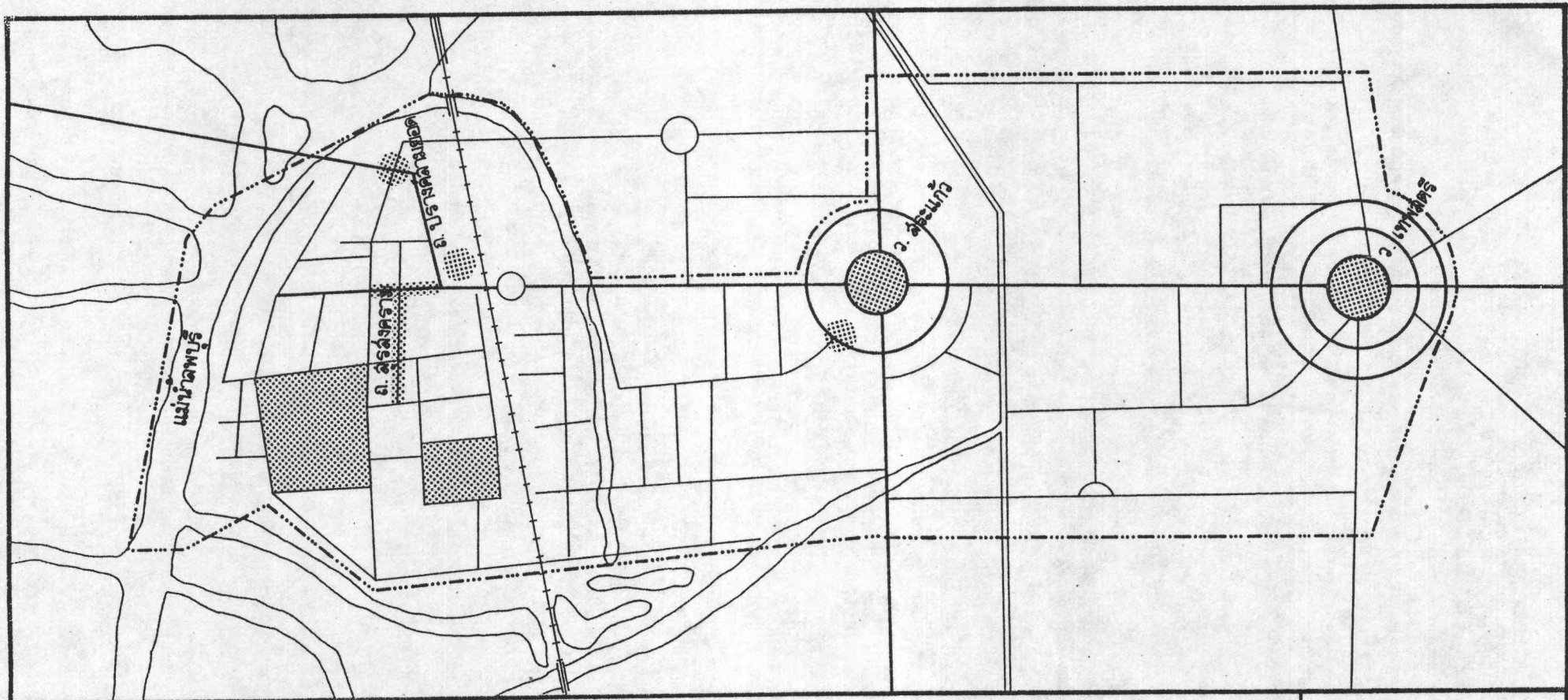
(3) ย่าน (District)

ย่านที่มีลักษณะเฉพาะเป็นที่รู้จักกันทั่วไปในตัวเมืองเก่า ฝลบุรี แบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ บริเวณย่านการค้าและพาณิชย์กรรม กับบริเวณย่านโบราณสถานที่มีขนาดใหญ่และมีความสำคัญ

ย่านการค้าและพาณิชย์กรรม ได้แก่ ย่านตลาดใต้รุ่งท่าโพธิ์ ย่านตลาดบน ย่านตลาดล่าง และย่านการค้าในบริเวณสองฟากถนนวิชาเขนทร์ และถนนสุรสงคราม ย่านเหล่านี้เป็นที่รู้จักกันดีของชาวเมือง มักใช้เป็นที่พักผ่อนหรือบ่งบอกทิศทาง ทั้งนี้เพราะเป็นย่านที่มีความเจริญและเป็นเส้นแกนภายในเมืองเก่าที่ต่อมาจากถนนแกนหลัก เชื่อมเมืองใหม่และเมืองเก่าไปยังจังหวัดสิงห์บุรี

ย่านโบราณสถาน ได้แก่ บริเวณปราสาทสามยอดและบริเวณพระราชวังนารายณ์ราชินีเวศน์ ซึ่งมีบริเวณกว้างใหญ่เป็นย่านที่คนรู้จักกันทั่วไปในแง่ของกลุ่มโบราณสถานสำคัญ และมักใช้เป็นตัวอ้างอิงถึงตำแหน่งและทิศทางที่จะไป และผ่านวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ ซึ่งเป็นกลุ่มโบราณสถานขนาดใหญ่ และเป็นที่รู้จักกันทั่วไป และมักใช้อ้างอิงในการเดินทางไปสู่สถานีรถไฟฝลบุรี

บริเวณเมืองใหม่ ย่านสำคัญและมีความเด่นชัด ได้แก่ บริเวณอนุสาวรีย์สมเด็จพระนารายณ์มหาราช ซึ่งสภาพโดยรอบอนุสาวรีย์เป็นส่วนสาธารณะของชุมชน และที่บริเวณวงเวียนสระแก้ว มีสิ่งก่อสร้างรูปแท่ง (Obelisk) มีสระน้ำล้อมรอบ เป็น

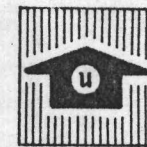

แสดง

องค์ประกอบด้านจิตภาพของเมืองลพบุรี - ย่าน

..... ย่าน

แผนที่ 5.8

1 0 1 2 3 กม.

ที่มา: การสำรวจ

การศึกษาเพื่อวางแผนการใช้ที่ดินในชุมชนผสมระหว่างเมืองโบราณกับการตั้งถิ่นฐานในปัจจุบัน : เทศบาลเมืองลพบุรี

ที่พักผ่อนหย่อนใจอีกแห่งหนึ่งที่ทุกคนรู้จัก นอกจากที่บริเวณสถานีขนส่งจังหวัด ซึ่งตั้งอยู่บริเวณสระแก้วเมืองใหม่ก็เป็นย่านที่ผู้คนรู้จักกันดี

(4) ที่รวม (Node)

ที่รวมหรือจุดชุมนุมในตัวเมืองลพบุรี พิจารณาโดยรวมแล้ว ยังไม่มีบริเวณใดที่มีความเด่นชัดมากนัก บริเวณที่พอจะเป็นจุดชุมนุมได้นั้น มีบริเวณข้างพระราชวังนารายณ์ราชินีเวศน์ทางด้านทิศเหนือ พื้นที่บริเวณนี้เป็นต้นทางของรถที่จะไปยังเมืองใหม่และตำบลต่าง ๆ ที่อยู่โดยรอบ รวมทั้งมีรถเข็น หาบเร่ แผงลอยเข้ามาค้าขายในบริเวณนี้ ทำให้มีผู้คนมารวมตัวหนาแน่นพอสมควร จากจุดนี้รถประจำทางจะไปจอดรอรับผู้โดยสารอีก 2 แห่ง คือ บริเวณถนนวิชาวินยธรณ์ใกล้กับปรางค์แขก และที่บริเวณด้านข้างปรางค์สามยอดทางทิศใต้ ลักษณะเช่นนี้ทำให้บริเวณข้างพระราชวังนารายณ์ราชินีเวศน์ ปรางค์แขกและปรางค์สามยอด ก่อให้เกิดปัญหาการคับคั่งมอมองอันสวยงามของโบราณสถาน

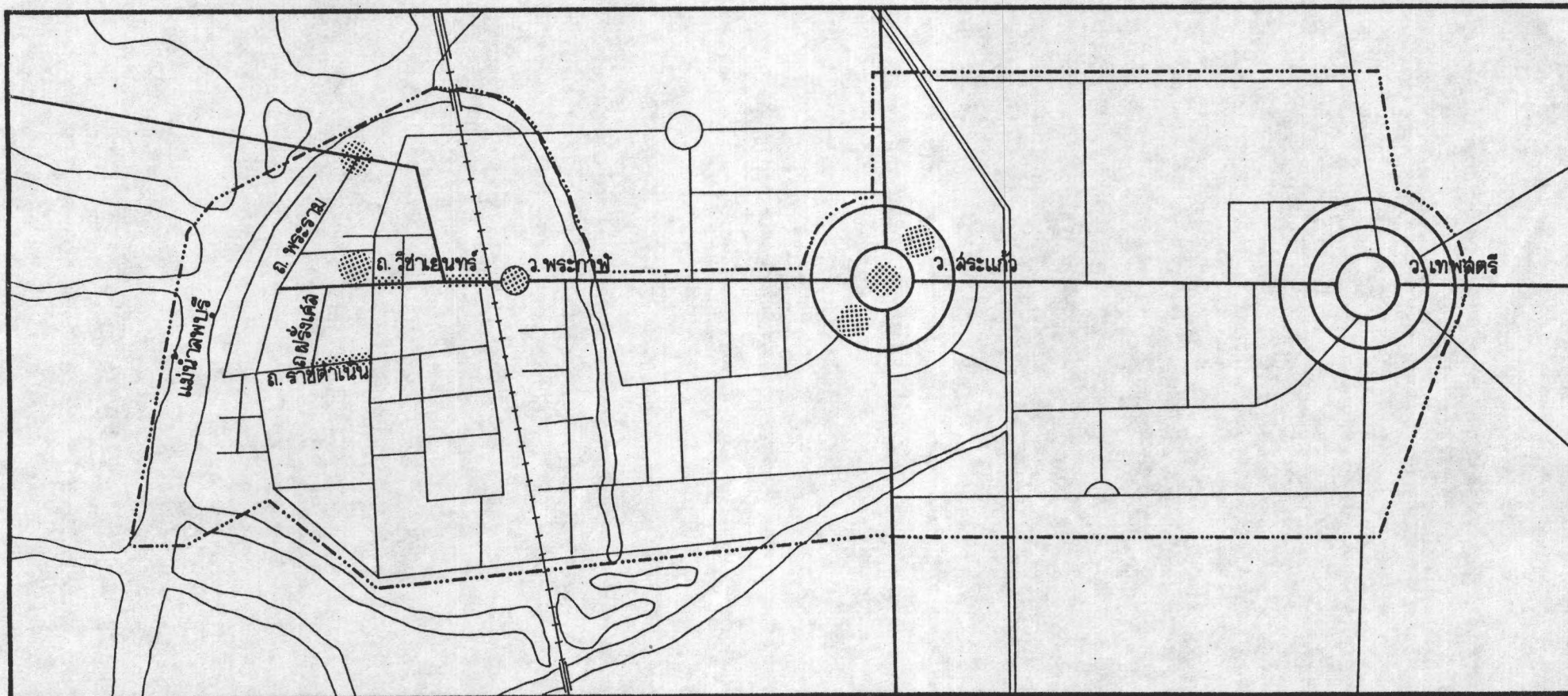
นอกจากนี้ ที่บริเวณตลาดบนและตลาดล่าง ซึ่งมีลักษณะเป็นตลาดที่เกิดขึ้นตามยาวนานไปกับแนวถนนแคบ ๆ โดยมีตึกแถวหนาอยู่ 2 ชั้น พื้นที่ทั้งสองแห่งเป็นบริเวณที่มีการค้าขายหนาแน่นในตัวเมืองเก่า เป็นย่านการค้าเก่าแก่และเป็นตลาดที่ยังคงความมีชีวิตชีวาไว้ได้ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน บริเวณนี้จะเรียกเป็นจุดชุมนุมได้อีกแห่งหนึ่ง

บริเวณสี่แยกท่าโพธิ์ก็เป็นอีกบริเวณหนึ่งที่เป็นจุดชุมนุมที่มีความหนาแน่นต่ำ-ปานกลาง และที่บริเวณศาลพระกาฬ ก็เป็นจุดชุมนุม โดยเฉพาะในหน้าเทศกาล ความหนาแน่นบริเวณนี้จะมากขึ้น

ส่วนบริเวณเมืองใหม่นั้น บริเวณสถานีขนส่งจังหวัด บริเวณสวนสาธารณะสระแก้ว บริเวณสวนสัตว์ลพบุรี อาจถือได้ว่าเป็นจุดชุมนุมที่หนาแน่นได้อีกแห่งหนึ่ง

(5) จุดสังเกต (Landmark)

จุดสังเกตจุดแรกเมื่อเข้าถึงตัวเมืองลพบุรีโดยทางรถยนต์ (ถนนพหลโยธิน) คือ อนุสาวรีย์สมเด็จพระนารายณ์มหาราช มีความเด่นชัดปานกลาง เนื่องจากขนาดของตัวอนุสาวรีย์ที่เล็กและขาดฉากหลัง (Back Ground) ที่มาเสริมให้เด่นชัด ทั้ง ๆ ที่บริเวณนี้เป็นที่โล่งและอยู่กลางวงเวียน

แสดง องค์ประกอบด้านจิตภาพของเมืองลพบุรี

ที่รวม

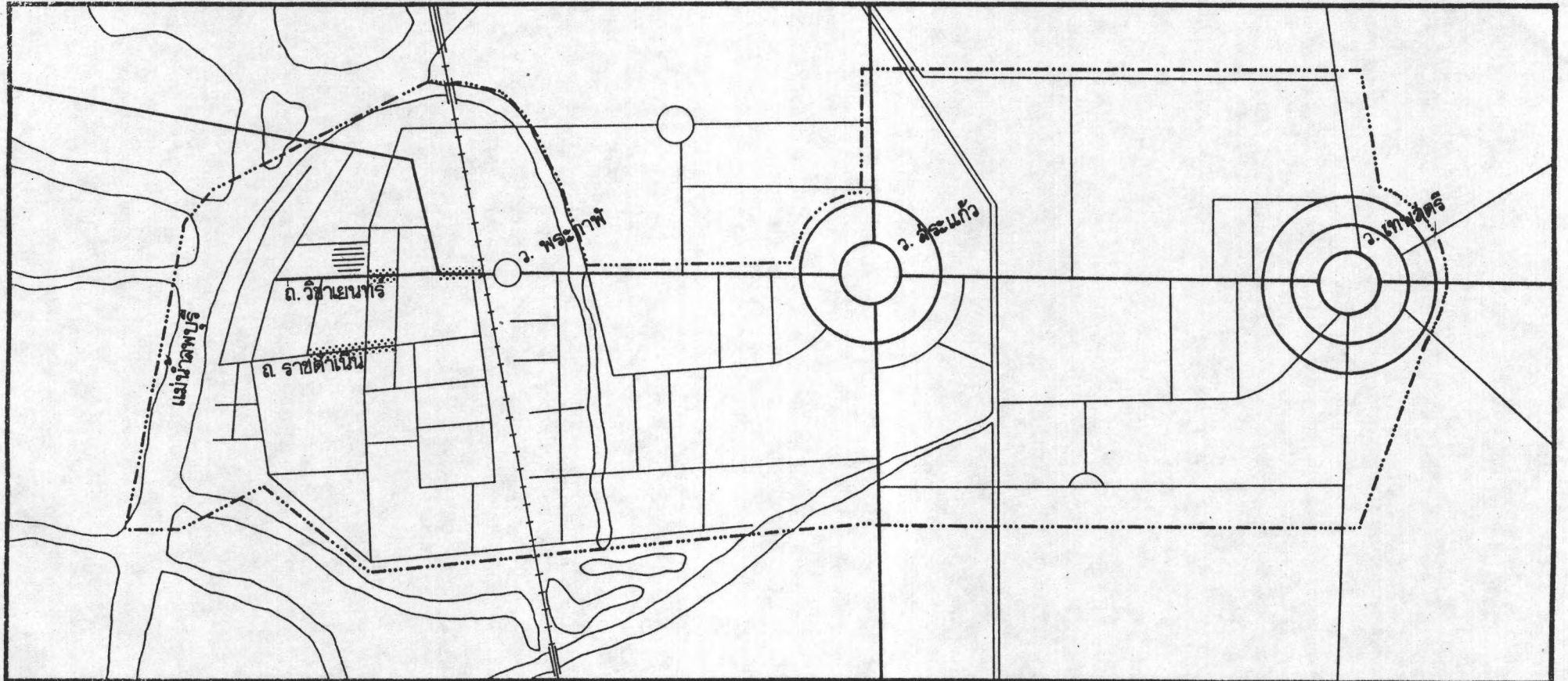
แผนที่ 5.9

0 1 2 3 กม.

ที่มา: การสำรวจ

การศึกษาเพื่อวางแผนการใช้ที่ดินในชุมชนผสมระหว่างเมืองโบราณกับการตั้งถิ่นฐานในปัจจุบัน: เทศบาลเมืองลพบุรี

แสดง ลักษณะองค์ประกอบด้านจินตภาพของเมือง - ที่รวม

 มีปัญหา ควรปรับปรุง

 มีความชัดเจน

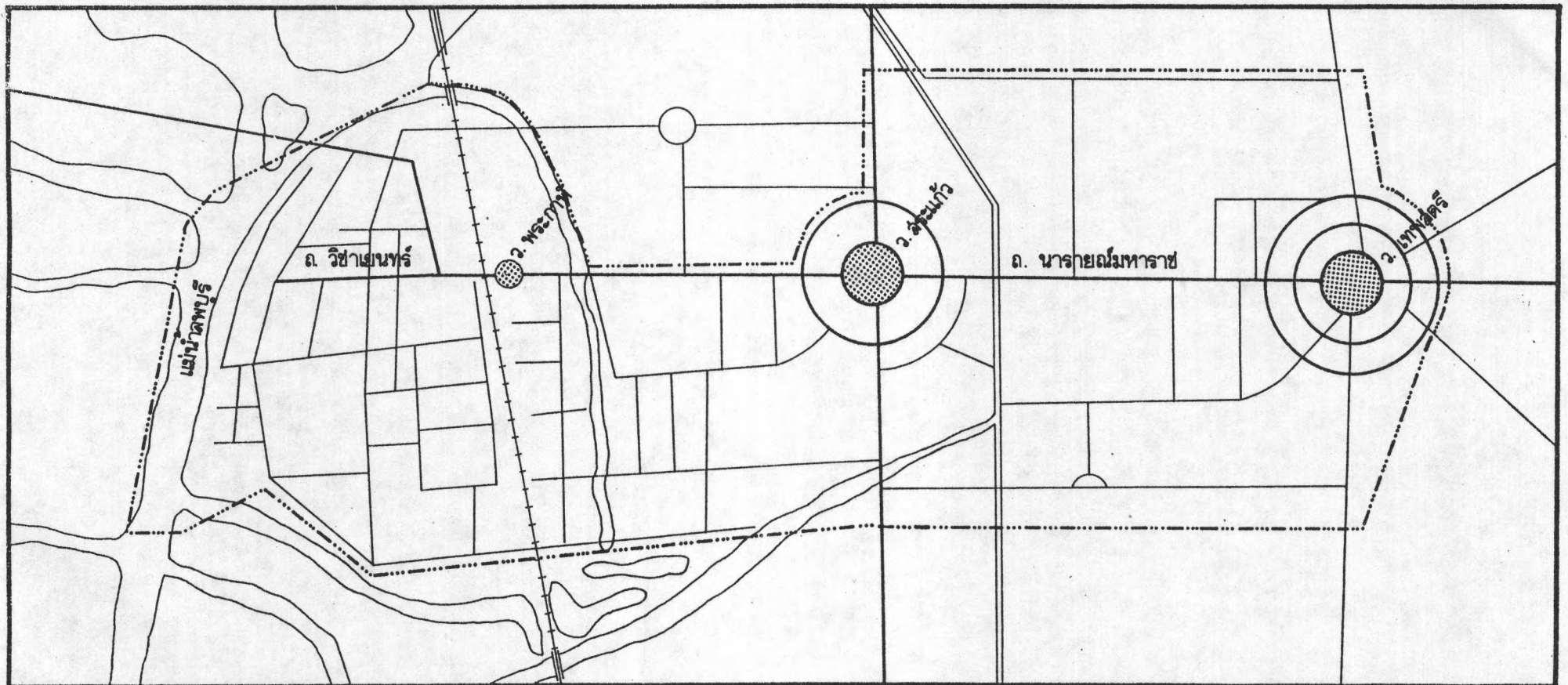
แผนที่ 5.10

ที่มา:

การศึกษาเพื่อวางแผนการใช้ที่ดินในชุมชนผสมระหว่างเมืองโบราณกับการตั้งถิ่นฐานในปัจจุบัน : เทศบาลเมืองลพบุรี

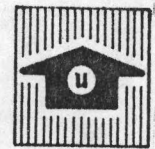

แผนที่ องค์ประกอบด้านจิตภาพของเมืองลพบุรี

จุดสังเกต

แผนที่ 5.11

1 0 1 2 3 กม.

ที่มา: การสำรวจ

การศึกษาเพื่อวางแผนการใช้ที่ดินในชุมชนผสมระหว่างเมืองโบราณกับการตั้งถิ่นฐานในปัจจุบัน : เทศบาลเมืองลพบุรี

ถัดออกมาจะเห็นวงเวียนสระแก้ว เป็นจุดสังเกตจุดที่สอง มีความเด่นชัดมาก มีลักษณะเป็นแท่งสูงอยู่กลางวงเวียน

ต่อมาจะเห็นวงเวียนศาลพระกาฬ ซึ่งเสมือนเป็นปากทาง เข้าสู่เมืองเก่าลพบุรี มีความเด่นชัดปานกลาง

ลักษณะของจุดสังเกตที่เป็นลำดับต่อเนื่องกันสามจุดตั้งที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น เรียกว่า เป็นจุดสังเกตประเภท Distance Landmark ของการเข้าถึงเมืองลพบุรีโดยทางรถยนต์ แต่ในขณะเดียวกัน จุดสังเกตทั้งสามนั้นก็ เป็น Local Landmark ของคนที่อาศัยอยู่ในบริเวณดังกล่าว ที่จะใช้ในการสังเกตทิศทาง เช่นเดียวกับปราสาทสามยอดที่มีลักษณะเป็น Local Landmark ของคนในย่านนั้น มากกว่าที่จะเป็น Distance Landmark ทั้งนี้ เนื่องจากตำแหน่งที่ตั้งขององค์ปราสาทถูกปิดล้อมด้วยตึกแถวที่มีความสูงระดับใกล้เคียงกับองค์ปราสาทสามยอด ทำให้มองจากบริเวณโดยรอบถูกปิดกัน

5.2.3 การวิเคราะห์คุณค่าโบราณสถาน

ผลของการศึกษาและสำรวจโบราณสถานภายในพื้นที่เพื่อหาจำนวนและกำหนดตำแหน่งของโบราณสถานลงบนแผนที่ พบว่า มีจำนวนโบราณสถานทั้งสิ้น 50 แห่ง จากนั้นจึงทำการสำรวจโดยละเอียด เพื่อคัดเลือกอาคารโบราณสถานที่จะนำมาวิเคราะห์คุณค่าในการอนุรักษ์ โดยพิจารณาจากสภาพและสถานะของโบราณสถานเป็นสำคัญ โดยมีจำนวนทั้งสิ้น 29 แห่ง

การกำหนดเกณฑ์ในการวัดคุณค่าความสำคัญของโบราณสถาน ได้ศึกษาจากข้อมูลในหลายๆ ด้าน (ดูรายละเอียดในการศึกษาคุณค่าโบราณสถาน) ซึ่งจากการใช้เกณฑ์ในการวัดคุณค่านี้ จะทำให้ได้คะแนนของโบราณสถานแต่ละแห่ง โดยเราสามารถให้ค่าน้ำหนักหรือความสำคัญของเกณฑ์ตามที่มีศึกษาและผู้มีความรู้ จากกลุ่มบุคคลต่างสาขาวิชา เพื่อทำให้โบราณสถานที่มีคุณค่าในด้านต่างๆ จะได้มีค่าคะแนนสูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ ดังมีรายละเอียดของการวิเคราะห์ต่อไปนี้ (ตารางที่ 5.2)

จากผลการวิเคราะห์ทำให้ได้ค่าคะแนนของโบราณสถานแต่ละแห่ง ซึ่งสามารถนำมาจัดกลุ่มตามระดับความสำคัญได้ 3 แบบ ดังนี้

ระดับ 3 ได้แก่ กลุ่มโบราณสถานที่มีความสำคัญสูง ต้องการอนุรักษ์อย่างเร่งด่วน ประกอบด้วยโบราณสถาน ดังนี้ วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ ปราสาทสามยอด พระนารายณ์ราชนิเวศน์ บ้านหลวงรับราชทูต ปราสาทแขก

ระดับ 2 ได้แก่ กลุ่มโบราณสถานที่มีความสำคัญปานกลาง ต้องการการอนุรักษ์เร่งด่วนปานกลาง ประกอบด้วยศาลพระกาฬ วัดนครโกษา วัดเสาธงทอง วัดมณีชลขันธ์ พระที่นั่งไกรสรสีหราช วัดตองปุ

ระดับ 1 ได้แก่ กลุ่มโบราณสถานที่มีความสำคัญระดับต่ำ ต้องการการอนุรักษ์ระยะยาว มีวัดราชา สระมนิราห์ วัดพระยาออก วัดวิศวาราม วัดเชิงท่า วัดสันเปาโล วัดนิโครช ประตูและเนินยศคัล้อง วัดไก่ วัดซาก วัดป่าขรรณโสมณ วัดชีป่าสิตาราม ปากจั่น

ตารางที่ 5.2 การให้คะแนนความสำคัญของโบราณสถาน

โบราณสถาน	ประวัติศาสตร์		สถาปัตยกรรม		ภูมิทัศน์		ความ		ทาง		การ		รวม	กลม				
	อายุ	ความสำคัญ	ลักษณะพิเศษ	ความงาม	องค์ประกอบ	คุณค่า	ความสำคัญ	ของ	เกี่ยว	กัน	กัน							
บ้านท่าหนัก	5	5	5	4	3	5	2	3										
พระนารายณ์ราชินีเวศน์	3	15	5	25	5	25	4	16	5	15	5	25	5	10	5	15	146	3
วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ	5	25	5	25	5	25	5	20	5	15	5	25	5	10	5	15	160	3
วัดราชา	3	15	5	25	1	5	1	4	1	3	2	10	3	6	1	3	71	1
โบราณคambang	5	25	4	20	4	20	3	12	2	6	4	20	3	6	4	12	121	3
ศาลพระกาฬ	5	25	5	25	3	15	1	4	1	3	5	25	3	6	4	12	115	2
โบราณคambang	5	25	5	25	5	25	5	20	5	15	5	25	3	6	4	12	153	3
วัดนครโกษา	5	25	3	15	5	25	3	12	2	6	4	20	1	2	3	9	114	2
วัดอินทรา	3	15	1	5	1	5	1	4	1	3	1	5	3	6	1	3	46	1
วัดบันไดหิน	3	15	1	5	1	5	1	4	4	3	1	5	1	2	1	3	42	1
อาคารเรือนไม้สักทรงบันนथा	1	5	2	10	2	10	2	8	2	6	2	10	3	6	1	3	58	1
วัดเสาชิงทอง	3	15	3	15	3	15	3	12	2	6	3	15	5	10	3	9	97	2
บ้านหลวงรับราชทูต	3	15	3	15	4	20	4	16	4	12	5	25	5	10	5	15	128	3
ศาลหลักศร	5	25	1	5	1	5	1	4	1	3	1	5	1	2	1	3	52	1
วัดบัน	3	15	1	5	2	10	2	8	1	3	1	5	1	2	1	3	51	1
สระมนโณราท	5	25	2	10	1	5	1	4	1	3	1	5	1	2	1	3	57	1

ตารางที่ 5.2 การให้ค่าคะแนนความสำคัญของโบราณสถาน

โบราณสถาน	ประวัติศาสตร์		สถาปัตยกรรม		ภูมิทัศน์		ความสำคัญ		การอนุรักษ์		รวม	กลุ่ม						
	อายุ	ความสำคัญ	ลักษณะ	ความงาม	องค์ประกอบ	คุณค่า	ความสำคัญ	ห้องเที่ยว	คะแนน	จัด								
	สำคัญ	พิเศษ	งาม	ประกอบ	อุทยาน	ของทรง												
คานาหนัก	5	5	5	4	3	5	2	3										
วัดพระยาออก	3	15	1	5	1	5	1	4	1	3	2	10	1	2	1	3	47	1
วัดแก้วคาราม	3	15	3	15	2	10	2	8	1	3	1	5	1	2	3	9	67	1
วัดเชิงท่า	3	15	1	5	2	10	2	8	3	9	2	10	3	6	1	3	66	1
วัดมณีชลขันธ์	2	10	3	15	3	15	3	12	1	3	4	20	3	6	3	9	90	2
วัดสันเปาโล	3	15	5	25	3	15	1	4	1	3	1	5	1	2	2	6	75	1
วัดนโคจร	4	20	1	5	1	5	1	4	1	3	1	5	1	2	1	3	47	1
ประตและพะเนยคคลองช้าง	3	15	2	10	2	10	1	4	1	3	1	5	1	2	1	3	52	1
วัดโก	3	15	1	5	1	5	1	4	1	3	1	5	1	2	1	3	42	1
วัดซาก	5	25	5	25	1	5	1	4	1	3	1	5	1	2	1	3	72	1
พระที่นั่งไพโรธรราช	3	15	5	25	4	20	4	16	3	9	3	15	1	2	3	9	111	2
วัดบารมโลก	3	15	1	5	2	10	2	8	1	3	1	5	1	2	1	3	51	1
วัดตอง	3	15	3	15	4	20	4	16	2	6	2	10	1	2	3	9	93	2
วัดชัยบาลีดาราม	3	15	1	5	1	5	1	4	2	6	1	5	1	2	1	3	45	1
ปากจั่น	3	15	3	15	1	5	1	4	1	3	1	5	1	2	1	3	52	1

5.3 การศึกษาและวิเคราะห์เพื่อการพัฒนา

5.3.1 การวิเคราะห์ศักยภาพของพื้นที่

การวิเคราะห์ศักยภาพและข้อจำกัดของพื้นที่เพื่อการพัฒนา จะใช้เทคนิควิธีวิเคราะห์แบบ Sieve Analysis ซึ่งเป็นวิธีการเลือกสรรพื้นที่ที่เหมาะสมสำหรับการพัฒนาเพื่อรองรับการพัฒนาหรือการขยายตัวเมืองในอนาคต โดยจำแนกพื้นที่ที่มีศักยภาพออกจากพื้นที่ที่เป็นอุปสรรคในการพัฒนา ภายใต้สมมุติฐานเบื้องต้นว่า พื้นที่ทั้งหมดมีความเหมาะสมเท่า ๆ กันสำหรับการพัฒนา จากนั้นจึงพิจารณาตัดพื้นที่ตามข้อจำกัดหรืออุปสรรคต่อการพัฒนาออกไปจนเหลือพื้นที่หรือบริเวณที่ผ่านอุปสรรคนั้น

ขั้นตอนการวิเคราะห์ มีดังนี้

- 1) หาตัวประกอบหรือปัจจัยต่าง ๆ (Factor) ที่คิดว่าเป็นตัวจำกัดหรืออุปสรรคต่อการพัฒนา
- 2) สืบรวจข้อมูลในพื้นที่ ศึกษาในรายละเอียดแต่ละตัวประกอบ เพื่อหาขอบเขตของพื้นที่ที่มีข้อจำกัดหรืออุปสรรคในการพัฒนา
- 3) นำข้อมูลที่ได้จากแต่ละตัวประกอบมา Plot ลงแผนที่ขนาดเดียวกัน ซึ่งจัดทำบนแผ่นใส
- 4) นำแผนที่ที่ได้จากทุกตัวประกอบมาวางทับซ้อนกัน เพื่อให้ได้เป็นภาพรวม

ผลสรุปที่ได้จากการวิเคราะห์ จะได้พื้นที่ที่ไม่มีข้อจำกัดหรืออุปสรรคต่อการพัฒนา (หรือมีน้อยที่สุด) คือ พื้นที่ที่เหมาะสมที่สุดต่อการพัฒนา

5.3.2 การวิเคราะห์ศักยภาพพื้นที่เทศบาลเมืองลพบุรี

การวิเคราะห์ศักยภาพพื้นที่ครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ในการวิเคราะห์ เพื่อเลือกสรรพื้นที่ที่มีศักยภาพในการรองรับความเจริญเติบโตและกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่าง ๆ ที่จะพัฒนาเทศบาลเมืองลพบุรี

วิธีการ Sieve Analysis เป็นเทคนิควิเคราะห์เกี่ยวกับข้อจำกัดหรืออุปสรรคในการพัฒนา โดยมีขั้นตอนการวิเคราะห์ตามลำดับ ดังนี้

1) กำหนดขอบเขตพื้นที่ศึกษา ได้แก่ เทศบาลเมืองลพบุรี ครอบคลุมพื้นที่ตำบลท่าหินและบางส่วนของตำบลทะเลชุบศร เนื้อที่ 6.85 ตารางกิโลเมตร

2) แบ่งพื้นที่ศึกษาออกเป็นตารางกริด (Grid) ขนาดตารางกริดละ 1/2 กิโลเมตร

3) กำหนดปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนา ทำแผนที่แสดงขอบเขตพื้นที่แต่ละปัจจัย

ปัจจัยที่ใช้ในการวิเคราะห์มี 7 ปัจจัย คือ

- โบราณสถาน กำแพงเมือง อนุสรณ์สถาน
- แม่น้ำ คลองชลประทาน คูเมือง
- สถานที่ราชการ สถานศึกษา ศาสนสถาน สาธารณูปโภค
- ถนน ทางรถไฟ
- ราคาที่ดิน ตั้งแต่ 5,000 บาท/ตารางวาขึ้นไป
- อาคารและชุมชนเก่า
- สวนสาธารณะ สถานที่พักผ่อน สนามกีฬา

สาธารณูปการ

- 4) ปรับตัวแปรหรือปัจจัยต่าง ๆ ลงแสดงบนแผนที่ในมาตราส่วนเดียวกัน
- 5) วิเคราะห์ตัวแปรทั้งหมด โดยใช้เทคนิคเชิงซ้อน (Overlay)
- 6) รวมคะแนนตัวแปรทั้งหมดในแต่ละตารางกริด

7) สรุปผลการวิเคราะห์ขั้นสุดท้าย แสดงพื้นที่ที่มีข้อจำกัดและพื้นที่ที่มีศักยภาพในการพัฒนา

8) จัดลำดับความสำคัญของพื้นที่ที่เหลือ พิจารณาตัวแปรทั้งทางด้านการใช้ที่ดิน เศรษฐกิจ สังคม การบริการพื้นฐาน ฯลฯ เพื่อวางแนวทางพิจารณาพื้นที่ให้เหมาะสมกับการพัฒนาแต่ละด้านต่อไป

5.3.3 ผลการวิเคราะห์ศักยภาพพื้นที่เทศบาลเมืองลพบุรี

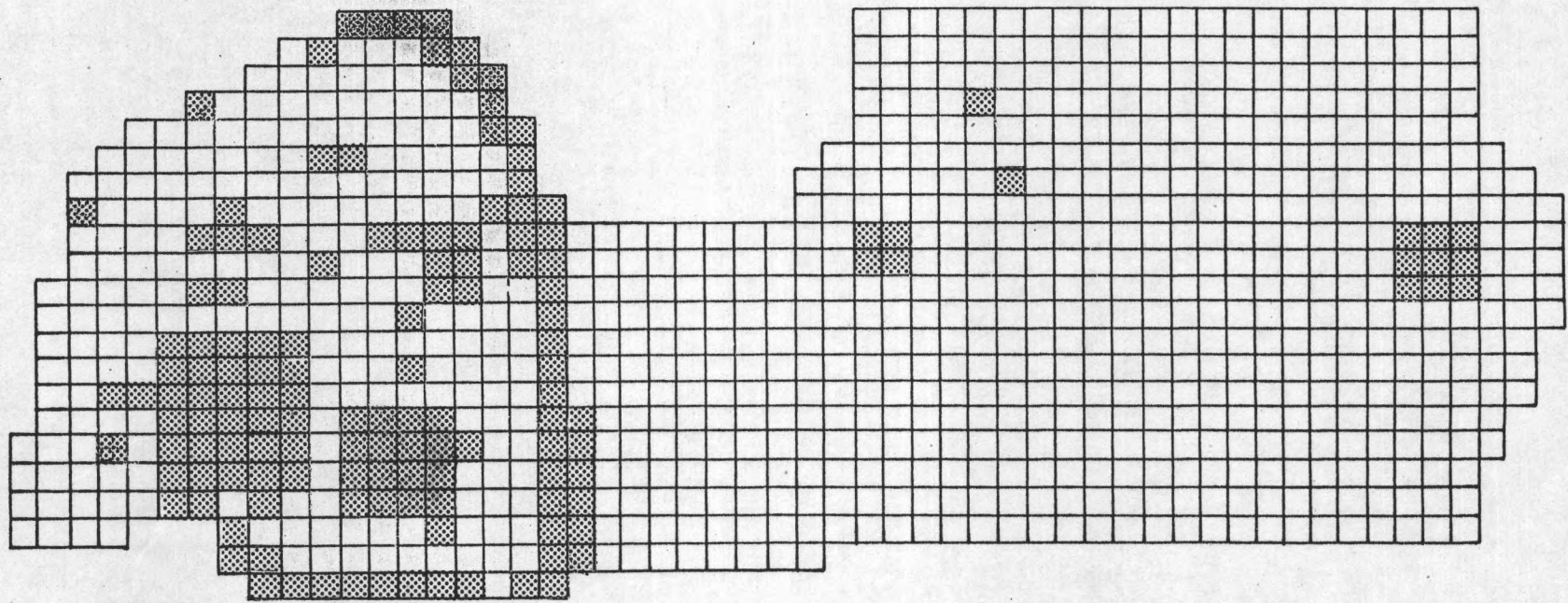
จากการวิเคราะห์ Sieve Analysis (แผนที่ 5.19) สามารถแบ่งกลุ่มพื้นที่ที่เป็นอุปสรรคในการพัฒนาตามปัจจัยข้างต้นได้เป็น 3 กลุ่ม คือ

1) กลุ่มพื้นที่ที่มีอุปสรรคสูง ได้แก่ พื้นที่ภายในเมืองเก่า โดยเฉพาะบริเวณเขตพระราชวัง ซึ่งเป็นทั้งสถานที่ราชการและโบราณสถาน นอกจากนี้ ยังมีบริเวณพื้นที่ด้านทิศใต้ของเมืองเก่า เป็นที่ตั้งของชุมชนเก่า และบริเวณศาลพระกาฬ วงเวียนสระแก้ว วงเวียนเทพสตรี

2) กลุ่มพื้นที่ที่มีอุปสรรคปานกลาง ได้แก่ พื้นที่โดยรอบวงเวียนสระแก้ว และวงเวียนเทพสตรี ซึ่งเป็นศูนย์ราชการ อนุสรณ์สถาน สวนสาธารณะ และรวมทั้งบริเวณเขตเมืองเก่า ที่นอกเหนือจากพื้นที่ที่มีอุปสรรคสูงดังกล่าวมาแล้ว

3) กลุ่มพื้นที่ที่มีอุปสรรคระดับต่ำ ได้แก่ พื้นที่ในส่วนลึกจากถนนสายหลักต่างๆ เนื่องจากราคาที่ดินยังไม่แพง เป็นเขตที่อยู่อาศัยเบาบาง เช่น บริเวณด้านตะวันออกของถนนโกษาปาน จนถึงถนนนครสวรรค์ และสองฟากของถนนนารายณ์หาราชจนจรดพื้นที่ทหารทางด้านทิศเหนือ และสุดเขตเทศบาลทางด้านทิศใต้และตะวันออก

จากผลของการศึกษา ทำให้ได้แนวทางของการใช้ที่ดินในอนาคตว่าในส่วนใดจะทำการปรับปรุง ส่งเสริมหรือแก้ไข ตามวัตถุประสงค์

แสดง ปัจจัยที่ 1 โบราณสถาน กำแพงเมือง อนุสรณ์สถาน

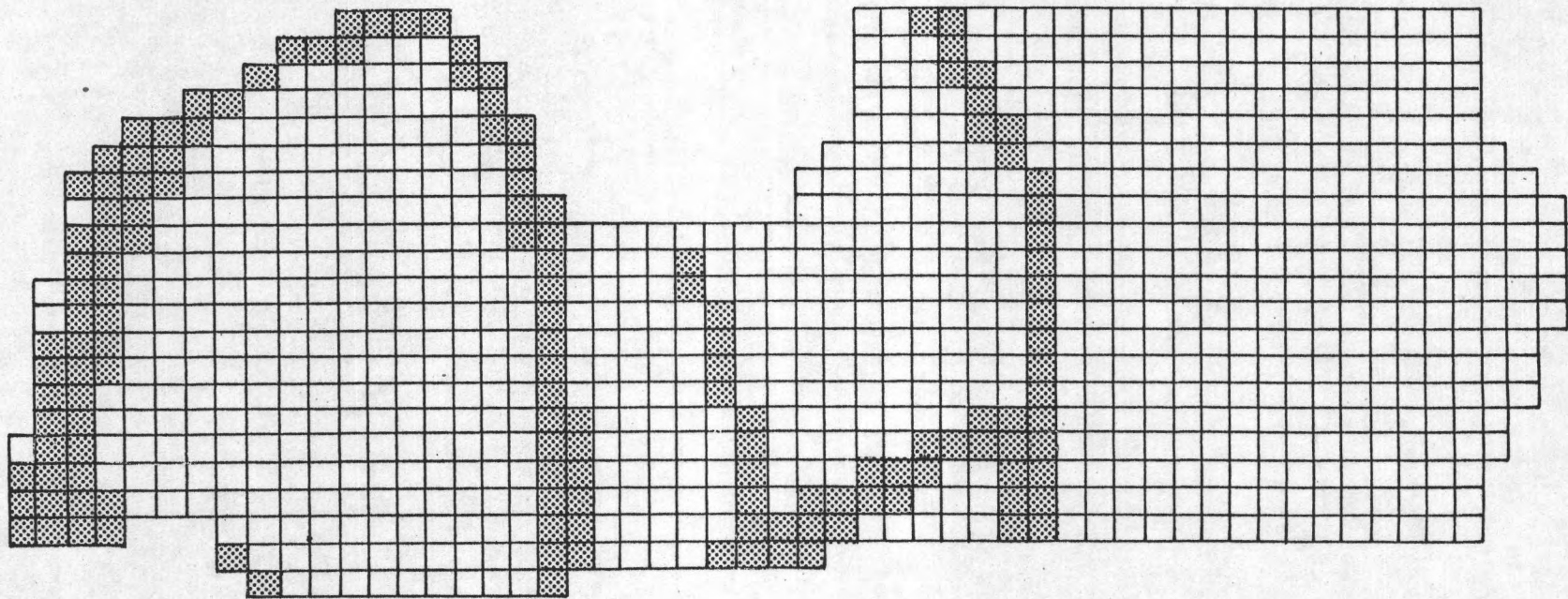
แผนที่ 5.12

1 0 1 2 3 กม.

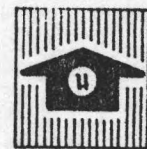
ที่มา:

การศึกษาเพื่อวางแผนการใช้ที่ดินในชุมชนผสมระหว่างเมืองโบราณกับการตั้งถิ่นฐานในปัจจุบัน : เทศบาลเมืองลพบุรี

แสดง ปัจจัยที่ 2 แม่น้ำ คลองชลประทาน คูเมือง

แผนที่ 5.13

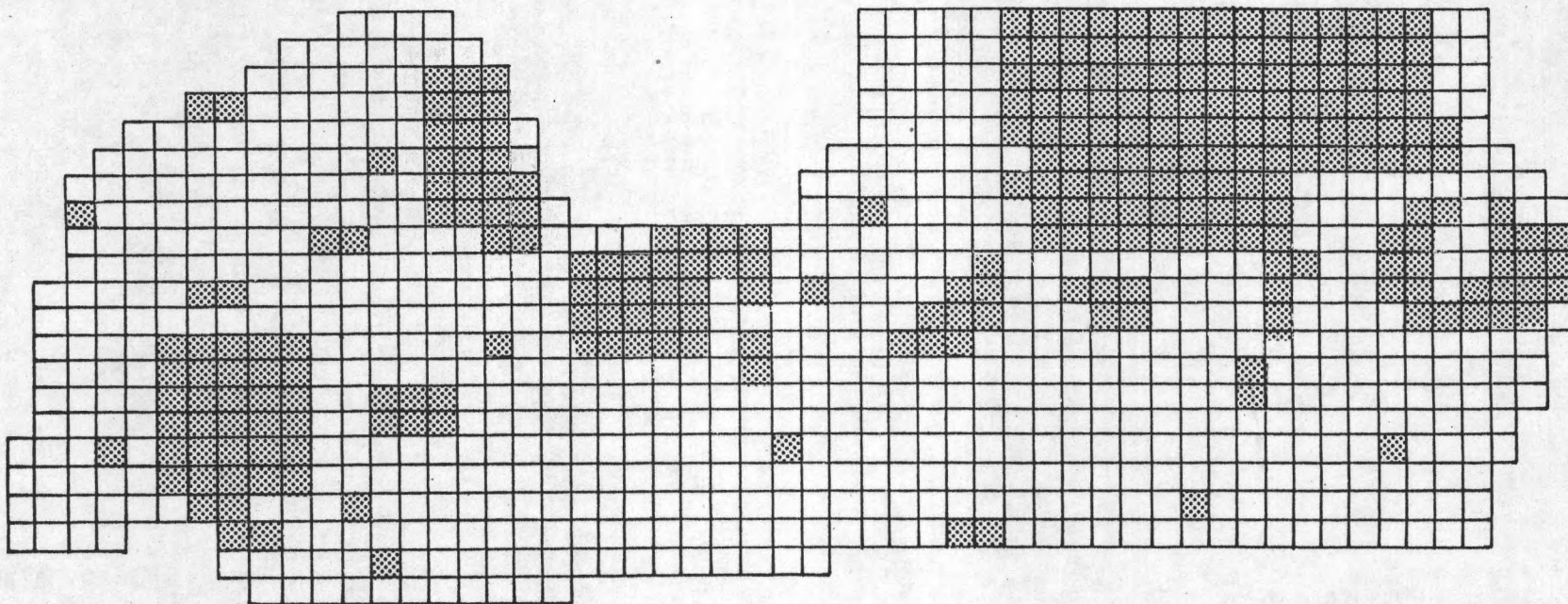

1 0 1 2 3 กม.

ที่มา:

การศึกษาเพื่อวางแผนการใช้ที่ดินในชุมชนผสมระหว่างเมืองโบราณกับการตั้งถิ่นฐานในปัจจุบัน : เทศบาลเมืองลพบุรี

แสดง ปัจจัยที่ 3 สถานที่ราชการ
 สถานศึกษา

ศาลากลาง
 สำนักงานโยธา สำนักงานการ

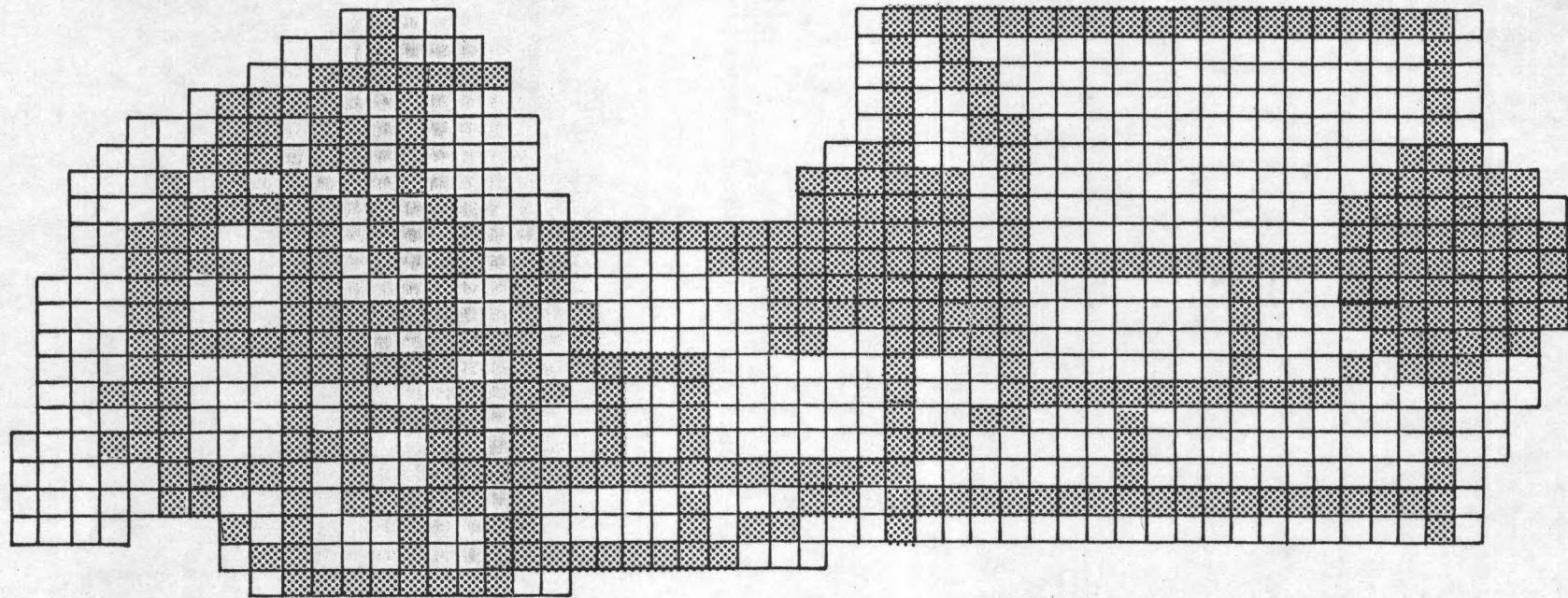
แผนที่ 5.14

1 0 1 2 3 กม.

ที่มา:

การศึกษาเพื่อวางแผนการใช้ที่ดินในชุมชนผสมระหว่างเมืองโบราณกับการตั้งถิ่นฐานในปัจจุบัน: เทศบาลเมืองลพบุรี

แสดง ปัจจัยที่ 4 ถนน ทางรถไฟ

แผนที่ 5.15

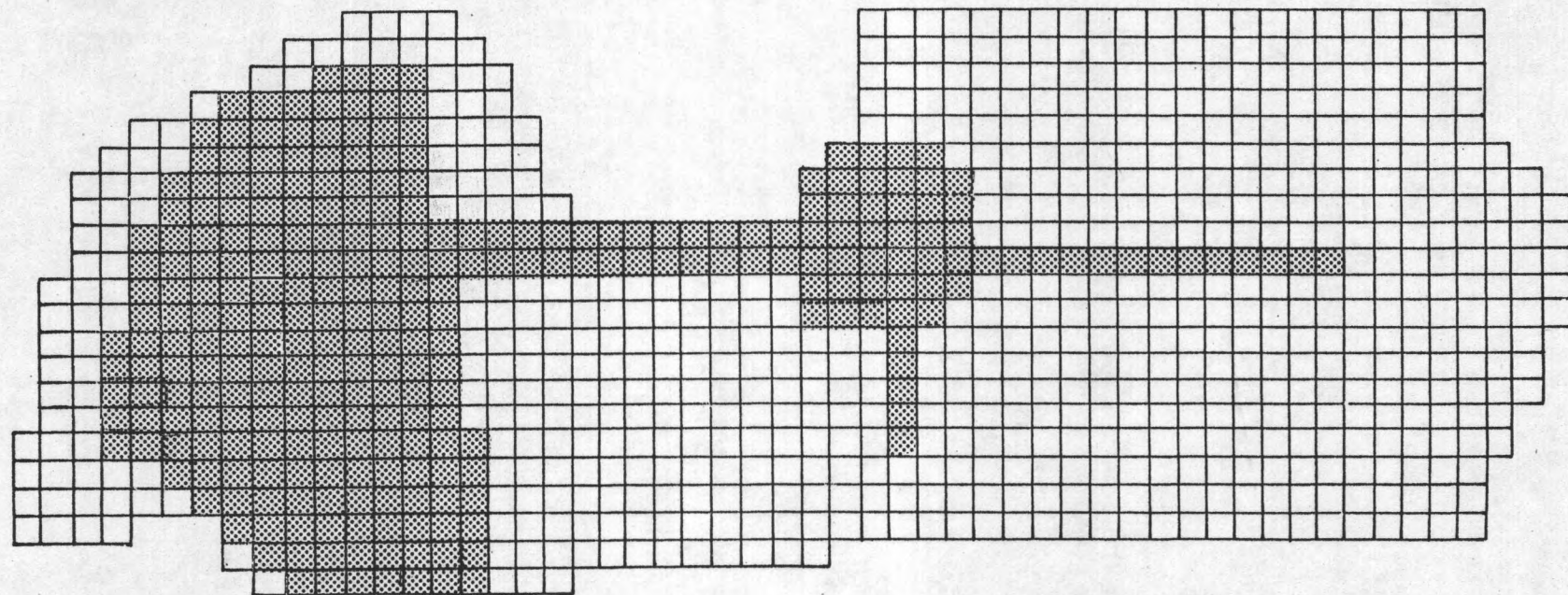

1 0 1 2 3 กม.

ที่มา:

การศึกษาเพื่อวางแผนการใช้ที่ดินในชุมชนผสมระหว่างเมืองโบราณกับการตั้งถิ่นฐานในปัจจุบัน : เทศบาลเมืองลพบุรี

แสดง บังคับที่ 5 ราคาที่ดิน ตั้งแต่ 5000 บาท ต่อตารางวาขึ้นไป

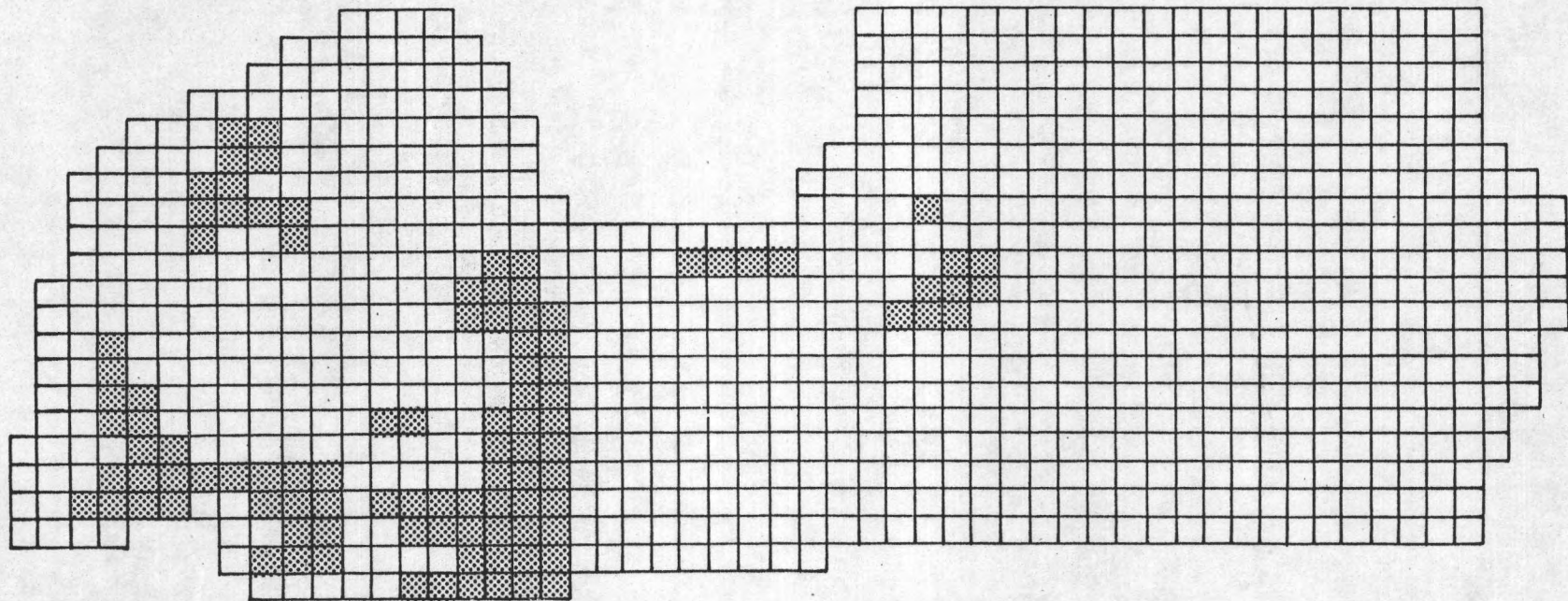
แผนที่ 5.16

ที่มา:

การศึกษาเพื่อวางแผนการใช้ที่ดินในชุมชนผสมระหว่างเมืองโบราณกับการตั้งถิ่นฐานในปัจจุบัน : เทศบาลเมืองลพบุรี

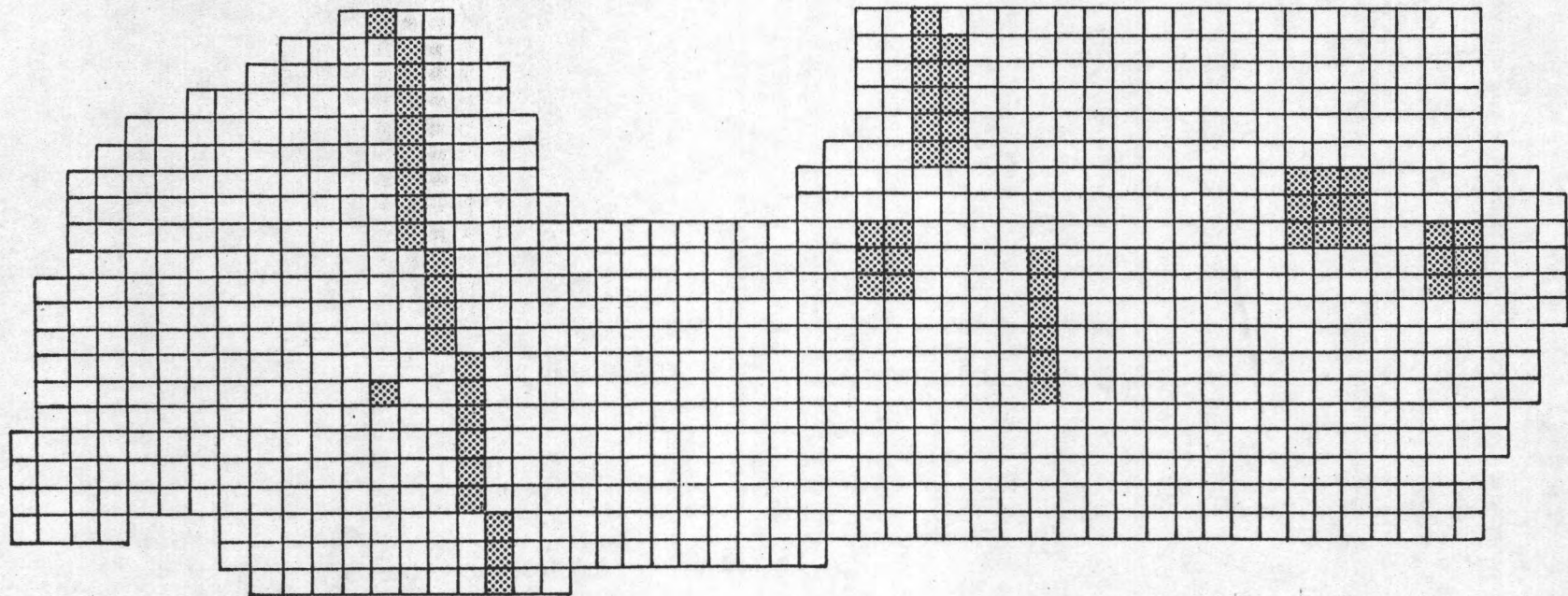
แสดง ปัจจัยที่ 6 อาคารเก่า ชุมชนเก่า

แผนที่ 5.17

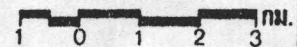
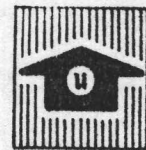
ที่มา:

การศึกษาเพื่อวางแผนการใช้ที่ดินในชุมชนผสมระหว่างเมืองโบราณกับการตั้งถิ่นฐานในปัจจุบัน : เทศบาลเมืองลพบุรี

แสดง ปัจจัยที่ 7   ล้วนค่าารณะ   ฉนวนกีฬา

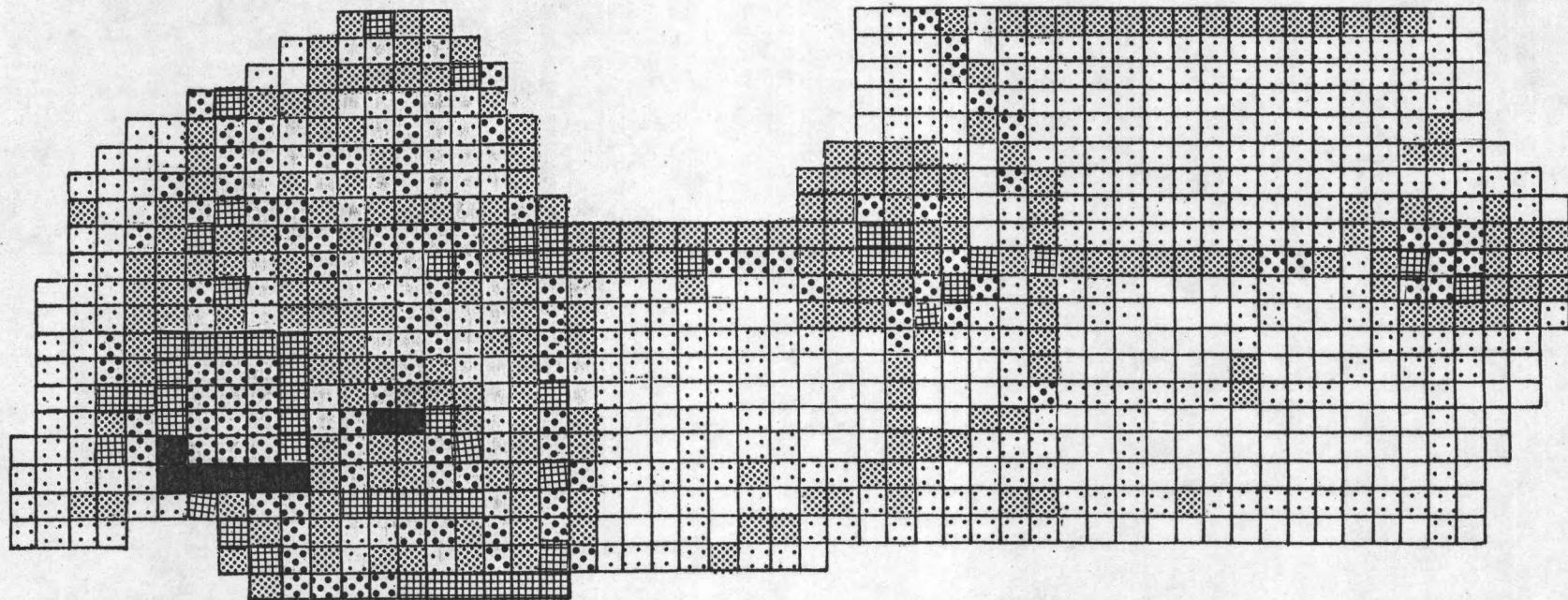
แผนที่ 5.18

ที่มา:

การศึกษาเพื่อวางแผนการใช้ที่ดินในชุมชนผสมระหว่างเมืองโบราณกับการตั้งถิ่นฐานในปัจจุบัน : เทศบาลเมืองลพบุรี

แสดง

ผลรวมของปัจจัย

ผลรวมสูงสุด

ผลรวมต่ำสุด

แผนที่ 5.19

ที่มา:

การศึกษาเพื่อวางแผนการใช้ที่ดินในชุมชนผสมระหว่างเมืองโบราณกับการตั้งถิ่นฐานในปัจจุบัน : เทศบาลเมืองลพบุรี